

**0-8 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN İNTERNET
VE MOBİL TEKNOLOJİ ALIŞKANLIKLARI VE
GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI**

Zeynep AVİNÇ

**Yüksek Lisans Tezi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
Ana Bilim Dalı**

**Yrd. Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ
2017**

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANA
BİLİM DALI**

0-8 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN İNTERNET VE MOBİL
TEKNOLOJİ ALIŞKANLIKLARI VE GÜVENLİ İNTERNET
KULLANIMI

(İnternet and Mobile Technology Habits and Safer İnternet Use of Children
Between Age of 0-8)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep AVİNÇ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ

ERZURUM

Ocak, 2017

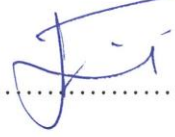
KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ danışmanlığında, Zeynep AVİNÇ tarafından hazırlanan “ 0-8 Yaş Arasındaki Çocukların İnternet ve Mobil Teknoloji Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı” başlıklı çalışma 17 / 01 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kürşat ÇAĞILTAY

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ

İmza:

YILMAZ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Engin KURŞUN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

20 / 01 / 2017

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “0-8 Yaş Arasındaki Çocukların İnternet ve Mobil Teknoloji Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

20 / 01 / 2017

(İmza)

Zeynep AVİNÇ

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**0-8 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN İNTERNET VE MOBİL
TEKNOLOJİ ALIŞKANLIKLARI VE GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI**
Zeynep AVİNÇ
2017, 119 sayfa

Bu araştırmanın amacı 0-8 yaş arasındaki çocukların ve ebeveynlerinin mobil teknolojileri ve İnternet kullanımlarının, İnternet'teki faaliyetlerinin, maruz kaldıkları tehditlerin ve İnternet kullanımındaki riskler ile ilgili ebeveynlerin farkındalıklarının ve başetme stratejilerinin ortaya koyulmasıdır. Çalışma bir nitel tarama çalışmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu Erzurum'da bulunan, kartopu örnekleme yöntemiyle seçilen 0-8 yaş arası 41 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmada 0-8 yaş grubu çocukların deneyimlerine, görüşlerine ilişkin bilgi elde edebilmek için görüşme yoluyla veri toplanmıştır. 0-4 yaş arası çocuklar için gözlem formu kullanılırken, 5-8 yaş için yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca, İnternet ve mobil teknolojileri kullanımları ve başetme stratejileri ile ilgili ebeveynlerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen nitel verilerin analizinde betimsel ve sistematik analiz yöntemi izlenmiştir.

Bulgulara göre çocukların büyük bir bölümü (f=32) ilk kez ebeveynlerden görerek mobil cihazlarla tanışmaktadır. Çocukların yaptıkları etkinliklerin büyük payının oyun oynama ve video izleme olduğu görülmektedir. Sosyal medya ve eğitim için kullanımına oldukça az rastlanmaktadır. Ebeveynlerin de mobil cihazları eğitim ve iş amaçlı kullanımlarının oldukça az olduğu, genel olarak mobil cihazların eğlence aracı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Ebeveynlerin mobil cihazların çocuklar için birçok tehdit unsuru barındırdığının farkında olduğu ancak alınabilecek önlemler konusunda yetersiz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bu yaş grubu çocukların kullanım alanlarından dolayı ciddi problemlerle karşı karşıya kalmadıkları, ancak ciddi problemlerin neler olduğu ve nasıl başa çıkılacağı konusunda da bilinçli olmadıkları görülmüştür.

Çalışma sonunda mobil teknolojiler ve İnternet kullanımında ebeveynlerin rollerinin nasıl olması gerektiği, çocukların mobil İnternet kullanımında gösterebilecekleri riskli davranışların sonuçları tartışılmıştır. 0-8 yaş grubunu inceleyen çalışmalarda, 7-8 yaşlardaki çocuklarda fazla sayıya ulaşılması verilerin çeşitliliği ve risklerin ortaya koyulabilmesi açısından önemli gözükmektedir. Araştırmada çocukların ve ebeveynlerin güvenli İnternet konusunda bilinç kazanması için bulgular tartışılmış ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Güvenli İnternet, 0-8 yaş çocuklar, Mobil teknoloji kullanımı

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

INTERNET AND MOBILE TECHNOLOGY HABIT AND SAFER INTERNET USE OF CHILDREN BETWEEN AGE OF 0-8

Zeynep AVINÇ

2017, 119 Pages

The aim of this research is to reveal 0-8 aged children's mobile technology and İnternet use, İnternet activities, the risks they are exposed to and to reveal parental awareness and coping strategies towards İnternet risks that their children experienced. The study is a qualitative survey study. The study group consists of 41 children aged 0-8 years, selected by snowball sampling method in Erzurum and the parents of these children. In the study data were gathered through interviews to obtain information about the experiences of the children in the 0-8 age group and their views. Observation form was used for 0-4 year old children. In addition, interviews were held with parents about the use of İnternet and mobile technologies and strategies for coping. Descriptive and systematic analysis method was used in the analysis of qualitative data obtained from interviews.

According to findings, most of the children ($f = 32$) are seeing mobile devices from their parents for the first time. It seems that the big part of the children's activities are playing games and watching videos. Mobile devices are rarely used for social media and education. Parents have also found that mobile devices are rarely used for educational and business purposes, and mobile devices are generally used as entertainment devices. Parents are aware that mobile devices have many risks to their children, but they are inadequate in terms of preventable measures. This age group has shown that children are not confronted with serious problems because of their use, but they are not conscious of what serious problems are and how to deal with them.

At the end of the study, the results of risky behaviors that children can use in mobile İnternet usage and how the roles of parents should be in using mobile technologies and İnternet are discussed. In studies that study the 0-8 age group, it seems important to reach a large number of children in 7-8 years old to be able to reveal the diversity and risks of the data. Establishing a platform where parents and children can get information on how to deal with risks and get support from specialists can also provide great support for safer İnternet use for families.

Key Words: İnternet safety, 0-8 age children, Mobile technology use

TEŞEKKÜR

Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında 2015/208 numaralı projeye desteklenen tez çalışmamda proje yürütücülüğünü üstlenen, lisansüstü öğrenimim boyunca hem ders döneminde hem de tezimin yazım sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Yüksek Lisans ders döneminde aldığım dersleri sayesinde ufkumu açan ve akademik gelişim sürecime katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Yüksel GÖKTAŞ, Doç. Dr. Selçuk KARAMAN, Yrd. Doç. Dr. Engin KURŞUN, Yrd. Doç. Dr. Zeynep TURAN'a ve her zaman manevi desteklerini hissettiğim tüm bölüm hocalarıma, ayrıca savunma jürisinde yer alarak tezimin çok daha iyi yapılandırılmasını sağlayan Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Kürşat ÇAĞILTAY'a, veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve çalışma grubunu oluşturan velilere teşekkür ederim.

Tüm öğrenim hayatım boyunca ve tez çalışmalarım süresince benden desteklerini esirgemeyen, bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan aileme ve benden yardımlarını ve desteğini esirgemeyen Abdulkadir KARA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Erzurum – 2017

Zeynep AVİNÇ

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
TABLolar DİZİNİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Konusu ve Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Sorusu	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	9
1.4. Varsayımlar.....	11
1.5. Sınırlılıklar	11
1.6. Tanımlar	11

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1. Erken Çocuklukta Dijital Yeterlilikler ve Beceriler	14
2.1.1.Erken çocuklukta internet ve mobil cihaz kullanımı.....	16
2.1.2.Küçük çocuklar ve sosyal medya	18
2.2. Mobil Teknolojiler ve İnternet Riskleri	20
2.3. İnternet Riskleriyle Başa Çıkma ve Ebeveyn Rollerini	22
2.4. İlgili Araştırmalar.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırma Yöntemi/ Deseni/ Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem/Araştırma Grubu	34
3.3. Veri Toplama Araçları	38
3.3.1.5-8 yaş arası çocuklar için görüşme formu	38
3.3.2.0-4 yaş arası çocuklar için gözlem formu	41
3.3.3.Ebeveyn görüşme formu	41

3.4. Verilerin Toplanması	42
3.5. Veri Analizi.....	43
3.6. Geçerlilik ve Doğruluk.....	47
3.6.1. Veri toplama araçlarının geçerliliği ve güvenilirliği	48
3.6.2. Çalışmanın geçerliliği ve doğruluğu	49
3.7. Araştırmacının Rolü.....	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BULGULAR.....	54
4.1. 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet ve Mobil Teknolojilerle Tanışmaları	54
4.2. 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet ve Mobil Teknolojiler Üzerinde Yaptığı Etkinlikler	57
4.3. 0-8 Yaş Grubu Çocuklarda Sosyal Medya Kullanım Durumu	60
4.4. 0-8 Yaş Grubundaki Çocukların Mobil Teknolojilerdeki Farklı Uygulamaları (Oyunlar, Sosyal Medya, Videolar) Tercih Önceliği.....	61
4.5. Ebeveynlere Göre İnternet ve Mobil Teknolojilerde Çocuklarını Bekleyen Riskler.....	62
4.6. Ebeveynlerin İnternet ve Mobil Teknoloji Güvenliği İle İlgili En Sık Karşılaştıkları Sorunlar.....	64
4.7. Çocukların Mobil Cihazda Farklı İnternet Araçlarını Kullanırken Gösterdikleri Riskli Davranışlar	65
4.8. 0-8 Yaş Grubu Çocuklar Bilgisayar Teknolojilerini Kullanırken, Bir Sorunla Karşılaştıklarında Çözümleri	67
4.9. Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet ve Mobil Teknolojileri Kullanımları Sırasında Gösterdikleri Arabulucu Davranışlar	69
4.10. Ebeveynlerin İnternet ve Mobil Teknolojileri Kullanımıyla İlgili Çocuklarına Yönelik Aldığı Önlemler	71

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	75
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	75
5.1.2. Mobil teknolojilerin kullanımı	75
5.1.3. Çocukların mobil cihaz ve internet kullanımında riskler	80
5.1.4. Risklerle başa çıkma ve ebeveyn rolü	83

5.2. Öneriler.....	88
5.2.1.Sınırlılıklar	91
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	102
Ek-1.....	102
Ek-2.....	105
Ek-3.....	109
ÖZGEÇMİŞ.....	110

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Araştırmanın Amacına Göre Belirlenen Araştırma Soruları.	8
Tablo 3.1. Katılımcı Çocuklar Demografik Özellikleri.	36
Tablo 3.2. Katılımcı Ebeveynler Eğitim Düzeyi.....	36
Tablo 3.3. Çalışma Grubunun Evlerinde Bulunan Cihazlar.	37
Tablo 3.4. Çocukların Kendilerine Ait Odalarının Bulunması.	37
Tablo 3.5. Annenin Çalışma Durumu.	37
Tablo 3.6. Senaryolar İle Ölçülmek İstenen Davranış.	39
Şekil 3.1. Araştırmada verilerin toplanması süreci	43
Tablo 3.7. Araştırma Sorularına ve Görüşme Verilerine Dayanarak Oluşturulan Veri Analizi Çerçevesi.	44
Tablo 3.8. Veri Toplama Araçlarında Geçerlik ve Güvenirlik.	49
Tablo 3.9. Çalışmada Geçerlik ve Güvenirlik	51
Tablo 4.1. İlk Kullanım.....	54
Tablo 4.2. Mobil Cihaza Verilen İlk Tepki.....	55
Tablo 4.3. Mobil Cihazda Etkinlikler	57
Tablo 4.4. Ebeveynlerin Mobil Teknolojilerde Etkinlikleri.....	59
Tablo 4.5. Sosyal Medya Kullanım Durumu	60
Tablo 4.6. Farklı Uygulamaları Tercih Önceliği.....	61
Tablo 4.7. Ebeveynlere Göre Riskler	62
Tablo 4.8. Mobil Teknolojilerde Karşılaşılan Sorunlar	64
Tablo 4.9. 5-8 Yaş Grubu Çocukların Gösterebilecekleri Muhtemel Riskli Davranışlar	66
Tablo 4.10. Sorunları Çözüm Yolu	67
Tablo 4.11. Ebeveynlere Göre Yanlış Davranışları	69
Tablo 4.12. Araştırmacı Tarafından Elde Edilen Ebeveyn Davranışları	71
Tablo 4.13. Ebeveynlerin Aldığı Önlemler	72

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnternet'teki hızlı ilerleme insanların çalışma hayatlarından sosyal ilişkilerine ve günlük yaşam tarzına kadar birçok boyutu etkilemektedir. Bankacılık işlemleri, çevrimiçi alışveriş, kilometrelerce uzaktaki biriyle yüz yüze görüşebilme gibi hayatın her alanında kullanılmaktadır. Bu açıdan İnternet hayatın en önemli parçalarından biri haline gelmiştir. Günlük hayat etkinliklerinin yanında eğitim alanında da İnternet birçok imkân sunmaktadır. Yüz yüze yapılan eğitimler, zaman ve mekândan bağımsız hale gelerek dünyanın her yerinden katılımın sağlanabildiği uzaktan eğitimler olarak yaygınlaşmaktadır. İnternet'in gelişimi ve sunduğu imkânlardan ötürü kullanıcı sayısı artmaktadır (Olafsson, Livingstone ve Haddon, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de İnternet kullanım oranı 2015 yılında %55,9, 2016 yılında % 61,2'dir. İnternet'i kullanan insan sayısındaki artış birçok farklı insanı da bu ortamda bir araya getirmiştir. Ancak İnternet, sağladığı birçok avantajın yanı sıra çeşitli olumsuz durumlar da oluşturmaktadır. Birçok insanı bir araya getiren bir ortamda kötü niyetli kişilerle iletişim, yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere erişimin kolay olması, İnternet'e ve oyunlara karşı aşırı bağımlılık karşılaşılabilecek olumsuz durumlar arasındadır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011). Ayrıca terör ve uyuşturucu kullanımı gibi yasal olmayan davranışlara destek arayanlar da İnternet'i araç olarak kullanmaktadırlar.

İnternet sunduğu fırsatlarla çocukların da kullandığı bir eğlence aracı ve öğrenmeyi zenginleştiren bir ortamdır (Arslan vd., 2014). Çocukların İnternet üzerinde gerçekleştirdikleri etkinliklerin büyük kısmını eğlence amaçlı etkinlikler oluşturmaktadır (Akbulut, 2013). Sosyal ağların kullanımının yaygınlaşması ile İnternet'in eğlence amaçlı kullanımı da yaygınlaşmıştır (Davidson ve Martelozzo, 2013). Sosyal ağlar çocuklar ve gençler arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Marwick, 2014). Benzer şekilde Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nin 9-16 yaş grubu için çalışmaları incelendiğinde sosyal paylaşım sitelerine çocukların da rağbet gösterdiği görülmektedir (Kaşıkçı, Çağıltay, Karakuş, Kurşun & Ogan, 2014). Türkiye'deki çocukların büyük bir bölümü bilgiye ulaşmak için de İnternet'i tercih etmektedir. Bunun nedeni ise İnternet'te her türlü bilginin kolayca bulunabilmesi ve

sürekli güncel bilgilere ulaşılabilmesi olarak gösterilebilir (Ekici ve Uçak, 2012). İnternet'in çocuklar için eğitsel faydalarının yanı sıra sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve sosyal destek alabilmesi yönünden de faydaları olmaktadır (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008). Ancak İnternet'in çocuklar tarafından kullanılması onları İnternet riskleriyle de karşı karşıya getirmektedir. İnternet ortamında kişilerle kurulan iletişimde o kişinin kimliği ve özellikleri anlaşılamamakta, bu da çocuklar için riskleri artırmaktadır (Kaşıkçı, Çağıltay, Karakuş, Kurşun ve Ogan, 2014). Çocuklar İnternet'te şiddet, siber zorbalık, uygunsuz içerikler, ırkçılık gibi tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir (Livingstone, Haddon, Görzig, ve Ólafsson, 2011). Sosyal medya kullanımında gizlilik ayarlarını değiştirebilme, istenmeyen kişi ve mesajları engelleyebilme konusunda Türkiye'deki çocuklar Avrupa'nın oldukça gerisindedir (Kaşıkçı vd., 2014). Bulgular söz konusu yaş grubu çocukların İnternet okuryazarlığı ile ilgili farkındalıklarının az olduğunu göstermektedir. Gerçek yaşamda çocuklarını tehlikelerden ve kötü niyetli insanlardan uzak tutmak isteyen aileler, İnternet için bu kadar dikkatli davranmamaktadırlar. Çocuklarını dışarıdaki tehlikelerden uzak tutup İnternet'te büyük bir dünyada denetimsiz olarak tek başlarına bırakmaktadırlar (Orhan ve Akkoyunlu, 2004). Ebeveynler meşgul olduklarında çocuklar eğlenmek ve günlük hayattaki boşlukları doldurmak için dijital cihazlara yönelmektedirler (Livingstone, Marsh, Plowman, Ottovordemgentschenfelde ve Fletcher-Watson, 2014). Hatta yapılan çalışmalar çocuklar ve gençlerin dijital cihazlarla geçirdikleri zamanın uyku haricinde diğer etkinliklere harcanan süreden daha fazla olduğunu göstermektedir (Bar-on ve Broughton, 2001).

Teknoloji küçük çocukların hayatında da aktif rol almaktadır. Özellikle tablet ve telefonlar küçük çocukların dijital yaşamlarında eğlence açısından artan bir popüleriteye sahiptir. İnternet üzerinden iletişim faaliyetleri arttıkça çocukların karşılaşabileceği riskler de artmaktadır. Dijital cihazları eğlenmek için kullanan 0-8 yaş grubu çocukların İnternet'te yaptıkları faaliyetler son derece önem taşımaktadır. Bu teknolojilerin küçük çocuklar tarafından denetimsiz ve bilinçsizce kullanımının doğurabileceği sonuçlar ebeveynler tarafından yeterince fark edilememektedir. Bu yüzden 0-8 yaş arasındaki çocukların İnternet ile ilgili davranışlarının ve ailelerin farkındalıklarının incelenmesi artık kritik bir ihtiyaç olarak görülmektedir (Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Çocuklar, ebeveynler, öğretmenler ve yöneticiler bilinçli İnternet kullanımı için işbirliği

içinde olmalıdır (O'Neill, 2014). Çocukların bilinçli bir şekilde İnternet ve mobil teknolojileri kullanmasının sağlanması ilk etapta ailenin yardımı ile olacaktır. Bu açıdan ailelerin çocukları yönlendirebilmesi, çocuklarını bekleyen tehlikelerin farkında olması, olumsuz durumlarla başa çıkabilmesi son derece önemlidir (Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007). Ailenin çocuklarına bu konularda yardımcı olabilmesi ve ailelere de bu bilincin kazandırılabilmesi için çocuk ve ailelerin farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi ilk ve temel adımlardan biridir.

1.1. Araştırma Konusu ve Problemi

İnternet gelişen iletişim teknolojileri sayesinde artık günlük yaşamımızda en büyük iletişim aracı haline gelmiştir. Hızlı ve kolay bir biçimde bilgiye erişilebilmesine imkân veren İnternet tüm kullanıcıların birbirleri ile kolay bir şekilde iletişim kurmalarını da sağlamaktadır. Çok farklı türden kullanıcısı bulunan İnternet her kullanıcı için de bir çok risk barındırmaktadır (Kaşıkçı, Çağiltay, Karakuş, Kurşun ve Ogan, 2014). Çocuklar için İnternet ortamındaki olası riskler şiddet ve cinsellik içeren sitelere yasak olmadan kolayca erişim, kötü niyetli ve tehlikeli insanlarla iletişim ve oyun, sosyal medyaya aşırı bağımlılık olarak görülmektedir (Şahin,2007). İnternet'in çocuklar tarafından kullanımının artması, birçok çocuğun evde gerek ödev, gerek eğlence için bilgisayar, mobil teknoloji ve İnternet'i kullanmaları bu risklerle karşı karşıya kalma olasılığını artırmaktadır (Canberk ve Sağıroğlu, 2007). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi çocukların artık çok daha erken yaşlarda çevrimiçi olmaya başladıklarını göstermektedir. Küçük yaşta İnternet ve mobil teknolojileri kullanmaya başlayan çocuklar genel olarak kendilerini bekleyen olumsuz durumların farkında değildirler. Ayrıca İnternet ortamında çocukların gerçek hayata nazaran tehlikelere daha açık olduğu belirtilmektedir (Livingstone, Görzig ve Ólafsson,2011). Gerçek yaşamda yabancı biriyle iletişim kurmaktan çekinen çocuklar sanal ortamlarda yabancı insanlarla daha rahat iletişim kurmaktadır. Bu çocuklar teknik, eleştirel ve sosyal beceri eksikliği nedeniyle çevrimiçi ortamda büyük risklerle karşı karşıya kalabilir (Livingstone, Görzig ve Ólafsson, 2011). Çocukların risklerle karşı karşıya kalmaları İnternet ortamında korunmalarını önemli bir problem haline getirmiştir (Lievens, Dumortier ve Ryan, 2006).

Teknoloji çağının içerisinde doğan çocuklar bilgisayar ve İnternet'i en çok kullanan bireylerdir (Madden, Lenhart, Duggan, Cortesi ve Gasser,2013). TÜİK (2014) verilerine göre yaş gruplarına göre İnternet ve bilgisayar kullanım oranı 11-15 yaş arasında %73'tür. Ülkemize geliş tarihi yakın geçmişe dayanan İnternet'in küçük yaş grupları tarafından kullanımı anne-babalara göre fazladır (Genç, 2014). Mobil teknolojilerin oldukça yaygınlaştığı son yıllarda İnternet kullanım yaşının gittikçe düştüğü ve okul öncesi çağlara kadar indiği belirtilmektedir (Odabaşı vd., 2007; Microsoft, 2004). Ancak küçük çocuklar İnternet üzerinde dolaşırken kendilerine, ailelerine ve bilgisayarlarına zarar verebileceklerini düşünememektedirler (Canberk ve Sağıroğlu, 2007). Mobil teknolojilere ve İnternete ebeveynlerinden daha fazla ilgi gösteren çocukların denetimsiz bırakılmamaları son derece önemlidir. Gerekli denetimin sağlanabilmesi için de ebeveynlerin güvenli İnternet kullanımı konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ebeveyn denetimi çocukların küçük yaştan itibaren okuduğunu bilen, zararlı içerik ile zararlı olmayana ayırt edebilen, sosyal medya ve oyunların amacını anlayabilen bilinçli bireyler yetiştirilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Ebeveynlerin çocuklara İnternet kullanmayı yasaklayarak bunun üstesinden gelmeye çalıştıkları görülebilmektedir (Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007). Zararlı içerik barındıran İnternet sitelerinin fazlalığından dolayı İnternet kullanımının ve kötü niyetli kişilerin varlığından da dolayı sosyal medya kullanımının yasaklanması etkili bir yol olmamaktadır. Söz konusu risklerle karşı karşıya kalma probleminin üstesinden gelebilmek için çocukların uygun başa çıkma stratejilerini kullanarak bu risklerden kendilerini koruyabilmeleri sağlanmalıdır (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010). Bu yüzden çocuklara yasak koymak yerine onlarda güvenli İnternet bilinci oluşturulmalıdır. Gerekli bilincin oluşturulması ve yardımın sağlanması için önemli etkenlerden biri çocukların sosyal çevrelerinden aldıkları destektir (Lauricella, 2013). Okul öncesi çağdaki küçük çocuklar için de bu bilinci oluşturma görevi ebeveynlere düşmektedir. Ebeveynlerin üzerlerine düşen görevleri bilmeleri ve yanlış tutumlarının farkında olmaları, çocukları bekleyen risklerle nasıl başa çıkacaklarının bilincinde olmaları gerekmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre Türkiye'deki ebeveynler ve özellikle anneler İnternet kullanımında yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip değildirler

(Kaşıkçı vd., 2014). Bu nedenle Türkiye’deki ebeveynlerin İnternet kullanım becerileri önemli bir konu haline gelmektedir.

Çocukların mobil teknolojileri ve İnternet’i ne amaçla kullandığı ve ne tür etkinlikler yaptığı karşılaşılabilecekleri tehlikelerin belirlenmesi açısından önemli görünmektedir. Okul çağındaki çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar çocukların İnternet üzerinde ödev yapmak, program- oyun indirmek, sohbet (chat) yapmak, sörf yapmak, oyun oynamak, video izlemek ve müzik dinlemek gibi aktiviteler yaptığını göstermektedir (Livingstone, Haddon, Görzig ve Ólafsson, 2011). Livingstone, Marsh, Plowman, Ottovordemgentschenfelde ve Fletcher-Watson’ın (2014) 0-8 yaş arasındaki çocuklar için yaptıkları çalışmanın İngiltere raporuna göre teknolojinin kullanım amacı daha çok eğlence üzerine odaklı iken bazı eğitim amaçlı kullanımlar da ortaya çıkmaktadır. İnternet ortamında ve mobil teknolojilerdeki her risk çocuklar için tehdit oluşturmayabilir. Bu açıdan çocukların mobil teknolojilerle ve İnternet ortamında hangi etkinlikleri yaptığı, çocukların hangi risklerle karşı karşıya olduğunu gösterecektir. Türkiye’de okul öncesi yaş grubundaki çocukların hangi aktivitelere ağırlık verdiği ve bu aktiviteleri yaparken hangi risklerle karşılaştığı araştırmanın bir diğer konusunu oluşturmaktadır.

Çocukların çevrimiçi ortamda karşılaştıkları riskleri azaltmak için bilinçli olmaları gerekmektedir. Mobil teknolojileri ve İnternet’i kullanırken sergiledikleri yanlış tutumlar karşılaşılan risklerle başa çıkılmasını güçleştirebilmektedir. Sosyal medyada çocuklar, kişisel bilgilerini korumaya dikkat etmemektedirler. Profil fotoğrafları, doğum tarihi, akrabalık ilişkileri gibi özel bilgileri herkesle paylaşmaktadırlar (Çağiltay, Karakuş, Kurşun, Kaşıkçı, Cankar, ve Bayzan, 2011). Ayrıca çeşitli ürün tanıtımı, hediye ve reklam gibi amaçlarla isim, adres, telefon numarası isteyen kişilere iletişim bilgilerini verebilmektedirler (ASAGEM,2008). İnternet üzerinde siber zorbalığa maruz kaldıklarında bunu büyükleriyle paylaşmayarak kendileri üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu problemlerin çözümünde etkili olabilecek unsurlardan biri çocukların İnternet riskleri karşısında uygun başa çıkma stratejilerini kullanarak, bu risklerden kendilerini koruyabilmelerini sağlamaktır. Ancak Türkiye’deki çocuklar Avrupa ortalamasına göre düşük düzeyde İnternet okuryazarlığına sahiptir (Kaşıkçı vd., 2014). Bu da problemlerin çözümünü zorlaştırmaktadır. Çocukların maruz kaldıkları

tehditleri en aza indirebilmeleri ve karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmeleri için yapılması gerekenlerin saptanmasının, sergiledikleri doğru ve yanlış tutumların belirlenmesi ile mümkün olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak İnternet kullanımının çocuklar arasında hızla yaygınlaştığı buna bağlı olarak da karşılaşılan risklerin arttığı görülmektedir. Buna karşın Türkiye’de çocukların mobil teknolojiler ve bunlar üzerindeki İnternet’i kullanımı, karşılaşılan riskler ve ebeveyn farkındalığı ile ilgili bilimsel verilerde eksiklikler mevcuttur. Bu bağlamda yapılan bu araştırmada da 0-8 yaş arasındaki çocukların ve ebeveynlerinin İnternet ve mobil teknolojileri kullanımlarının, karşılaştıkları olumsuz durumların, İnternet’teki faaliyetlerinin, maruz kaldıkları tehditlerin ve İnternet kullanımındaki riskler ile ilgili ebeveynlerin farkındalıklarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla Erzurum İlindeki 0-8 yaş arası çocuklar üzerinde kendi ev ortamlarında gözlem yapılmış ve İnternet ve bilgisayar kullanımları ile ilgili ebeveynleri ile görüşmeler yapılmıştır. Çocukların zarar görmemesi, karşılaşılabilecek olumsuzluklardan fazla etkilenmemesi için İnternet’i nasıl kullandıklarının ve güvenli İnternet kullanım bilincinin ortaya konulması, çocuk ve aileleri bilinçlendirmeye yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Sorusu

Bu araştırmanın amacı 0-8 yaş arasındaki çocukların ve ebeveynlerinin İnternet kullanımlarının, İnternet’teki faaliyetlerinin, karşılaştıkları riskli durumların ve bu risklerle nasıl başa çıktıklarının, İnternet kullanımındaki riskler ile ilgili ebeveynlerin farkındalıklarının ortaya koyulmasıdır. Bu amaçla Erzurum İlindeki 0-8 yaş arası çocuklar üzerinde kendi ev ortamlarında gözlem yapılmış ve İnternet, bilgisayar ve mobil teknolojileri kullanımları ile ilgili ebeveynleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu amaca yönelik olarak cevap aranan sorular kategorilere ayrılarak belirlenmiştir. Livingstone ve arkadaşları (2011) Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesi final raporunda verilerin incelenmesinde kullanım, aktiviteler, riskler ve zararlar, cinsel içerikler görme, zorbalık, cinsel mesaj gönderme/alma, yeni insanlarla tanışma, aile ve sosyal çevre desteği gibi çeşitli kategoriler kullanmışlardır. Bu çalışmada çocukların mobil cihazları kullanım amaçları, sıklıkları, bu cihazlar üzerindeki becerileri, kullanımdan kaynaklı olarak karşılaştıkları problemleri ve bu problemleri çözmek için başvurdukları yollar

araştırılmaktadır. Elde edilen veriler içerik bakımından Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesi verileri ile benzerlik göstermektedir. 9-16 yaş aralığı için yürütülen proje 0-8 yaş aralığı için de çalışmalar yürüteceğinden verilerin ilerleyen süreçte karşılaştırılabilmesi açısından bu çalışmada da benzer kategoriler kullanılmıştır. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesinden yola çıkılarak araştırma soruları “Kullanım”, “Riskler” ve “Risklerle Başa Çıkma” olarak üç kategori altında ele alınmıştır.

Kullanım

1. 0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojilerle tanışmaları nasıl olmaktadır?
2. 0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojiler üzerinde yaptığı etkinlikler nelerdir?
3. 0-8 yaş grubu çocuklarda sosyal medya kullanım durumu nasıldır?
4. 0-8 yaş grubundaki çocukların mobil teknolojilerdeki farklı uygulamaları (oyunlar, sosyal medya, videolar) tercih önceliği nasıldır?

Riskler

5. Çocukların mobil cihazda farklı İnternet araçlarını kullanırken gösterdikleri riskli davranışlar nelerdir?
6. Ebeveynlere göre İnternet ve mobil teknolojilerde çocuklarını bekleyen riskler nelerdir?
7. Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili İnternet ve mobil teknoloji güvenliği hususunda en sık karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Risklerle Başa Çıkma

8. 0-8 yaş grubu çocuklar bilgisayar teknolojilerini kullanırken, bir sorunla karşılaştıklarında, çözüm için neler yapmaktadır?
9. Ebeveynler çocuklarının İnternet ve mobil teknolojileri kullanımları sırasında nasıl davranışlar göstermektedir?
10. Ebeveynlerin İnternet ve mobil teknolojileri kullanımıyla ilgili çocuklarına yönelik aldığı önlemler nelerdir?

Tablo 1.1.

Araştırmanın Amacına Göre Belirlenen Araştırma Soruları

Amaç	Araştırma Sorusu
	0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojilerle tanışmaları nasıl olmaktadır?
Çocukların İnternet ve Mobil Cihazda Etkinliklerinin Ortaya Konulması	0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojiler üzerinde yaptığı etkinlikler nelerdir? 0-8 yaş grubu çocuklarda sosyal medya kullanım durumu nasıldır? 0-8 yaş grubundaki çocukların mobil teknolojilerdeki farklı uygulamaları (oyunlar, sosyal medya, videolar) tercih önceliği nasıldır?
Çocukların Karşı Karşıya Kaldıkları Risklerin ve Ebeveyn Farkındalıklarının Ortaya Konulması	Çocukların mobil cihazda farklı İnternet araçlarını kullanırken gösterdikleri riskli davranışlar nelerdir? Ebeveynlere göre İnternet ve mobil teknolojilerde çocuklarını bekleyen riskler nelerdir? Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili İnternet ve mobil teknoloji güvenliği hususunda en sık karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
Çocukların ve Ebeveynlerin Karşılaşılan ve Karşılaşılabilecek Risklerle Başa Çıkma Stratejilerinin Ortaya Konulması	0-8 yaş grubu çocuklar bilgisayar teknolojilerini kullanırken, bir sorunla karşılaştıklarında, çözüm için neler yapmaktadır? Ebeveynler çocuklarının İnternet ve mobil teknolojileri kullanımları sırasında nasıl davranışlar göstermektedir? Ebeveynlerin İnternet ve mobil teknolojileri kullanımıyla ilgili çocuklarına yönelik aldığı önlemler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak İnternet kullanımı hızla yaygınlaşmakta ve erken yaşlara kadar inmektedir (Kaşıkçı vd., 2014). İnternet'in bilinçsiz kullanımının zararlarından en fazla etkilenecek olanlar şüphesiz çocuklardır (Arslan vd., 2014). Çocukların şimdi ve ileride zarar görmemesi için güvenli İnternet bilincinin oluşturulması şarttır. Bu bilinç ise küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Nitekim Burnukara ve Uçanok (2010), çalışmalarında küçük yaştaki çocukların büyük yaştakilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Çocuklarda güvenli İnternet bilincinin oluşturulması için mevcut durumun ortaya konması gerekmektedir. Sağlanan veriler İnternet kullanımı konusunda önlem ve uygulama geliştirme sürecinin temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Idate ve Technopolis, 2013). Çocukların İnternet üzerinde ve mobil teknolojilerde yaptıkları etkinliklerin, sergiledikleri yanlış davranışların, bu teknolojileri kullanırken onları bekleyen tehlikelerin, karşılaştıkları risklerle nasıl başa çıktıklarının, ebeveynlerin risklerin ne kadar bilincinde olduğu ve sergiledikleri davranışların ortaya konulması çocuklarda ve ebeveynlerde güvenli İnternet bilincinin oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca mobil teknolojileri ve İnternet'i kullanmaya yeni başlayan bireylere bu bilincin kazandırılması, daha sonraki yaşlarda bireylerin teknolojiyi amacına uygun ve doğru şekilde kullanmasını sağlayacaktır. Bu bakımdan Halloway ve arkadaşları (2013), 0-8 yaş arası çocukların İnternet ile ilgili davranışlarının incelenmesinin artık kritik bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. İnternet ve mobil teknolojilerin hızlı bir değişim sürecinde olmasından dolayı da bu tür verilerin düzenli olarak sağlanması gerekmektedir (Idate ve Technopolis, 2013). Ancak Halloway vd. (2013), çalışmalarında bu ihtiyaca rağmen dünya çapında 0-8 yaş grubu çocukların uygunsuz içerikle karşılaşmalarını araştıran çok az çalışma olduğunu ifade etmektedirler. Bu bakımdan yapılan bu çalışma ile İnternet ortamındaki risklerden en çok etkilenen çocuklara (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010) ilişkin bilimsel veriler elde edilmiştir.

Çalışmada 0-8 yaş arasındaki çocukların mobil teknolojilere tepkileri ve bu teknolojiyi nasıl kullandıkları belirlenerek bu yaş grubundaki çocukların neyle karşı karşıya olabileceği incelenmiştir. Çocukların aktivite tercihlerine göre maruz kaldıkları tehditlerin neler olduğu ve hangi risklere karşı önlem alınması gerektiği belirlenmiştir.

Çocukların olumsuz durumlar karşısında ne yaptıklarının incelenmesi ve bu davranışlardaki doğru ve yanlışların tespit edilmesi, doğru davranma konusunda bilinç sağlanabilmesi için yol gösterici olacaktır. Güvenli İnternet kullanımı ile ilgili politikaların geliştirilebilmesi için bu tür çalışmalar başlangıç noktası olmaktadır (O'Neill, 2014).

Çalışmanın bir diğer grubunu da ebeveynler oluşturmaktadır. 0-8 yaş grubundaki çocukların eğitimi ve bakımında en önemli görev aileye düşmektedir (Lauricella, 2013). Bu yaş grubunda aile çocuğun eğitiminde büyük bir rol üstlenmektedir. Bu durumda ailelerin çocuklarını bekleyen risklerin ne kadar farkında olduklarının ve çocuklarının bu risklere maruz kalmaması için neler yaptıklarının belirlenmesi de çocukların güvenli İnternet kullanımında önemli bir yer tutmaktadır. Ailelerin çocukların olumsuz durumlarla karşılaşmasına ne derece önem verdiğinin belirlenmesi, yaşanan olumsuzlukların ilerideki etkilerinin neler olabileceği ve bilinçli davranmanın önemi konusunda aileye bilgi sağlanabilmesi açısından önemli görülmektedir. Ailelere bilinç kazandırılması, çocukların mobil teknolojilerden ve İnternet'ten faydalanabilmeleri açısından da önemlidir. Risklerle başa çıkamayan ebeveynler çocuklara İnternet ve mobil teknoloji kullanmayı yasaklamaktadır (Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007). Bu da çocuklar için önemli bir eğitsel değere sahip olan teknolojilerden (Schuler, 2009) çocukların mahrum kalmasına neden olmaktadır. Mobil uygulamalar arasında çocuklar için eğitim değeri olan çok sayıda uygulama bulunmaktadır (Chiong ve Schuler, 2010). Yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte bu tür uygulamaların artması kaçınılmazdır. Çocukların bu eğitsel değere sahip etkileşimli ortamlardan risklerden korunma adına mahrum bırakılmaması için ebeveynlerin doğru yönlendirme yapması gerekmektedir.

0-8 yaş grubu çocukların İnternet'teki aktivite tercihleri ve karşı karşıya kaldıkları tehlikelerin ülkemizde daha önce araştırılmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile bu yaş grubundaki çocuklar üzerinde yapılacak sonraki çalışmalara öncü olmak amaçlanmaktadır. Çalışmalara yol gösterebilecek verilerin ortaya konmasının yanı sıra, farklı değişkenlerin ele alındığı çalışmalar ile hem farkındalığın artması hem de yaşanan problemlerin önüne geçmek için yapılan çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için kaynak olması sağlanacaktır (Çakır, Ayas ve Horzum, 2011). Yaygın etki bakımından araştırma

sonuçlarının; politika geliştiriciler için bir yol haritası niteliğinde olacağı, aileleri mobil teknolojileri çocuklarına karşı yanlış şekilde kullanımları konusunda bilinçlendireceği düşünülmektedir.

Çalışmanın bulguları ile 0-8 yaş arasındaki çocukların İnternet'te hangi etkinlikleri yaptığı, çocukların yaptığı etkinliklere göre ise İnternet kullanımının risklerinden hangileriyle karşı karşıya oldukları, hangi risklerin 0-8 yaş arasındaki çocuklar için tehlike oluşturduğu belirlenecektir. Çocukların karşı karşıya kaldıkları tehditlerle nasıl başa çıktıkları ve çocukları nasıl etkilediği de incelenerek çalışma sonuçlarında yer alacaktır. Çocukların karşı karşıya kaldığı olumsuz durumlardan ailelerin ne kadar haberdar olduğunun, bu olumsuzluklar karşısında çocukların gelişim dönemlerinin özelliklerini de göz önünde bulundurarak sergiledikleri davranışların doğru ve yanlış yönlerinin ortaya konacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlar temel alınmıştır;

- 1) Ebeveynler ve çocuklar görüşme sırasında sorulan sorulara içtenlikle cevap vermişlerdir.
- 2) Çocuklara anlamadıkları sorular değişik şekillerde sorularak, onların yeterli düzeyde anlamaları sağlanmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı 2015-2016 yılları arasında Erzurum şehir merkezinde ikamet eden ve kartopu örnekleme yöntemiyle seçilen 0-8 yaş arası çocuklar ve veliler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Mobil Cihaz: Taşınabilir müzik veya video oynatıcı, kişisel dijital asistan, cep telefonu veya kendi başına çalışan ancak bilgisayara da bağlanabilen taşınabilir ekipman parçasıdır.

Güvenli İnternet: İnternet'in sunduğu fırsatlardan yararlanırken, İnternet risklerinden korunmak, İnternet'ten etkin ve bilinçli bir şekilde faydalanmak için gerekli İnternet becerilerine sahip olmaktır.

İnternet Riskleri: Bireyleri İnternet kullanımı sırasında sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkileyebilecek içerik ve durumlardır.

EU Kids Online: Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi teknolojinin çocuklar üzerindeki artan etkileri ve çocukların karşı karşıya kaldıkları tehditlerin ortaya konmasını amaçlayan, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 24 Avrupa ülkesinden İnternet kullanan aileler ve 9-16 yaş arasındaki çocukları ile görüşmeler yaparak sonuçlarını değerlendiren topluluk projesidir.

Bilim ve Teknolojide Avrupa İşbirliği (European Cooperation in Science and Technology – COST): COST oluşumu ulusal kaynaklarla desteklenmiş araştırma projelerinin Avrupa düzeyinde koordinasyonunu sağlamak ve Avrupa bilim insanlarının ortak çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuş olan bir organizasyondur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Günümüz dünyasında insanlar bilgisayar ile küçük yaşlarda tanışmaktadır. “Y kuşağı” olarak isimlendirilen 1979 yılı sonrasında doğan nesil teknolojiyi iyi kullanacak ve onu ileriye taşıyacak olan nesil olarak görülmektedir (Montgomery, Gottlieb-Robles ve Larson, 2004). İnternet ve teknolojiyi kullananların sadece yetişkinler olmadığı ve bahsedilen teknolojiyi ileriye götürecek olan kesimin günümüz çocuklarından oluşacağı görülmektedir. Çocuklar erken yaşlarda çevre ile etkileşim kurarak nesnelere ve durumları anlamaya çalışmaktadır (Bertan vd., 2009). Önemli bir çevresel faktör haline gelen mobil cihazlar ve İnternet erken çocuklukta sıklıkla kullanılmaktadır. Çocukların bu teknolojileri kullanmaları eğitim, eğlence ve iletişim amaçlı olmaktadır. Bu sayede mobil cihazlar çocukların kendi kendilerine oyun oynamalarına imkan sağlamaktadır (Verenikina ve Kervin, 2011). Mobil cihazla baş başa kalan, doğru ve yanlış bilgiyi ayırt edemeyecek çocuklar için bir çok risk de bulunmaktadır. Birçok yetişkinin bile bağımlısı haline geldiği mobil teknolojiler oyun çağında olan çocuklar için tehdit oluşturabilecek bir unsurdur (Radesky, Shumacher, Zuckerman, 2015). Eğitimcilere göre İnternet’teki bilgi yığını çocukları olumsuz etkilemekte ve kolaycılığa yönlendirmektedir. Çocuklar araştırma yapmaktan ve sorgulamaktan uzaklaşmakta, istedikleri bilgiyi her an elde edebilmekte ve hazır olarak sunulan bilgiyi almaktadırlar (Livingstone, 2001). Ayrıca iletişim aracı olarak kullandıklarında kötü amaçlı insanlarla ve kötü amaçlı yazılımlarla karşı karşıya gelmektedirler. Bu tür durumlarda çocuklar nasıl davranmaları gerektiği konusunda karar verememekte ve savunmasız kalmaktadırlar (Orhan ve Akkoyunlu, 2004). Bu risklerden dolayı çocuklar üzerinde bilinçli ebeveyn denetimi de son derece önemlidir.

Aileler çocuklarının çağa ayak uydurabilmek açısından mobil cihazların ve İnternet’in imkânlarından faydalanmalarını istemekte ve desteklemektedirler (Canbek ve Sağıroğlu, 2007). Ancak aileler çocukların İnternet deneyimlerini iyileştirmek için çok az çaba sarf etmektedirler (Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007). Ebeveynler çocuklarına İnternet erişimi sağladıklarında görevlerinin bittiğini düşünmektedirler (Cömert ve Kayıran, 2010). Ancak ebeveynlerin çocukların teknoloji ve İnternetle iç içe olmasının getireceği olumsuz durumları göz önünde bulundurmaları ve çağa uygun

dijital bilgi ve becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın kavramsal çerçevesi çocukların mevcut dijital yeterlilikleri ve kullanımları, yaşadıkları ve potansiyel olarak görülen İnternet riskleri ve ebeveyn desteği üçgeninde şekillenmektedir.

2.1. Erken Çocuklukta Dijital Yeterlilikler ve Beceriler

Erken çocukluk dönemi 0-8 yaşları arasındaki zaman için kullanılmaktadır. Erken çocukluk kimi kaynakta 0-6 yaş arası olarak belirtilmektedir. Ancak UNİCEF (2001) Dünya Çocukları Durumu raporunda erken çocukluk gelişiminin doğumdan sekiz yaşa kadar olan sürede devam ettiği belirtilmiştir. Erken çocukluk gelişimi de bu dönemde çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerini kapsamaktadır. Bu gelişimi etkileyebilecek beslenme, eğitim, sağlık, sosyal etkileşim ve iletişim gibi faktörler bulunmaktadır (Bertan, Haznedaroğlu, Koln, Yurdakök ve Güçiz, 2009). Çocukların bu dönemde sosyal gelişimleri çevresel faktörler ve genetik faktörlere göre şekillenmektedir.

Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramına göre "çocuklar çevre ile etkileşim sonucu nesnelere, durumları anlamak için yöntemler geliştirirler. Bu anlama ve bilme yöntemi geliştirmeye ise bilişsel gelişim denir" (Bertan vd., 2009). Erken çocukluk döneminde anne, baba ve çevresel faktörler çocuğun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu dönemde çocuğa uygun olacak uyaranların verilmesi öğrenme kapasitesi ve zeka gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Wickelgren,1999). Erken çocukluk döneminin tamamı çocuğun çevreden en çok etkilendiği dönemdir. Bu dönemde çocuk çevresinde olup bitenlere de oldukça ilgilidir (Bertan vd., 2009). Günümüz şartlarında çocukların çevrelerinde görecekları önemli uyaranlardan biri mobil teknolojiler olmaktadır.

Erken çocukluk döneminde yaşamın ilk 18 ayı Piaget'e göre alıştırmaya oyunu veya duyu-devinim olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde eylemler pratik ya da amaçlı değil, motor etkinliklerden elde edilen haz ile tekrarlanmadan ibaret görülmektedir (Nicolopoulou, 2004). Çocukların tüm nesnelere kullanması bunun üzerine odaklanmaktadır. Bir yaşından küçük çocukların dijital cihazları kullanması ve dokunmatik ekran üzerindeki kaydırma hareketleri (Verenikina ve Kervin, 2011) motor etkinlikler ile sağlanan haz ile tekrarlanabilir. Bir yaşından sonra çocukların saf tekrarın

ardından amaçlı eylemler gerçekleştirmeye başladıkları, daha sonra oyun etkinliklerinin kurallar kazandığı ve kurallı oyunların başladığı görülmektedir (Nicolopoulou, 2004). Bu döneme sembolik oyun dönemi denmektedir. Buna bağlı olarak çocukların mobil cihazlarda amaçlı etkinlikler gerçekleştirmesi ve kurallı olarak oyun oynaması ilk olarak sembolik oyun döneminde olabilir. Bu dönem de yaşamın üçüncü yılının son dönemlerine rastlamaktadır. Buna göre bu dönemden sonra çocuklar amaçlı etkinlikler gerçekleştirebilmektedir.

İnternet kullanımı ve teknoloji ile ilgili araştırmalar genelde okul çağındaki çocuklar ve gençler üzerinde yoğunlaşırken, son zamanlarda 0-8 yaş aralığındaki çocukların İnternet kullanımı dikkat çekmeye başlamıştır. Mobil cihazların ve İnternet'in kullanımı yaşa ve gelişim özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Dokunmatik ekranlı cihazlar ve tabletler İnternet'in her yaş grubu tarafından kullanımını yaygınlaştırmıştır. Tabletler kurulumu yapıldıktan sonra çok basit düzeyde beceri gerektirmektedir. Bir tabletin ekranı tek kaydırma hareketi ile açılabilen ve uygulamalara ulaşmak oldukça kolay olmaktadır (Holloway, Green ve Brady, 2013). Dokunmatik mobil cihazlar artık klavye yeterliliği ve fare tıklaması gibi motor beceriler gerektirmediğinden çok küçük yaşlardaki çocuklar ve hatta aylık çocuklar bile bu cihazları kullanabilmektedir. Bu sayede mobil cihazlar çok küçük yaştaki çocukların kendi kendilerine oyun oynamalarına imkan sağlamaktadır (Verenikina ve Kervin, 2011). Duyu-devinim dönemindeki çocuklar bile amaçlı eylemler gerçekleştiremedikleri (Nicolopoulou, 2004) halde mobil cihazlarla etkileşim kurabilmektedir. 3-6 yaş arasındaki çocukların cihazlardaki kaydırma ve dokunma becerilerine çok hızlı bir şekilde ayak uydurduğu bilinmektedir (Holloway, Green ve Brady, 2013).

Holloway, Green ve Brady (2013) çalışmalarında, oyunların tercih edildiği ve sosyal öğelerin önem kazandığı dönemin 7-8 yaşlar olduğunu belirtmişlerdir. Bunun nedeninin çocukların okuma- yazma becerilerini kazanması ve sosyal çevrelerinin oluşması olarak düşünülebilir. Gelişim özellikleri dikkate alındığında 0-3 yaş aralığındaki çocuklar için oyunların veya sosyal öğelerin dikkat çekmediği söylenebilir. Çocukların çevrimiçi ortamda yapmak istedikleri etkinliklerin yaş ve cinsiyete göre ve hatta kültürel çevre ve sosyal sınıfla farklılaşabileceğini söylemek mümkün gözükmemektedir (Holloway, Green ve Brady, 2013). Küçük yaştaki çocukların İnternet

kullanımında genel anlamda bir riskle karşı karşıya olduklarını fark edebilme yeteneklerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Öte yandan, zararlı olduğu çocuk tarafından fark edilmeyen içerikler bilinçaltında yer edinebilmektedir (Radesky, Shumacher, Zuckerman, 2015). Çocuklar riskleri ilerleyen yaşlarda ailelerinden veya sosyal çevrelerinden öğrenmektedirler (Ey ve Cupit, 2011). Bu yüzden bu yaş grubu çocuklar için de ebeveynlerin gözetiminin önemi artmaktadır.

Erken çocukluk gelişiminde beyin gelişimi, psikomotor gelişim ve sosyal beceriler için kritik dönemlerin bulunması, erken çocukluk eğitimi toplumların öncelikli ilgi alanı haline getirmiştir (Güneysu, 2005). Çocukların gelişiminde önemli bir çevresel faktör haline gelen teknolojiler okul öncesi yaş grubunda oldukça önemlidir. Ancak Türkiye’de öğretim teknolojileri alanında yapılan tez çalışmalarında bu yaş grubunun çok az tercih edildiği görülmektedir (Erdoğan ve Çağiltay, 2013). Bu nedenle ülkemizde okul öncesi yaş grubunda teknoloji kullanımına dair yeterli verinin bulunmadığı söylenebilir.

2.1.1. Erken çocuklukta internet ve mobil cihaz kullanımı

Mobil teknolojiler ve İnternet kullanıcılar tarafından iletişim kurmak, müzik dinlemek, oyun oynamak ve araştırma yapmak amacıyla kullanılan araçlardır. Her kullanıcının mobil teknolojileri ve İnternet’i kullanım amacı farklılık göstermektedir (Cömert ve Kayıran, 2010). İnternet ve mobil cihazları kullanım yaşı her geçen gün düşmektedir ve artık çocuklar da İnternet’te vakit geçirmektedir. Çocuklar İnternete evlerinden, okullarından ve arkadaşlarının evleri gibi birçok yerden ulaşabilmektedirler.

Chisholm (2006) yaptığı çalışmada 8-18 yaş aralığının günde 8 saat bilgi ve iletişim cihazlarını kullandığını belirtmiştir. Buna dayanarak günümüzde mobil cihazların yaygınlaştığı düşünülürse çok daha erken yaşlarda bu kullanımların ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim Genç (2014), çalışmasında bir yaşından küçük bebeklerin bile günde en az bir saat televizyon izlediğini ve çocukların iki yaşına gelmeden akıllı telefon ve tabletlerle oynamaya başladığını belirtmektedir.

Sekiz yaşından küçük çocuklar İnternet ve mobil teknolojileri genel olarak oyun oynamak ve eğlenceli vakit geçirmek için kullanmaktadır (Akbulut, 2013; Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Çocukların mobil cihazlar üzerindeki etkinliklerinin büyük bir bölümünü oluşturan oyunlar, oynayanı eğlendirirken başarıyı

ödüllendirmekte, gelişim hissi vermekte ve kişiye başarı tatmini yaşatmaktadır (TTNET, 2008). Çocukların oyun tercihleri gelişim özelliklerine göre basit, kaba motor beceri gerektiren çevrimdışı oyunlardan, daha karmaşık ve kurallı, daha fazla parametrenin olduğu, sosyal etkileşimin de bulunduğu çevrimiçi oyunlara doğru ilerlemektedir (Gürçan, Özhan ve Uslu, 2008; Pala ve Erdem, 2011; Akbulut, 2013). Chiong ve Schuler (2010) da yaptıkları çalışmada küçük çocukların mobil cihazlar üzerinde birçok etkinlik yapabildiklerini, akıllı telefonları daha çok oyun oynama için kullandıklarını rapor etmişlerdir. Çalışmada çoğu çocuğun mobil cihazı tek başına sorunsuz çalıştırabildiği belirtilmiştir. Çocukların İnternet ve mobil cihaz kullanımında okul ile ilgili işlerdeki kullanımı ikinci planda kalmakta, daha çok güncel gelişmeleri takip etme, müzik dinleme, oyun oynama gibi amaçlar için kullanımı ön plana çıkmaktadır (Ceyhan ve Ceyhan, 2011). Her küçük çocuğun kendine ait mobil cihazı bulunmamaktadır. Ancak bir ebeveyn veya bir yetişkin aracılığıyla mobil cihaza ulaşım sağlanabilmektedir (Schuler, 2009).

Sekiz yaş öncesi çocuklar mobil cihaz ve İnternet üzerinde yaptıkları etkinliklerde ailelerine ihtiyaç duymakta ve yapacakları etkinlikler için çoğu zaman onlardan yardım almaktadırlar. Bu durumda çocukların İnternet ve mobil cihazlarda oynadıkları oyunları ebeveynler belirleyebilmektedir (Genç, 2014). Yapılan çalışmalarda bu oyunlardan büyük kısmını eğlence amaçlı oynanan oyunlar oluşturmaktadır. Daha sonra eğitim uygulamaları ve eğitici oyunlar gelmektedir (Genç, 2014). Bu yaş grubu çocuklarda televizyon izleme günlük etkinliklerin büyük bir payını oluşturmaktadır. Bu açıdan mobil cihazların video klip izleme gibi televizyon olarak kullanılmasına da çok sık rastlanmaktadır (Plowman vd., 2012). Amaçlı etkinlikler üç yaşından sonra gelişmeye başladığından (Nicolopoulou, 2004) ve oyunların düşünme, sebep-sonuç ilişkisi kurma gibi beceriler gerektirmesinden dolayı ilerleyen yaşlara kadar oyundan ziyade video klip izleme ön plana geçmektedir (Childwise, 2012; Teuwen ve diğerleri, 2012; Holloway, Green ve Livingstone, 2013).

Çocuklarda oyun ve video kliplerin dışında İnternet kullanımı ise okuma yazma durumuna göre şekillenebilmektedir. Çocuklar yaşları ilerledikçe mobil cihazları kullanım alanlarını genişleterek İnternet'i de kullanmaya başlamaktadırlar (Holloway, Green ve Livingstone, 2013) Bilgiye kolay ulaşımı sağlaması ve sunduğu fırsatlarla

İnternet hem bir eğlenme aracı hem de öğrenme ortamıdır. Çocukların İnternet kullanımında sosyal medya da yer alabilmektedir.

2.1.2. Küçük çocuklar ve sosyal medya

Sosyal ağlar ve İnternet günümüz dünyasında insanlar arasındaki en önemli haberleşme ve iletişim aracı olarak kabul görmektedir. O'Keeffe vd. (2011), sosyal medyayı sosyal iletişimin sağlanabildiği web siteleri olarak tanımlamıştır. İnternet'te en çok ziyaret edilen ve çok fazla vakit geçirilen sayfalar arasında yer alan sosyal medyada içerikler kullanıcılar tarafından şekillendirilmektedir (Klieber, 2009). Sosyal medya bir çok alanda gündelik hayatın bir parçası olmuş ve zaman geçtikçe de hayatımızda daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Ülke ve dünya gündemlerinin büyük oranda sosyal medya kullanıcıları tarafından belirlendiği bu çağda çocuk ve gençleri de sosyal medyadan uzak tutmak oldukça zor olmaktadır.

Son zamanlarda yetişmekte olan neslin sosyal ağlarda oldukça fazla vakit geçirdiği görülmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinde üyelik almak için belirli yaş sınırlaması getirilse de kullanıcıların bilgileri doğru girip girmediği kontrol edilememektedir. Bu nedenle küçük yaştaki çocuklar da sosyal ağlara kolayca üye olabilmektedirler. Yaşanan bu durumun olumlu ve olumsuz sonuçlarının olduğu görülmektedir. Ebeveynler ise genel olarak bu durumdan dolayı endişe yaşamaktadırlar (Ulusoy ve Bostancı, 2014). Çocuklarının dünyanın her yerinden her insanla kolaylıkla iletişim kurabileceği bir paylaşım ortamı ebeveynleri tedirgin etmektedir. Ayrıca, çocukların İnternet'teki gerçek bilgi ve yorumlama ayrımını yapamamalarından dolayı sosyal ağlarda karşılaştıkları durumları sağlıklı şekilde değerlendirememeleri de ailelerin endişe duymasına neden olmaktadır.

Çocuklar sosyal ağları gerçek hayatlarının merkezine alarak bağımlılık da gösterebilmektedirler (Gwenn ve Pearson, 2011). Bu da sosyal medya kullanımına ve gezintiye ayrılan sürenin artmasına, çocukların bilinçsizce sürekli paylaşım yapmasına neden olabilmektedir.

Ulusoy ve Bostancı (2014) yaptıkları bir çalışmada sosyal medyanın çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini sıralamışlardır. Çalışmada sosyal medyanın olumlu etkileri;

- Sosyal becerileri geliştirme
- Aidiyet hissini geliştirme
- Ders tekrarı yapabilme ve öğrenilenleri tartışabilme
- Karakter gelişimine destek sağlama
- Kimliklerini açıklamadan sorunlarını tartışabilme olarak sıralanmıştır.

Çalışmada sosyal medyanın olumsuz etkileri ise;

- Siber zorbalığa maruz kalma
- Cinsel içeriklerle muhatap olma
- Kişisel ve mahrem bilgileri deşifre etme
- Gereğinden fazla bilgi paylaşma
- Yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşma
- Daha az fiziksel aktivite yapma olarak sıralanmıştır.

Sosyal ağlar dışında çocukların İnternet’te her türlü bilgiye ulaşabileceklerinin ve mobil cihazlarda ve çevrimiçi oynanan oyunlar ile de bir çok insanla iletişim kurabileceklerinin de unutulmaması gerekmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar İnternet’in sosyal becerileri geliştirme, bilişsel katkı sağlama gibi etkileri üzerinde durulmaktadır (Valkenpurg ve Peter, 2009). Ancak bunun yanında yaşanabilecek olumsuzlukların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Mobil cihazlar çocukları gerçek oyun ortamlarından uzaklaştırmakta ve erken bir yaşta çok fazla uyarana baş başa bırakmaktadır. Çocuğun gerçek ortamlardan uzaklaşması yaratıcılığının azalması gibi sonuçları getirmektedir (Arslan vd., 2014). Bu açıdan mobil cihazların çocukların hayatında doğru yerde bulunmasının sağlanması gerekmektedir. Ancak 0-8 yaş aralığındaki küçük çocuklar bunu başaracak bilinç düzeyinde olmadığından bu denetim de ailelerin görevi olarak görülmektedir (Muslu ve Bolışık, 2009). Ailelerin mobil cihazların doğru kullanımının bilincinde olup olmadığı, küçük çocuklarının İnternet ve sosyal ağlardaki alışkanlıklarının ne derece farkında oldukları sorunlarla başa çıkabilmeleri açısından önemlidir.

2.2. Mobil Teknolojiler ve İnternet Riskleri

Mobil cihazlar artık hayatımızda en önemli ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Hemen hemen her ailede bulunan mobil cihazlar çocukların da ilgisini çekmektedir. Mobil cihazların küçük çocuklar tarafından kullanılmasına ilişkin pediatrik kurallar henüz tam olarak hazırlanmamıştır (Radesky, Shumacher ve Zuckerman, 2015). Ancak birçok yetişkinin bile bağımlısı haline geldiği mobil teknolojiler oyun çağında olan çocuklar için tehdit oluşturabilecek bir unsurdur.

Çocuklar ödev yaparken, ders çalışırken veya kendi halinde oyun oynarken yetişkinlerin mobil cihazlarla uğraşması çocukların dikkatini de bu cihazlara yöneltmektedir. Birçok çocuk küçük yaşlardan itibaren televizyon izlemekte ve günümüzde iki yaşına geldiğinde ise tablet ve akıllı telefonlarla oynamaya başlamaktadır (Genç, 2014). Choing ve Shuler (2010) yaptıkları bir çalışmada 2-5 yaş arası çocukların %6'sının kendi telefonları olduğunu belirtmişlerdir. Bu rakamın da her yıl arttığı görülmektedir. Küçük çocukların kullanmaktan keyif aldıkları mobil teknolojiler günlük yaşamı kolaylaştırmakta ve çocukların aileyi rahatsız etmeden kendi kendilerine oyun oynamalarını sağlamaktadır. Ancak dışarıdan gelen tüm uyaranların önemli olduğu bir yaş döneminde, mobil teknolojilerin çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceğinin de bilinmesi gerekmektedir.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Projesine göre İnternet'te karşılaşılabilecek riskler cinsel içeriklerle karşılaşma, zorbalık, cinsel mesajlar gönderme veya alma, daha önce yüz yüze görüşülmeyen yeni insanlarla tanışma, şiddet ve nefret içerikli mesajlarla karşılaşma olarak belirlenmiştir. Ancak İnternet ve mobil teknolojilerdeki karşılaşılabilecek her risk çocuklar için tehdit oluşturmayabilmektedir (Livingstone vd., 2011). Örneğin; okuma yazma bilmeyen bir çocuk için İnternet'teki şiddet ve cinsel ifadeler bulunan yazılı içerikler veya mesajlar bir risk unsuru değilken, bu faktörlerin görsel öğelerde yer alması risk olabilir. Karşı karşıya kalınan tehlikeler yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. 3 ve 4 yaşına kadar bir çocuk yazılı olarak iletişim kurma etkinliği gerçekleştirememektedir. Ancak 7-8 yaşlarda çocuklar İnternet üzerinden arkadaşları veya başkalarıyla iletişim kurabilir.

Yapılan araştırmalar mobil teknolojilerin çocuklar üzerinde olumlu eğitsel etkileri olduğu gibi, olumsuz, kısıtlayıcı tehditler de içerdini göstermektedir (Plowman, Stevenson, Stephen ve McPake, 2012). Plowman ve arkadaşları (2012) yaptıkları çalışmada televizyon, bilgisayar, oyun konsolları gibi hareketsiz bir şekilde kullanılan teknolojilerin obezite, teknoloji bağımlılığı ve daha birçok sağlık sorunlarına yol açabildiğini belirtilmiştir. Bu durumda çocukların saatlerce odaklanmasına neden olan mobil teknolojilerin de çocukların sağlığı üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği görölmektedir. Mobil teknolojilerin sürekli kullanımının el ve bileklerde ve boyunda fiziksel olarak hasara neden olabileceği de artık bilinmektedir. Fiziksel etkilerin yanı sıra oyun ve sosyal ağların aşırı bağımlılığa neden olma gibi etkileri de söz konusu olabilmektedir (Staksrud, Ólafsson ve Livingstone, 2013). Almanya’da yıllarca süren bir çalışmada cep telefonu kullanımının beyin tümörü riski ile ilişkili bulunması da mobil teknolojilerin kullanımının alışkanlık haline gelmesi konusunda endişe oluşturmaktadır (Patrick, Griswold, Raab ve Intille, 2008). Ayrıca oyunlarda ve sosyal medyadaki paylaşımlarda şiddet ve korkutucu içerikler, nefret dolu ve ırkçı söylemler yer alabilmektedir (Hasebrink, Livingstone ve Haddon, 2008). Bu tür durumlar da çocukların ruh sağlığını tehlikeye atmaktadır. Günümüz nesli için mobil teknolojilerin ortasında kalmak ve uzun vadede bu teknolojilerin yol açacağı sağlık problemlerine maruz kalmak kaçınılmaz gözükmektedir.

Mobil teknolojiler çocuklar için etkili bir şekilde dikkat dağıtma aracı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin; akıllı telefon ve tabletler tıbbi işlemler sırasında çocukları oyalamak için kullanılmaktadır (McQueen, Cress ve Tothy, 2012). Ancak günlük rutinleri yerine getirirken, yemek yerken, araba sürerken çocukları meşgul etmek için mobil cihazların susturucu oyuncak olarak kullanılması giderek yaygınlaşmaktadır (Radesky ve diğerleri, 2014). Radesky, Schumacher ve Zuckerman (2015) mobil teknolojilerin kendini sakinleştirmek için bir araç olarak öğretilmesinin küçük çocukların sosyal-duygusal gelişimine zarar verebileceğini belirtmiştir. Küçük çocukların iç mekanizmalarını geliştirmeleri ve öz düzenleme yapabilmeleri için mobil cihazların kullanımı kısa vadede yararlı olsa da, uzun vadede etkilerinin ne olduğu araştırılması gereken bir konu olarak görölmektedir (Radesky vd., 2014).

Küçük çocukların sürekli televizyon izlemesinin çocuk gelişimine negatif etkilerinin olduğu ve sosyal etkileşimin önüne geçtiği bilinmektedir (Kirkorian, Pempek, Murphy, Schmidt ve Anderson,2009). Bu durumda sürekli erişilebilen ve taşınabilen mobil cihazların da gerçek hayat etkileşimlerinin yerine geçmesi olası gözükmetedir. Herhangi bir kanıtı olmadan eğitsel olarak pazarlanan uygulamaların aileleri çocukların ekranda geçirdikleri zaman konusunda rahatlattığı görülmektedir (Radesky, Shumacher ve Zuckerman, 2015). Ancak etkileşimli medya kullanımı psikomotor aktivitelerin yerine geçerek çocukların bu aktivitelere bağlı birçok alanda gelişimini de engelleyebilmektedir.

Sonuç olarak mobil teknoloji kullanımının çeşitli fiziksel problemlere neden olabileceği gibi, sosyal ve psikolojik açıdan riskleri de bulunmaktadır.

2.3. İnternet Riskleriyle Başa Çıkma ve Ebeveyn Roller

İnternet kullanımının gün geçtikçe artması bir çok faydanın yanında riskleri de getirmektedir. Küçük çocukların İnternet ortamında karşılaştıkları herhangi bir riskli durumda doğru davranışın ne olduğunu ve karşılaşılan risklerle nasıl baş edileceğini bilmedikleri araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Cömert ve Kayıran, 2010). Çocuklar karşılaşılan risklerle nasıl baş edebileceklerini bilmezken, çocuklara yardım edebilecek olan ebeveynler de karşılaşılan durumlar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini bilmemektedirler.

İnternet üzerinde karşılaşılan riskler ve her geçen gün haberleri artan İnternet dolandırıcılığı ve kişisel bilgilerin çalınması durumları tüm kullanıcılarda tedirginliğe neden olmaktadır. Çocuklar İnternet'te karşılaştıkları olumsuz durumları utanmalarından dolayı veya ebeveynlerinin tepki göstereceği endişesinden dolayı paylaşmamaktadırlar (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Ayrıca yaşanan olumsuz durumlar karşısında çocukların kızgınlık, utanma, üzüntü ve korku duygularını yoğun bir şekilde yaşadıkları belirtilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006; Ayas ve Horzum, 2012; Monks, Robinson ve Worlidge, 2012). Karşılaşılan güçlükleri ebeveynle paylaşmama ve bu güçlükler karşısında yaşanan duygular çocukların kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir ve psikolojik sorunlara neden olabilir.

Ebeveynlerin Mobil teknolojiler ve İnternet'in çocukları üzerindeki olumsuz etkileriyle başa çıkabilmeleri için, öncelikle çocukların ne tür tehlikelerle karşı karşıya kaldıklarını bilmeleri gerekmektedir. Ancak Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi kapsamında yapılan çalışmaların Türkiye raporuna göre ebeveynlerin risklerin farkında olmadıkları ve çocuklarını koruyabilecek yetkinliğe sahip olmadıkları görülmektedir. Çocuklar bu konuda ailelerden çok arkadaşlarından yardım almaktadırlar (Kaşıkçı vd.,2014). Bu durumda ebeveynler çocukların ne tür problemlerle karşılaştıklarından da haberdar olmayabilmektedir. Bu durumda İnternet'te çevrimiçi olan çocuklarının güvenli bir şekilde gezinti yaptıklarını düşünebilmektedirler. Burada ebeveynlere düşen görev çocuklarının bu ortamlardaki alışkanlıklarını kontrol etmek ve sürekli takip altında tutabilmektir. Ancak ebeveynler için bu durum oldukça zor gözükmektedir. Prensky (2001)'ye göre yetişkinler dijital çağda doğup büyüyen çocuklar karşısında yetersiz kalmaktadırlar. Ebeveynleriyle farklı dili konuşan çocuklar bu durumda sosyal ağlarda ve İnternet'te kimi zaman tek başlarına kalabilmektedirler. Ebeveynlerin bu sosyal paylaşım sitelerinin kullanım amacını anlayıp çocuklarına doğru bir şekilde aktarması ve onlarda bir bilinç oluşturması oldukça önemlidir (Livingstone vd., 2012).

Yapılan çalışmalarda çocukların olumsuz durumlarla karşılaştıklarında sorunları öncelikle kendilerinin çözmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Kendi kendine çözmeye çalışma davranışı sonuç vermediğinde ise öncelikle arkadaşlardan daha sonra yetişkinler ve ebeveynlerden yardım almaktadırlar (Livingstone vd., 2011; Ayas ve Horzum, 2012). Bunun dışında e-posta adresi değiştirme, sosyal medyadan gelen mesajları açmama (Burnukara ve Uçanok, 2010), kötü niyetli kullanıcıları engelleme ve güvenlik ayarlarını değiştirme gibi problemlerle başa çıkma yöntemleri de kullanılmaktadır (Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker, 2013). Kimi problemler için kullanılan başa çıkma yöntemleri olumlu sonuç sağlayabilirken kimileri de İnternet risklerinden korumamaktadır. Uygun davranışın ne olduğunu ve alınması gereken önlemleri bilmeyen ve çocuklarına yardımcı olamayan ebeveynler ile çocukların bu gibi durumlar karşısında çatışma yaşaması da olası gözükmektedir.

Geniş bir sosyal çevreye sahip olamayacak yaşta olan 0-8 yaş arası çocukların ise ilk olarak destek alabilecekleri kişiler ebeveynleri olmaktadır. Ebeveynler ise İnternet'in çocukların gelişimlerini ve sosyal becerilerini olumsuz etkilediğini ve aile içi iletişimi

engellediğini düşünmektedirler (Odabaşı, 2005). Ancak İnternet kullanımını da engelleyememektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin çocukların İnternet kullanımını şekillendirmeleri ve İnternet’i amacına uygun kullanmalarını sağlamaları gerekmektedir (Oktik, 2013). Küçük çocuklar için gerekli bilgi sağlayıcı ve yönlendirici (Arslan vd., 2014) konumundaki ebeveynlerin dijital çağda çocuklarına yardımcı olabilmeleri için sorumlulukları ve rolleri değişmektedir. Bu noktada günümüzde dijital ebeveynlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Yurdakul, Dönmez, Yaman ve Odabaşı (2013), çalışmalarında dijital ebeveynlik kavramını tanımlarken gelişen teknolojilerin kullanım amaçlarını anlayan, teknolojik araçları ihtiyaçları doğrultusunda amacına uygun şekilde kullanabilen, gelişen teknolojileri takip edip gelişmelerin farkında olan, teknolojinin beraberinde çeşitli riskleri de getirdiğinin farkında olup çocuklarını bu konuda kontrol edebilen ama aynı zaman da yasakçı olmak yerine kullanımı da teşvik edici olabilen ve sanal ortamlarda da etik ilkelere dikkat eden bireylerden bahsetmektedirler. Ayrıca çalışmada Dijital Ebeveyne ait roller kategorilendirilmiştir. Bunlar Dijital okuryazarlık, Farkında Olma, Kontrol, Etik ve Yenilikçiliktir.

Park (2011) dijital okuryazarlığı İnternet’i teknik yönleri ile bilme, yaygın uygulamaların farkında olma ve gizlilik politikalarını bilme olarak belirtmiştir. Genel olarak 0-8 yaş grubu çocuklarda risklerle başa çıkmada en önemli yardımcılarının ebeveynler olduğu görülmektedir. Bu açıdan ebeveynlerin çocukların yaşamında bilişim teknolojileri araçları ve İnternet’in rolünü doğru bir şekilde anlamaları çocukların sağlıklı gelişimi için gereklidir. Buna göre ebeveynler temel seviyede teknoloji kullanım becerisine sahip olmalı ve yenilikleri takip ederek kendini geliştirebilmelidir. Dijital ebeveynliğin bir diğer boyutu farkında olma ebeveynlerin çevrimiçi risklerin ve olanakların farkında olmasını ifade etmektedir. Küçük çocukların mobil cihaz ve İnternet kullanımında en çok paya sahip olan oyunlar içinde çevrimiçi oyunlar da yer almaktadır (Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Bu oyunların uzun süre kullanımı çeşitli psikolojik ve fizyolojik sorunlara yol açabilmektedir. Küçük çocukların muhakeme yeteneğini kazanmaya başladığı dönemlerde İnternet ve oyunlar ile fazla vakit geçirmelerinin çocukların iç dünyasında sorunlar yaratabileceği, sosyal hayattan kopmaların yaşanabileceği ve oyunlardaki ödüllerin bağımlılığa yol açabileceği düşünülmektedir (Gürcan ve Uslu, 2008). Bu konuda ebeveynlere ait çeşitli davranışların olduğu görülmektedir. Kimi ebeveynler çocuklarının İnternet

kullanımından endişe duymakta iken, kimi ebeveynler de İnternet’i günümüz dünyasının ve çağdaş yaşamın bir gereği olarak görmekte ve çocukları olumsuz etkilemeyeceğini düşünmektedirler (Kabakçı ve Odabaşı, 2008). Ebeveynler İnternet’teki içeriklerin olumsuz yanlarının ve İnternet’in olanaklarının farkında olursa çocuklarını olumsuz durumlardan korumaya çalışırken kullanımlarını da engellemeyecektir. Bu noktada dijital ebeveynliğin kontrol boyutu devreye girmektedir. Buna göre çocukların İnternet ve mobil cihazlarda yaptıkları etkinliklerin farkında olunması ve olası risklere karşı önlem alınması gerekmektedir. Dokunmatik mobil cihazların küçük çocuklar tarafından kullanımı birçok bilgi iletişim teknolojisi aracına göre daha kolay olmaktadır. Bu da çocukların ekran ile geçirdikleri sürenin uzamasına neden olmaktadır. Bu bakımdan da ebeveynlerin çocukların ekran zamanını kısıtlaması gerekmektedir (Holloway, Green ve Brady, 2013). Aksi halde İnternet ve mobil cihazlara olan bağımlılığın çok küçük yaşlarda başlaması söz konusu olmaktadır. Dijital ebeveynliğin Etik ve Yenilikçilik boyutunda fikri mülkiyete saygılı olma, ulaşılan bilginin güvenilirliğini araştırma, yeniliklere karşı ilgili olma ve öğrenme çabasında olmaları gerekmektedir.

0-8 yaş arası çocuklar İnternet ile yeni tanışma ve İnternet kullanımına alışma aşamasında olmaktadır. Çocukların yaşları arttıkça İnternet kullanımının da arttığı bilinmektedir (Gürcan ve Uslu, 2008). İnternet ile erken yaşlarda tanışan çocuklar yaşları ilerledikçe İnternetle ve günümüz şartlarına bağlı olarak da mobil cihazlarla daha fazla vakit geçireceklerdir. Küçük yaşlarda yalnızca evde kullanılan İnternet, ilerleyen yaşlarda okulda ve farklı ortamlarda da kullanılmaktadır. Çocukların İnternet kullanımıyla birlikte karşı karşıya kaldıkları problemlerin çözümü için ebeveyn ve öğretmenlerin iş birliği içinde olması önerilmektedir (O’Neill, 2014). Bu durumda İnternet alışkanlıklarının oluştuğu dönemde ebeveynler evde etkili olurken, okula başladıktan sonra öğretmenler de İnternet alışkanlıklarını şekillendirmede etkili olmaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre çocukların İnternet’te geçirdikleri zaman arttıkça ebeveynlerinden uzaklaşmaktadırlar. Ancak İnternet’i ders çalışmak ve ödevler için kullandıklarında ebeveynlerden destek gördükleri için aralarındaki iletişim artmaktadır. Bu durumda İnternet çocuklar ve ebeveynleri arasındaki iletişimi şekillendirmektedir. Buna bağlı olarak Ebeveynler çocukları ile olan iletişimleriyle İnternet kullanımını da şekillendirebilir. Ebeveynlerin İnternet kullanımı konusunda

teknik bilgi ve becerilere sahip olması çocukların destek alabilmeleri açısından önemli görünmektedir (Livingstone ve Helsper, 2008).

Ebeveynler düşük motivasyondan dolayı bilgi ve becerilerini geliştirmeye kapalı olabilmektedirler. Bu açıdan üst düzey bilgiye gerek duymadan çocuklarına yardımcı olabilecekleri çözümlere ihtiyaçları olmaktadır (Kaşıkçı vd., 2014). Çocukların İnternet kullanım hızına yetişemeyen ve etkinliklerinden haberdar olamayan ebeveynler ile çocuklar arasında zaman zaman çatışmalar da yaşanabilmektedir (Kuzu, 2011). Bu durum hem ebeveynleri hem de çocukları olumsuz etkilemektedir. Ebeveynlerinden gerekli teknik desteği göremeyen çocuklar zamanı verimli kullanamamakta ve birçok İnternet riskiyle baş başa kalmaktadır.

Günümüzde ebeveynler çeşitli İnternet filtreleri kullanarak yeterli önlemi aldıklarını ve çocuklarının İnternet'te bu sayede güvende olduklarını düşünmektedirler. Ancak sosyal ağlar, forum siteleri ve daha birçok siteye erişimin sağlandığı İnternet'te çocukları kontrolsüz bırakmamaları gerekmektedir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan erken çocuklukta mobil cihaz ve İnternet kullanımı, karşılaşılabilecek riskler ve risklerle başa çıkma yöntemleri konularında yapılan çalışmalar kullanılan yöntemler, çalışma grupları, veri toplama şekilleri ve elde edilen bulguları bakımından incelenmiştir. Çalışmaların çoğunluğunun nitel çalışmalar ve alanyazın incelemesine dayalı olduğu görülmüştür.

Genç (2014) tarafından Türkiye'de Elazığ ilinde üç anasınıfından 85 aile ile gerçekleştirilen çalışmada çocukların mobil cihazları hangi amaçlarla ne sıklıkla kullandıkları ve ebeveynlerinin bu kullanımlar hakkında ne düşündükleri araştırılmıştır. Çalışmada veriler 3-6 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinden elde edilmiştir. Verilerin incelenmesi sonucunda çocukların büyük bir kısmının hafta içi iki saatini, hafta sonu ise 3-4 saatini televizyon karşısında geçirdikleri belirtilmiştir. Küçük çocukların okumaya ayırdıkları sürenin televizyon ve bilgisayarda vakit geçirme süresinden çok daha az olduğu, anneleri ev hanımı olan çocukların, anneleri çalışan çocuklara göre daha fazla televizyon karşısında vakit geçirdikleri görülmüştür. Mobil teknoloji kullanımları incelendiğinde ebeveynler genel olarak mobil teknolojileri telefon

görüşmesi, İnternete göz atma, fotoğraf çekme ve düzenleme amacıyla kullanılmaktadır. Aileler çocuklarının hem öğrenme amaçlı video izlediklerini hem de eğlenmek için oyun oynadıklarını belirtmiştir. Çocukların kullandığı en popüler uygulamalar eğlence için oyunlar, eğitim uygulamaları ve eğitici oyunlar olmaktadır. Her üç çocuktan biri her gün bir veya iki saatini akıllı telefonlarla geçirmektedir. Ebeveynlerin mobil cihazlarını çocuklarına verme konusunda genelde negatif hislere sahip oldukları bir kısmının da çocuklarının mobil cihaz kullanımını destekledikleri görülmüştür. Mobil cihaz kullanımını destekleyen veliler mobil cihazların çocukların bilişsel ve motor gelişimi için faydalı olduğunu düşünmektedirler. Mobil cihaz kullanımından tedirgin olan veliler ise çocuklarının sosyal hayattan izole olmalarından ve radyasyon gibi zararlı etkilerden endişelenmektedirler. Yapılan çalışmada okul öncesi çocuklar ele alındığından 3-6 yaş ile sınırlı kalmıştır ve veriler yalnızca ebeveynlerin görüşlerini yansıtmaktadır. Çocukların sadece mobil cihazı kullanımı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yapılan bu tez çalışmasında erken çocukluk dönemindeki 0-8 yaş aralığının tamamını temsil eden veriler sağlanmıştır. Ayrıca veriler hem ebeveynlerden hem de çocuklardan gözlem ve görüşme yoluyla alınarak veri çeşitliliği sağlanmıştır.

Holloway, Green ve Brady (2013) tarafından yapılan çalışma 9 yaşından küçük çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar derlenmiş ve sonuçları karşılaştırılmıştır. Bugüne kadar 0-8 yaş grubundaki çocukların İnternet kullanımının yararları, sağladığı fırsatlar veya riskler ve zorluklar konusunda çok az bilgi sağlanmıştır. Çoğu çalışma daha büyük yaş gruplarını ele almaktadır. Bu açıdan araştırmacılar var olan, bugüne kadar yapılmış çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda küçük çocukların giderek daha fazla çevrimiçi oldukları görülmüştür. Özellikle bebekler ve yeni yürümeye başlayan çocuklarda çevrimiçi olma oranı artmaktadır. Çocukların çevrimiçi olma yaşının hızlı bir şekilde düşmesi dokunmatik ekranların yaygınlaşmasına bağlanmıştır. Birçok ülkede yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde sosyal paylaşım sitelerine üyeliği bulunan 13 yaşın altında azımsanmayacak sayıda çocuk olduğu görülmüştür. Çalışmaların çoğunluğunun 9 yaş üzeri çocuklara odaklanmasının nedenleri arasında bugüne kadarki endişelerin gençler üzerinde olması ve küçük çocuklarla yapılan araştırmaların metodolojik, maliyet ve etik konularından dolayı zor olması bulunmaktadır. Bebeklerin ve küçük çocukların çevrimiçi aktiviteleri hakkında spesifik bilgilerin azlığından dolayı

ebeveynlere teknoloji kullanımıyla ilgili sağlanan öneriler için eski araştırmalar temel alınmaktadır. Ancak küçük yaş grupları üzerinde yapılan eski araştırmalar televizyon ve DVD izleme üzerine olduğundan günümüz etkileşimli medyaları ile ilgili olası yararları veya riskleri göz ardı edebilir. Ayrıca Avrupa çapında yapılan bir veritabanı araştırmasına göre de 15 yaşındaki çocuklarla yapılan 700'den fazla araştırma varken, 8 yaşın altındaki çocuklarla ilgili yalnızca 8 araştırma vardır. Küçük çocukların İnternet faaliyetlerindeki artışlar göz önüne alındığında daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre birçok ülkeden 0-8 yaş çocukların mobil cihazları kullanımı ile ilgili bilgi sağlayan çalışmaların çeşitliliği, çocukların gelecekteki sosyal, fiziksel ve bilişsel gelişimlerinin temellerinin atıldığı kritik yılları ile ilgili önlem almak için fayda sağlayacaktır. Türkiye'deki çalışmaların bu yaş grubu ile ilgili çok yönlü veri sağlama konusunda eksikliği dikkat çekmektedir. Bu tez çalışmasının Türkiye'deki küçük çocukların mobil teknolojileri kullanımı ve karşılaştığı riskler bakımından veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Verenikina ve Kervin (2011) okul öncesi dönemdeki çocukların mobil teknolojilere ebeveynleri aracılığıyla ulaşmalarını, hedef kitlesi küçük çocuklar olan uygulamalarla vakit geçirmelerini ve çocukların mobil cihazlarla olan deneyimleriyle oluşan avantajlar ve riskler hakkında araştırma yapmışlardır. Yapılan çalışma 3-4 yaşlarında olan üç çocuk ve ailesiyle gerçekleştirilen bir vaka çalışmasıdır. Çalışmada çocukların daha çok oyun deneyimleri üzerinde durulmuş, çocuklardan mobil cihazla oyun oynadıkları esnada gözlem yolu ile, ebeveynlerinden de yarı yapılandırılmış görüşme ile veri sağlanmıştır. Yapılan gözlemler çocukların ev ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan tüm ebeveynlerin evinde mobil cihazlar bulunmaktadır. Çocukların cihazlara erişimi ebeveynler tarafından şekillendirilmektedir. Çocukların gerçek hayatta gözlemlediklerini oyun tercihlerine yansıttıkları belirtilmiştir. Örneğin çocuklar çizgi filmini izledikleri bir oyunu daha çok tercih etmektedirler. Eğitici oyunlar olarak üretilen basit uygulamaların çocukların ilgisini çekmediği görülmüştür. Teknik özelliklerle desteklenen karmaşık oyunların çocukların yardım almak amacıyla aile bireyleriyle olan iletişimini artırdığı gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın verileri örneklem sayısı oldukça düşük olduğundan ve yaş grubu da sınırlı olduğundan genellenemez. Ayrıca çalışmada mobil cihazlar üzerinde yapılan etkinliklerden yalnızca oyun oynama davranışına odaklanılmıştır. Yapılan bu tez

çalışması okul öncesi dönemdeki çocukların mobil cihaz kullanımlarını tüm yönleriyle ele almaktadır.

Kaşıkçı ve diğerleri (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 2010 yılında gerçekleşen ve 25 Avrupa ülkesinden İnternet kullanan aileler ve 9-16 yaş arasındaki çocuklarla yürütülen Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesinden elde edilen veriler Türkiye’den elde edilen verilerle karşılaştırılmıştır. Elde edilen verilere göre Türkiye’de çocukların çoğunluğu (%45,9) 7-10 yaşlarında İnternet’i kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir. 7 yaşından önce İnternet kullanmaya başlama oranı Avrupa’da Türkiye’nin yaklaşık 5 katı olarak görülmektedir. Yine elde edilen verilere göre çocuklar İnternet kullanımı hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını söylemekte ancak İnternet okur-yazarlığı becerileri incelendiğinde yeterli beceriye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu da çocukların İnternet güvenliği konusunda kendilerine güvendikleri halde tehlikelere açık olduklarını göstermektedir. Türkiye’deki çocukların İnternet kullanım konusundaki becerileri Avrupa’daki çocuklara göre oldukça geridedir. Ayrıca Türkiye’de ebeveynlerin de İnternet riskleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Türkiye’de 9-16 yaş arası çocukların İnternet üzerindeki faaliyetleri genellikle okul işleri, Video klip izlemek, arkadaşları veya yabancılarla çevrimiçi oyun oynamak ve sosyal ağları ziyaret etmek olarak görülmektedir. Ancak 0-8 yaş arası çocukların İnternet ve mobil cihazlar üzerinde yaptıkları faaliyetlerin neler olduğu henüz Türkiye için çok fazla araştırılmamış bir konu olarak gözükmektedir. Araştırma sonuçlarına göre 7 yaşından önce İnternet kullanmaya başlama oranının Türkiye’de diğer ülkelere göre düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak mobil cihazların son birkaç yıldır hızlı bir şekilde yayılması ve okul çağındaki çocukların İnternet’i ilk kullandıkları dönemi hatırlamama olasılığı da göz önüne alınırsa 0-8 yaş arasındaki çocuklarda İnternet’i kullanım durumunun ortaya konması bir ihtiyaç olmaktadır.

Holloway, Green ve Livingstone (2013) tarafından gerçekleştirilen 0-8 yaş çocuklar ve onların İnternet kullanımı hakkındaki çalışmada bu yaş grubuyla yapılan araştırmalar eleştirel olarak incelenmiştir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesinin 9-16 yaş grubuyla yaptığı çalışmadan sonra çocukların artık daha küçük yaşlarda İnternet kullanmaya başladığı ortaya koyulmuştur. İnternet’i kullanmaya başlama yaşının 2015 yılında 2 yaşa kadar indiği görülmektedir (Aslan, 2016). Bu açıdan 0-8 yaş grubu

üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde son beş yıldır dokuz yaşın altındaki çocuklarda İnternet kullanımında önemli bir artış olmuştur. Bu artış ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Dokuz yaşın altındaki çocuklar video izleme, oyun oynama, bilgi arama, ödev yapma ve çocuklar için sanal dünyalarda sosyalleşme gibi çeşitli çevrimiçi etkinlikler yapmaktadır. Faaliyet yelpazesi yaşın artışıyla birlikte genişlemektedir. Küçük yaş grubu çocukların ilk ziyaret ettiği siteler video paylaşım siteleri olmaktadır. Bu açıdan da uygunsuz video içeriğiyle karşılaşma olasılığı yüksektir. Genelde yetişkinlerin bulunduğu sosyal paylaşım sitelerinde bu yaş grubu çocukların güvenli bir kullanım becerisi göstermediği görülmektedir. Yapılan çalışmada güvenli İnternet kullanımı ile ilgili gerçekçi ve kanıta dayalı ilkelerin hazırlanması, tüm yaş grupları için İnternet güvenliği eğitiminin geliştirilmesi, dokuz yaşın altındaki çocuklar için Avrupa Birliği çapında uluslararası araştırma yapılması, çocukların kendi deneyimlerini ve görüşlerini açıkça belirtebilecekleri araştırma yöntemlerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu raporda 0-8 yaş grubu için tüm Avrupa ülkelerine uluslararası bir araştırma yapmak için çağrı yapılmaktadır.

Radesky, Schumacher ve Zuckerman (2015) tarafından yapılan çalışmada küçük çocukların etkileşimli medya kullanımlarının iyi, kötü ve bilinmeyen yönleri incelenmiştir. Çalışmada mevcut alanyazın gözden geçirilmiştir. Çalışmada gelecekteki araştırmalara yön göstermek amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmaya göre etkileşimli mobil uygulamaların çocuklar için bir eğitim değeri bulunmaktadır. E-kitaplar okuduğunu anlama ve kelime gelişimini teşvik etmede çocuklar için çekici olabilir. Ancak doğru şekilde hazırlanmayan e-kitaplar da çocukların dikkatini hikayeden dağıtarak anlama müdahale edebilir. Mobil teknolojiler stresten dolayı oyalanma aracı olarak da kullanılabilir. Buna bağlı olarak mobil cihazlar günlük aktivitelerin yerini alabilmektedir. Çocukların etkileşimli medya kullanımında ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyi, çocukların mizaçları, ebeveynlerin yaşam tarzı gibi bir çok faktör etkili olabilmektedir. Ayrıca mobil ve etkileşimli medya ebeveyn-çocuk faaliyetleri için büyük bir potansiyele sahiptir. Çalışmaya göre gelecekteki araştırmalar için ihtiyaçlar incelendiğinde küçük çocukların hangi içeriği, hangi yaşlarda etkileşimli medyalar ile öğrenebileceğinin belirlenmesi ihtiyacı doğmaktadır. Öz-düzenleme problemleri olan çocukların ebeveynlerinin mobil cihazları sakinleştirmek için kullanmasının sonuçları uzun vadede incelenebilir. Çalışmada ebeveynler için öneriler

sunulmaktadır. Ebeveynlerin mobil medyalarda şiddetten kaçınmak için çocuklarına yardım etmeleri gerekmektedir. Uzmanlar ebeveynlerin ve çocukların etkileşimli medyaları birlikte kullanmalarını önermektedir.

“Bilim ve Teknolojide Avrupa İşbirliği (European Cooperation in Science and Technology – COST)” oluşumundaki ülkelerin araştırmacıları ile koordineli olarak yürütülen “Küçük çocukların sayısal okur-yazarlıkları ve çoklu model etkinlikleri (DigiLitEY)” adlı bir proje bulunmaktadır. COST oluşumu ulusal kaynaklarla desteklenmiş araştırma projelerinin Avrupa düzeyinde koordinasyonunu sağlamak ve Avrupa bilim insanlarının ortak çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuş olan bir organizasyondur. Bu organizasyon altında yürütülen projenin ana hedefi küçük çocukların yeni medya çağındaki dijital okur-yazarlığı ve çoklu model uygulamaları anlamalarını sağlayacak ve bu alandaki gelecek araştırmalar için uyumlu bir Avrupa gündemi oluşturacak disiplinler arası bir ağ oluşturmaktır (COST, 2016). Proje yıllara yayılmış olarak planlanmış ve merkezine erken aşama araştırmacıları (doktora öğrencileri gibi) alınmıştır. Projede küçük çocukların evde, toplulukta ve öğrenme ortamlarındaki dijital okur-yazarlıkları ele alınmaktadır (DigiLitEY, 2015). Projede yapılan araştırmalara göre çocuklar mobil medyayı her geçen yıl daha çok kullanmaktadır. 0-2 yaş aralığındaki çocukların % 25’inin, 3-5 yaş aralığındaki çocukların %36’sının kendi tabletleri bulunmaktadır. Çocuklar tabletlere bir çok yerden erişebilmektedir ama en çok kendi evlerinde veya aile büyüklerinin evlerinde mobil cihazları kullanmaktadır. Çoğu çocuğun mobil cihaz kullanımına ebeveynler veya çevre tarafından yönlendirildiği belirtilmektedir. Eğitsel uygulamaların çocuklarda oyun kurma becerilerini ve yaratıcılığı geliştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca ebeveynlere tabletin çocuklarıyla birlikte nasıl kullanılacağı konusunda bilgi toplantıları yapılmasının gerektiği ifade edilmektedir. Projede çocuklar için eğitici uygulamalar üzerinde durulmuştur ve bu eğitsel uygulamalar tüm dünyada büyük bir pazar olduğu vurgulanmaktadır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde erken çocukluk döneminde genel olarak güvenli İnternet kullanımı konusunda tüm boyutlar ele alınmamaktadır. Yapılan çalışmalarda ya İnternet’i kullanım amaçları ya da ebeveynlerin kullanıma olan tepkileri araştırılmaktadır. Ayrıca birçok çalışmada bilgisayarlar ve bunlar üzerinde oynanan

oyunlara odaklanıldığı görülmüştür. Çalışmalarda veriler ya ailelerden sağlanmakta ya da çocuklar gözlemlenmektedir. Türkiye’de ise erken çocukluk döneminde güvenli İnternet kullanımının tüm boyutlarıyla incelendiği çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada mobil cihazlar ve bunlar üzerindeki İnternet’in kullanımı tüm boyutlarıyla ele alınmıştır. Ayrıca veriler yalnızca ebeveyn veya yalnızca çocuklardan değil her ikisinden de alınarak çocukların mobil cihaz ve İnternet kullanımı ve ebeveynlerin bu konudaki tutumları ortaya konmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi süreçleri açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Yöntemi/ Deseni/ Modeli

Bu araştırma nitel tarama araştırmasıdır. Nitel araştırma yöntemleri derinlemesine araştırmayı, anlamayı ve yorumlamayı esas alır (Bal, 2013). Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yapılmasa da, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıları ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği” araştırmalar olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.224).

İnsanların yaşantılarını ve olayları nasıl algıladıklarını yorumlamayı temel alan yaklaşımların genel adı nitel araştırmalardır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2013). Nitel araştırmayı güçlü kılan yönü araştırılan problem hakkında ayrıntılı ve derinlemesine veri sağlanabilmesidir (Sherman ve Webb, 1988). Sosyal durumları doğal çevrelerinde araştırmayı, anlamayı ve açıklamayı ön planda tutan bir yaklaşımdır.

Tarama çalışmaları da var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan çalışmalardır. Araştırma konusu kendi doğal koşulları içerisinde tanımlanmaya çalışılır. Tarama çalışmalarında nesne veya bireyin kendisi ya da önceden tutulan kayıtlar incelenebilir (Karasar, 2012). Öncelikli hedef incelenen durumu tanımlamak ve açıklamaktır (Bal, 2013). “Bir olgunun tanımlanması tüm araştırma gayretlerinin başlangıç noktasıdır” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s.22). Bu noktadan hareketle tarama çalışması ile evren hakkında genel bir yargıya varabilmek için çalışma grubu üzerinde genel tarama çalışması gerçekleştirilmiştir (Karasar, 2012).

Nitel tarama araştırmaları ise bir popülasyondaki özellikleri istatistiksel olarak ifade etmek yerine nüfusa ait özelliklerin çeşitliliğini analiz eder (Jansen, 2010). Genellikle analizde sorulan her konu için mülakat verileri karşılaştırılır ve katılımcıların özelliklerinin çeşitliliği bir takım kategoriler altında sunulur. Çalışma sonunda bulgular

ise mülakatlardan yapılan alıntılarla haklı çıkarılır (Corbin ve Strauss, 2008). Bu tür araştırmalar genellikle “nitel tarama” olarak adlandırılır (Jansen, 2010). Üye özelliklerinin çeşitliliği önceden tanımlanabilir veya araştırma verileri ile de kodlanabilir. Nitel tarama çalışmalarında açık (tümevarım) veya önceden yapılandırılmış (tümdengelim- endüktif) olarak adlandırılan iki çalışma yöntemi kullanılmaktadır (Jansen, 2010). Açık tarama çalışmasında ham verilerin (mülakat transkriptleri gibi) yorumlanması ile konular, boyutlar ve kategoriler belirlenir. Önceden yapılandırılmış tarama çalışmasında ise kategoriler önceden tanımlanmıştır. Bu çalışma yönteminde analizin amacı yalnızca önceden belirlenmiş özelliklerden hangilerinin çalışma grubunda mevcut olduğunu görmektir. Bu nitel tarama çalışmasında öncelikle temel kategoriler belirlenip daha sonra ham verilerin (mülakat transkriptleri) yorumlanması aracılığıyla ilgili alt kategoriler belirlendiğinden her iki çalışma yöntemi de kullanılmıştır (Jansen, 2010).

Bu araştırmada nitel araştırmalarda en çok kullanılan yöntemler olan gözlem ve görüşme yoluyla veri sağlanmıştır. Görüşme mevcut durumu, kişilerin duygu ve deneyimlerini, bakış açılarını, durum hakkındaki algılarını ortaya koyabilmek için güçlü bir yöntemdir (Bogdan ve Biklen, 1992). Sosyal olguların kendi doğal ortamlarında gözlenerek anlaşılabilceği düşünülduğünden gözlem de kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmada 0-8 yaş arası çocukların ve ebeveynlerinin İnternet’e ve mobil teknolojilere erişimi, bu teknolojileri nasıl kullandıkları, ebeveynlerin çocukları için aldıkları önlemler, çocukların İnternet’teki faaliyetleri ve karşılaşılan riskler bakımından durum tespiti amaçlandığından, çalışılan gruptan ayrıntılı bilgi alma gerekliliğinden dolayı ve olayların doğal ortamında bütüncül şekilde ele alınabilmesi için (Yıldırım ve Şimşek, 2013) nitel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için veriler 0-4 yaş grubundan gözlem ile, 5-8 yaş grubundan ise görüşme yolu ile alınmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem/Araştırma Grubu

Erzurum’da bulunan 0-8 yaş arası çocuklar ve bu çocukların ebeveynleri bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Kasım 2015 – Şubat 2016 tarihleri

arasında 0-8 yaş aralığında olan çocuklar ve ailelerinden veri alınmıştır. Çalışmada 41 çocuk ve ebeveynlerinden bir tanesi ile görüşme yapılmıştır.

Örneklem seçimi kartopu örnekleme yöntemiyle yapılmıştır. Öncelikle araştırma amacına ilişkin zengin bilgi sağlayabilecek aileler seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Seçilen ebeveynlerden başlanarak, öneriler üzerine daha farklı ebeveynlerle görüşülmüştür. Böylece daha zengin bilgi kaynaklarına ulaşma imkanı sağlanmıştır. Seçilen ailelere öncelikle ev ortamında veri toplanması gerektiği belirtilmiş ve aileler bu durumu kabul ettiği takdirde görüşme yapılmıştır.

Erken çocukluk kavramı 0-8 yaş arasındaki çocuklar için kullanılmaktadır. Anaokullarının ortaya çıkması ile eğitimcilerin ilgilendiği bir yaş grubu olmaktadır. Kişiliğin şekillendiği ve birçok kritik dönemi içinde barındıran bu yaş aralığı toplumun öncelikli olarak ilgilendiği yaş grubu haline gelmiştir (Güneysu, 2005). Erken çocukluk dönemi birçok kaynakta 0-6 yaş olarak görülse de UNICEF'in 2001 Yılı Dünya Çocukları Durumu yayınında erken çocukluk gelişiminin çocukların doğumdan sekiz yaşına kadar olan zaman dilimini ve bu süre içinde çocukların gelişimi için yapılması gereken tüm politika ve programları kapsadığı ifade edilmiştir. Ayrıca "Bilim ve Teknolojide Avrupa İşbirliği (European Cooperation in Science and Technology – COST) oluşumu altında Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesinin bir uzantısı olan ve aynı ekipler tarafından yürütülen "Küçük Çocuklar (0-8) ve Dijital Teknoloji" adlı projede de 0-8 yaş aralığı ile çalışılmaktadır (Livingstone vd., 2015).

Bu araştırmada 0-8 yaş aralığında olan çalışma grubu 0-4 ve 5-8 olmak üzere iki ayrı grup olarak ele alınacaktır. MEB, İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 11. maddesinin 6. fıkrasına göre 66 aylık çocuklar aile aksini istemediği sürece ilkokula kaydolmaktadırlar. Bu durumda ülkemizde ilkokula başlama yaşı 5-6 yaş aralığı olarak belirtilebilir. Bu durumda 5 yaş ve sonrasındaki çocuklar ülkemizde ilkokul öğrencisi, 5 yaş öncesi ise okul öncesi olmaktadır. Bertan ve arkadaşları (2009) yaptıkları derleme çalışmasında küçük çocuklar ifadesini 2-3 yaş için, okul öncesindeki daha büyük çocuklar ifadesini de 5-6 yaş için kullanmışlardır. Çocuk gelişim dönemlerini ele alan çalışmalarda bebeklik dönemi olarak 0-3 veya 0-4 yaş aralığı gösterilmektedir (Bertan, Haznedaroğlu, Yurdakök ve Güçüz, 2009). Ayrıca Piaget'e göre yaşamın ilk iki yılı sembolik oyun dönemi olarak adlandırılmaktadır ve amaçlı ve kurallı etkinlikleri

anlama ve yapabilme yaşı 3. Yılın son dönemlerine rastlamaktadır (Nicolopoulou, 2004) Tüm bu ayrımlar ortak paydada düşünülerek çalışma grubu 0-4 yaş (bebek) ve 5-8 yaş (çocuk) olmak üzere iki ayrı grup olarak ele alınmıştır.

Tablo 3.1.

Katılımcı Çocuklar Demografik Özellikleri

		<i>f</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Erkek	23	56,09
	Kız	18	43,9
	Toplam	41	100
Yaş	0-1	5	12,1
	1-2	9	21,9
	3-4	9	21,9
	5-6	9	21,9
	7-8	9	21,9
	Toplam	41	100

Çalışmada her çocuk için anne ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada görüşülen, yaşları 25-40 arasında değişen annelere ait eğitim düzeyi bilgileri Tablo 3.2. de sunulmuştur. Ebeveynlerin büyük bir bölümü Üniversite mezunudur.

Tablo 3.2.

Katılımcı Ebeveynler Eğitim Düzeyi

		<i>f</i>	<i>%</i>
Eğitim Düzeyi	İlkokul	2	4,8
	Ortaokul	1	2,4
	Lise	9	21,9
	Yüksekokul	2	4,8
	Üniversite	23	56,09
	Yüksek Lisans	2	4,8
	Doktora	2	4,8
	Toplam	41	100

Çalışma grubunda yer alan ailelerin hepsinin evinde en az bir tane mobil cihaz bulunmaktadır. Evde İnternete bağlanan cihaz bulunma durumu Tablo 3.3. de sunulmuştur.

Tablo 3.3.

Çalışma Grubunun Evlerinde Bulunan Cihazlar

	<i>f</i>	<i>%</i>	
Cihaz	Akıllı Telefon	41	100
	Bilgisayar	36	87,8
	Tablet	19	46,3
	Kendine Ait Cihaz	9	21,9

Bir ailenin evinde birden fazla cihaz bulunabilmektedir. Görüşme gerçekleştirilen her ailede en az bir tane akıllı telefon bulunmaktadır. Kendine ait cihazı bulunan çocukların tamamının tablet bilgisayarları vardır.

Verilerin toplanması sırasında ev ortamında çocuğun kendi odasının bulunup bulunmaması (Tablo 3.4) gibi evin fiziksel şartları da gözlemlenebilmiştir.

Tablo 3.4.

Çocukların Kendilerine Ait Odalarının Bulunması

Katılımcı		
	<i>Odası Var</i>	<i>Odası Yok</i>
0-4 yaş grubu	16	7
5-8 yaş grubu	16	2

Çocukların büyük bir kısmının kardeşleriyle birlikte kullandıkları veya tamamen kendilerine ait odaları bulunmaktadır.

Çalışmada veri sağlanan ebeveynlerin çalışma durumu Tablo 3.5 de sunulmuştur.

Tablo 3.5.

Annenin Çalışma Durumu

Katılımcı		
	<i>Çalışıyor</i>	<i>Ev Hanımı</i>
0-4 yaş grubu	12	11
5-8 yaş grubu	12	6

0-4 yaş grubu ebeveynlerde çalışan ve çalışmayan anne sayısı birbirine yakındır. 5-8 yaş grubunda ise çalışan annelerin daha fazla olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada anket gibi nicel veri sağlayan veri toplama araçlarının kullanımı çalışma grubunun 0-8 yaş aralığı olmasından dolayı mümkün olmamıştır. Bu çalışmada kişilerin deneyimlerine, görüşlerine, tutumlarına ilişkin bilgi elde edebilmek için oldukça etkili bir yöntem olmasından dolayı (Yıldırım ve Şimşek, 2013) görüşme yoluyla veri toplanmıştır.

0-4 yaş arası çocuklar için kendilerini ifade etmede yaşayacakları güçlüklerden dolayı gözlem formu kullanılmıştır. Herhangi bir ortamda incelenecek herhangi bir davranışa ilişkin ayrıntılı bir veri elde edilmek istendiğinde gözlem yöntemi kullanılabilir. Sözel olmayan davranışların incelenmesi için en uygun yöntem olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışmada ebeveynlerden de görüş almak, deneyimlerine dair bilgi edinebilmek için görüşme yoluyla veri alınmıştır.

3.3.1. 5-8 yaş arası çocuklar için görüşme formu

5-8 yaş arası çocuklar için gerçek yaşam senaryoları oluşturularak bir görüşme formu hazırlanmış ve bu yaş grubu için hem aileden hem de çocuklardan veri alınmıştır. 5-8 yaş arası çocukların mobil teknoloji ve İnternet'i evde ne şekilde kullandıkları konusunda gözlemler yapılmış ardından çocuklar ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Görüşme formunda çocuğa kendisi ve mobil cihaz kullanımı ile ilgili yöneltilen sorular dışında riskli davranışlarını ölçmek amacıyla yaklaşık yedi farklı senaryo oluşturulmuş ve her bir senaryo için 2-3 soru sorulmuştur. Soruların senaryo şeklinde sorulmasında çocukların beklenen doğru cevapları vermelerinin en aza indirilmesi amaçlanmıştır (Holloway, Green ve Livingstone, 2013). Senaryolar araştırma sorularına göre belirlenmiş ve konu alanı ile ilgili iki uzman ile birlikte hazırlanmıştır. Oluşturulan senaryolar okul öncesi eğitimcisi ile incelenerek

çocukların yaş grubuna uygun olarak düzenlenmiştir. Görüşmede çocuklara yöneltilen senaryolar ve belirlenmek istenen riskli davranış Tablo 3.6.'da sunulmuştur.

Tablo 3.6.

Senaryolar İle Ölçülmek İstenen Davranış

Riskli Davranış	Senaryo
Bilgi Gizliliğini Önemsememe	Facebook profili açmak istersen, bilgilerini doldururken; a. Gerçek Ad-Soyad mı yazarsın? b. Yaşadığın şehir, ev adresin, ev telefonun gibi bilgileri de yazar mısın? c. Bu bilgileri sadece arkadaşın olanlar mı görsün istersen, yoksa herkese açık olarak mı ayarlıyorsun?
Yabancılarla İletişim Kurma	Facebook'ta kuzeninle (arkadaşınla) ortak arkadaş olan biri sana arkadaşlık isteği gönderirse; a. Kabul eder misin? b. Yakınına sorup onun kim olduğunu öğrenir misin? c. Yakınının onun tanıdığı biri olduğunu söylerse kabul eder misin?
Kişisel Bilgi Paylaşımı	İnternet'te bir oyunu oynarken bir sonra ki seviyeye geçmen için oyun senden TC kimlik numaranı isterse; a. Nüfus cüzdanını bulup TC kimlik numaranı yazar mısın? b. Ailenden TC kimlik numaranı oyuna vermek için ister misin? c. TC kimlik numaranı girmeyip başka bir oyun bulmayı dener misin?
Reklamlara İlgili Gösterme	Yakın arkadaşlarından birisi İnternet'te 20 TL ye telefon olduğunu, reklamını gördüğünü söyledi; a. Reklamı bulup telefonun nasıl alındığına bakar mısın?

	<p>b. Sence gerçekten satılıyor olabilir mi?</p> <p>c. Baban kredi kartını verirse gidip o telefonu alırmısın?</p>
<p>İnternet Dolandırıcılığı Konusunda Farkındalık</p>	<p>Arkadaşın oynadığı bir oyunda yıldız kazanmak için babasının kredi kartıyla 1 TL lik bir ödeme yaptığını söyledi. Oyunda kullanıp ilerleyebileceği yıldız için ödeme yaptıklarını ve hiçbir sıkıntı çıkmadığını söyledi;</p> <p>a. Sen de almayı düşünür müsün?</p> <p>b. Babana almasını söyler misin?</p>
<p>Kötü İçerikli Konuşmalarla Karşılaşma</p>	<p>Oyun oynarken oyundaki sohbet kısmında kötü sözlere şahit oldun.</p> <p>a. Oyunu oynamayı bırakır mısın?</p> <p>b. Sohbet panosunu okumayıp oyununa devam eder misin?</p> <p>c. Seni orada tanıyan biri yoksa sohbet panosundakileri okuyup sohbete dahil olur musun?</p>
<p>Mobil Cihaz ve Oyunlara Bağımlılık Gösterme</p>	<p>Bir gün içinde hiç Mobil cihazlarda oyun oynamadığında oynamayı özlüyor musun?</p> <p>a. Dışarıdayken veya okuldayken eve gidip bir an önce oyun oynama planları yapıyor musun, hayalini kuruyor musun?</p> <p>Anne-Babanın telefonunda oynadığın ve belli bir seviyeye geldiğin oyunu silseler ne tepki verirsin?</p> <p>a. Üzülür müsün?</p> <p>b. Sinirlenir misin?</p>

Görüşmelerde çocukların oluşturulan senaryoyu iyice anladıklarından emin olduktan sonra her bir senaryodaki olay ile ilgili sorulara cevap alınmıştır. Gerçek yaşam senaryolarının oluşturulmasının çocuklar için daha somut olacağı düşünülmektedir. Somut olarak oluşturulan örneklere gerçekte yapacakları davranışlara

yakın cevaplar vermeleri beklenmektedir. Holloway, Green ve Livingstone (2013) yaptıkları çalışmada yabancılarla iletişim kurulması gibi konuları içeren sorulara çocukların hayır cevabını verdikleri ancak sosyal medyada tanımadıkları bir çocuktan doğum günü daveti alma konusuna sıcak baktıkları görülmüştür. Bu da gerçek yaşamda karşılaşılabilecek inandırıcılığı yüksek durumlar karşısında sanal ortamda çocukların doğru davranmadıklarını göstermektedir.

3.3.2. 0-4 yaş arası çocuklar için gözlem formu

0-4 yaş grubu çocuklar ailelerle gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında gözlemlenmiştir. 0-4 yaş arası çocukların bilgisayar ve mobil cihazlara verdiği tepkiler gözlem formu kullanılarak kaydedilmiştir. Gözlem formunda yer alan durumlara göre öncelikle bir mobil cihazla çocukların ilgisi çekilmiştir. Mobil cihaz kilitli durumda ve açık iken çocukların tepkileri, mobil cihazı eline aldığı anda sergiledikleri davranışları, açılan medyalara ve uygulamalara karşı ilgileri gözlemlenmiştir. Bu cihazları kullanım şekilleri üzerinde gözlem yapıldıktan sonra bu yaş grubu çocuklarla iletişim kurulmaya çalışılmıştır. Çocuklar ile gerçekleştirilen gözlem ve iletişimde bu çocukların mobil teknolojiler ile ilgili tepkilerinin ve düşüncelerinin saptanması amaçlanmıştır. Çocuklar için yapılan gözlemler yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Araştırmada kullanılan görüşme ve gözlem formlarının tamamı Ekler bölümünde (EK-1, EK-2, EK-3) yer almaktadır.

3.3.3. Ebeveyn görüşme formu

Çalışmada çocukların bilgi ve iletişim teknolojilerini nasıl kullandıkları, ne zaman kullanmaya başladıkları, ebeveynlerin teknoloji kullanımı konusundaki yönetimleri hakkında bilgi toplanabilmesi için ebeveynlerle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme yapılmıştır. Görüşme formunda aileye yaklaşık 25 soru yöneltilmiştir. Görüşme formlarında araştırma sorularının cevaplandırılmasını sağlayacak sorulara yer verilmiştir. Görüşmede ebeveynlere yöneltilen açık uçlu sorulara örnek aşağıda sunulmuştur;

“Çocuğunuz mobil cihazları kullanırken herhangi bir problemle karşılaştığında nasıl çözmeye çalışıyor? Bu süreçte ona nasıl destek oluyorsunuz?”

Görüşmeler sesli olarak kayıt altına alınmış sonrasında bu kayıtlar analiz edilmiştir. Her aileden bir çocuk üzerinde inceleme yapılmıştır ve her çocuk için anne ile görüşülmüştür. Aile ile yapılan görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Aileden çocuk, çocuğun mobil teknoloji ve İnternet kullanımı, ailenin güvenli İnternet algısı hakkında bilgi yapılan görüşmeler ile alınmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli verilerin toplanması amacıyla Kasım 2015 – Şubat 2016 tarihleri arasında Erzurum ilindeki 0-8 yaş grubu küçük çocuklar ve aileleri ile kendi hanelerinde görüşülmüştür. Mobil teknolojileri ve İnternet'i kullanımları hakkında ebeveyn ve çocuklarla yapılan görüşmeler sesli olarak kaydedilmiştir. Görüşme yapılacak ailelerin çoğu görüntü kaydı alınarak yapılacak görüşmelerde tedirgin olacaklarını ifade ettiklerinden araştırma sürecinde sadece ses kaydı alınmasına karar verilmiştir.

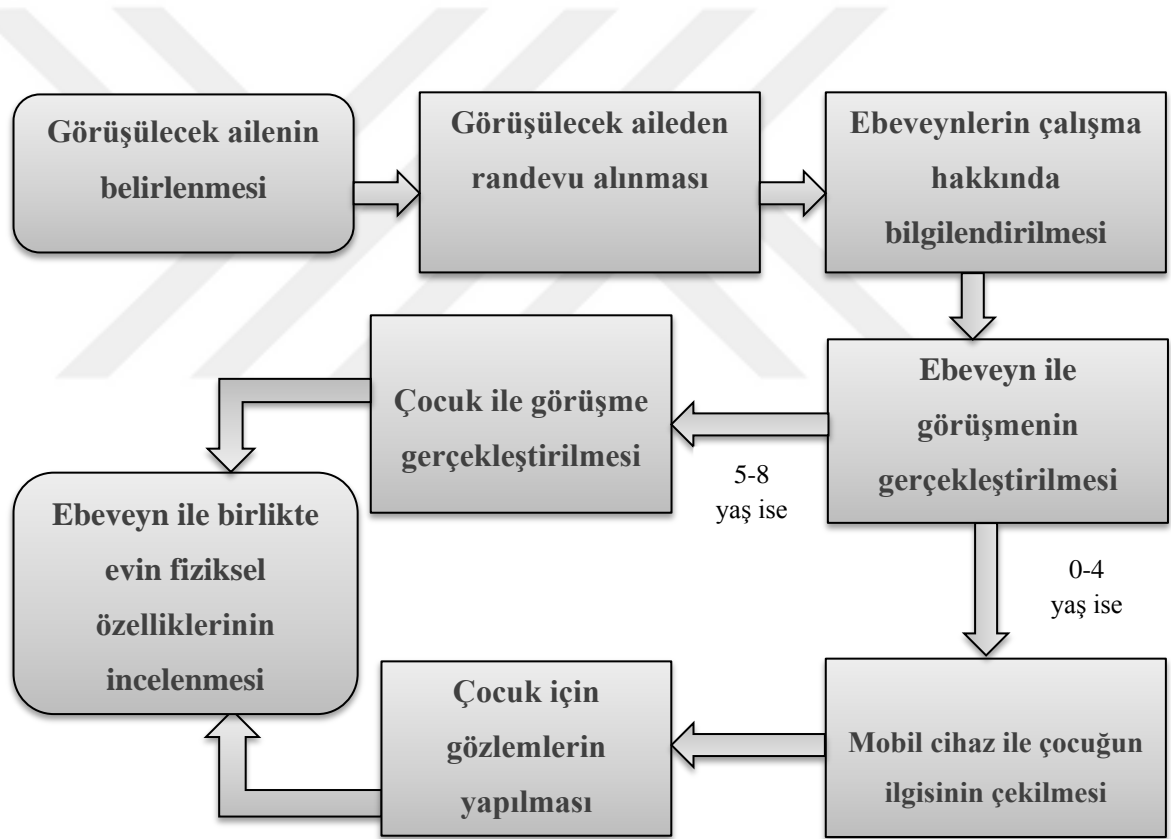
0-8 yaş grubu küçük çocuklar mobil teknolojiler ve İnternet'i yaşları itibariyle en çok ev ortamında kullanmaktadır. Bu açıdan en sağlıklı verinin ev ortamında alınacağı düşünülmüştür. Ayrıca olay ve olguların kendi doğal ortamları içinde araştırılması nitel araştırmalarda çoğu zaman dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak görülmektedir (Rossman ve Rallis,1998). Ayrıca ev ortamında çocuğun kendi odasının bulunup bulunmaması gibi evin fiziksel şartlarının da gözlemlenmesi mümkün olmuştur.

Veri toplama sürecinde öncelikle ebeveynler ile görüşülmüştür. Veriler ev ortamında toplandığından ve çocuğun velisi pozisyonunda genel olarak anneler bulunduğundan tüm çocuklar için anne ile görüşülmüştür. Aile ile görüşme sonlandırıldıktan sonra 5-8 yaş arası çocuklar için hazırlanan görüşme formuna göre çocuklarla görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler de sesli olarak kaydedilmiştir. Görüşme süresince görüşülen bireylere verdiği yanıtlar hakkında geri bildirim sunulmuş. Sözlü veya sözlü olmayan geri bildirim sunulurken bireyin daha ayrıntılı konuşması ve konuşmaya devam etmesini teşvik etmek amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

0-4 yaş grubu için gözlem ortamının oluşması açısından öncelikle mobil cihazla çocukların ilgisi çekilmiştir. Gözlem formunda yer verilen bazı durumların

gözlemlenebilmesi için ara sıra küçük çocuğun mobil cihazla olan etkileşimine müdahale edilmiştir. Bu şekilde gözlemlenmesi gereken davranışlar ayrıştırılmış ve gözlem formu üzerinde yer verilen davranışlara odaklanılmıştır. “Yapılandırılmış alan çalışması türü gözlemlerde araştırmacılar genel olarak tam kontrollü laboratuvar ortamı ile kontrolsüz doğal ortam arasında bir alan oluşturmaya çalışmaktadırlar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada yapılan gözlemlerde de bireylerin doğal ortamlarında bir takım kontroller sağlanarak gözlemler yapılmıştır. Gözlem sırasında gözlem formuna notlar alınmıştır.

Son olarak aile ile birlikte evin fiziksel özellikleri ile ilgili notlar alınarak veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Şekil 3.1. Araştırmada verilerin toplanması süreci

3.5. Veri Analizi

Görüşmelerden elde edilen nitel veriler analiz edilmiş ve mevcut durum saptanmaya çalışılmıştır. Verilerin analizinde betimsel ve sistematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre

yorumlanarak düzenlenir. Belirlenen temalar araştırma sorularından veya görüşme ve gözlemlerde kullanılan sorulardan yola çıkılarak düzenlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Betimsel analizde görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara da yer verilmektedir. Betimsel analizin amacı bulguların düzenli bir şekilde ve yorumlanarak okuyucuya sunulmasıdır.

Wolcott (1994) nitel verilerin analizinde üç yaklaşımdan söz etmiştir. Birincisi verilerin doğrudan alıntılar kullanılarak betimsel bir yöntemle sunulmasıdır. Veriler olabildiğince değiştirilmeden ilk haline sadık kalınarak okuyucuya sunulur. İkinci yaklaşımda ilk yaklaşıma ek olarak sistematik bir analiz yapılmaktadır. Verilerin betimsel yaklaşımla sunulmasına ek olarak çeşitli temalar belirlenir ve veriler bu çerçeveye göre düzenlenir. Üçüncü yaklaşımda ilk yaklaşıma ek olarak araştırmacı kendi yorumlarını veri analizine dahil ederek daha aktif bir rol üstlenir. Bu yaklaşımlara göre alanyazında betimsel analiz ilk iki yaklaşımı, içerik analizi de iki ve üçüncü yaklaşımları kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu tanımlara göre araştırmanın veri analizinde Wolcott'un (1994) birinci ve ikinci yaklaşımı olan, betimsel ve sistematik analiz kullanılmıştır.

Araştırma sorularına göre veriler, aşağıdaki temalar altında düzenlenmiş ve sunulmuştur.

Tablo 3.7.

Araştırma Sorularına ve Görüşme Verilerine Dayanarak Oluşturulan Veri Analizi Çerçevesi

Araştırma Sorusu	Kategoriler
	Kullanım
	Ebeveyn Yönlendirmesi
0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojilerle tanışmaları nasıl olmaktadır?	Kardeşlerden Görerek Evde Yaşayan Aile Büyükleri Yönlendirmesi Akranlardan Görerek Hatırlanmıyor
0-8 yaş grubu çocukların İnternet ve mobil teknolojiler üzerinde yaptığı	Oyunlar Video İzleme (Çizgi Film, Video

etkinlikler nelerdir?	Klip Vb.) Sosyal Medya Kullanımı Ödev ve Okul İşleri
0-8 yaş grubu çocuklarda sosyal medya kullanım durumu nedir?	Kendine ait sosyal medya hesabı Ailenin sosyal medya hesabını kullanma Kullanmama Sosyal medyayı bilmeme
0-8 yaş grubundaki çocukların mobil teknolojilerdeki farklı uygulamaları (oyunlar, sosyal medya, videolar) tercih önceliği nasıldır?	Oyunlar Video izleme (çizgi film, video klip) Sosyal medya kullanımı Ödev ve okul işleri
Riskler	
Ebeveynlere göre İnternet ve mobil teknolojilerde çocuklarını bekleyen tehlikeler nelerdir?	İnternet ve Oyun Bağımlılığı Kötü niyetli kişilerle tanışma, iletişim kurma Zararlı içeriklerle karşılaşma Zaman kaybına neden olma Özel bilgilerin (kişisel bilgiler, kredi kartı vb.) başkalarıyla paylaşılması Cihaza virüs bulaştırma Ahlaki problemlere yol açma/ Sosyal iletişimi zayıflatma Bilinçaltı mesajlara maruz kalma Sağlık problemleri Okul çağında derslere engel olma/ Dikkat dağıtıcı unsur
Ebeveynlerin İnternet ve mobil teknoloji güvenliği ile ilgili en sık karşılaştıkları sorunlar nelerdir?	İnternet ve Oyun Bağımlılığı Teknik problem/Cihaza zarar verme

	<p>Zararlı içeriklerle karşılaşma Zaman kaybına neden olma Özel bilgilerin (kişisel bilgiler, kredi kartı vb.) başkalarıyla paylaşılması Cihaza virüs bulaştırma Ailenin bilgisi dışında uygulama indirme Yanlışlıkla mesaj gönderilmesi</p>
<p>Çocukların mobil cihazda oyun ya da sosyal medya araçlarını kullanırken gösterdikleri riskli davranışlar nelerdir?</p>	<p>Yabancılarla iletişim Reklamlara ilgi gösterme, inanma Kişisel bilgilerin gizliliğini önemsememe Sosyal medyaya karşı bağımlılık gösterme Oyunlara karşı bağımlılık gösterme Aileden gizleme davranışı</p>
Risklerle Başa Çıkma	
<p>Bu yaş grubu çocuklar bilgisayar teknolojilerini kullanırken, bir sorunla karşılaştıklarında, çözüm için neler yapmaktadır?</p>	<p>Anneden yardım alma Babadan yardım alma Kardeşlerden yardım alma Kendi kendine çözmeye çalışma Problemin farkına varmama Bağırıp ağlama gibi tepkiler verme Evdeki büyükler / akrabalardan yardım alma</p>
<p>Ebeveynlerin çocuklarının İnternet ve mobil teknolojileri kullanımları konusundaki davranışları</p>	<p>Kurallarda esnek davranma (otorite boşluğu) Ailenin mobil cihazla fazla vakit geçirmesi Erken yaşta mobil cihazla tanıştırma</p>

	Mobil cihazın oyuncak olarak alınması
	Kalabalık ortamda başkalarını rahatsız etmemesi için
	Koz (ödül) olarak kullanma
	Çocuğun aileden uzaklaşmasını sağlama
	Çocuk ile sosyal etkinlik yapmama
	Yanlış davranışı olduğunu düşünmeme
	Sürekli kontrol etme
	İnternet filtresi
	İnternet'i kapatma
	Süre kısıtlaması
	Şifre ile koruma
	Mobil cihazı yasaklama
	Oyun tercihlerini yönlendirme
Ebeveynlerin İnternet ve mobil teknolojileri kullanımıyla ilgili çocuklarına yönelik aldığı önlemler nelerdir?	

Elde edilen veriler küçük çocukların mobil teknoloji ve İnternet'i kullanımlarının geliştirilmesi ve güvenlik uygulamalarının iyileştirilmesi açısından kaynak sağlayacaktır. Düzenlenen verilerin ileriye dönük çalışmaları güçlendirme, daha sonra yapılacak çalışmalar için ön bilgi sağlamak amacıyla kullanılabilirliği düşünülmektedir.

3.6. Geçerlilik ve Doğruluk

Bu bölümde veri toplama araçları ve araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği için yapılanlar ve alınan önlemler açıklanarak sunulmuştur.

Nitel araştırmalarda algıların önemi ve doğal ortama duyarlı kalmak konusu güvenilirliğin nicel araştırmalara göre farklı ele alınmasına neden olmuştur. Nitel araştırmalarda çalışılan bireyler içinde bulunulan ortama göre sürekli değişim halindedir ve araştırmanın tekrar edilmesi durumunda aynı sonuçlara ulaşılmanın mümkün olmadığı kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yönteme bağlı olmaksızın

sosyal olayların araştırıldığı çalışmaların aynen tekrarı mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan çalışmada “Güvenirlik” boyutu nitel araştırmalar için önerilen “Doğruluk” ile karşılanmıştır.

3.6.1. Veri toplama araçlarının geçerliği ve güvenilirliği

Veri toplama araçlarının geçerliği aracın ölçülmek istenen özelliği ne derece ölçebildiğini, güvenilirliği ise farklı zamanlarda yapılan ölçümlerin tutarlı olmasını ifade etmektedir (Karasar, 2012). Çalışmada veri toplama araçlarının araştırılmak istenen konuyu ortaya koyabilmesi için çeşitli önlemler alınmıştır.

Veri toplama araçlarının geliştirilmesi sürecinde öncelikle alanyazın taraması yapılmıştır. Özellikle çocukların güvenli İnternet kullanımına odaklanan çalışmalar (Chiong ve Shuler, 2010; Genç, 2014; Çağıltay vd., 2011; Livingstone vd., 2011) incelenmiştir. Araştırma sorularından da yola çıkılarak her araştırma sorusunu karşılayacak, ebeveyn ve çocuklar için ayrı ayrı 3-4 madde belirlenmiştir. Maddeler belirlenirken konu alanında çalışmalar gerçekleştirmiş ve Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesinde de yer almış, konu alanında bilgi ve tecrübeye sahip bir uzmandan da görüş alınmıştır. Bu doğrultuda konu alanı uzmanı ile birlikte belirlenen maddeler araştırma soruları çerçevesinde düzenlenerek görüşme formları hazırlanmıştır.

Görüşme formları bir anaokulu öğretmeninden yardım alınarak çocukların anlayacağı şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca bir Türkçe dil uzmanı ile görüşülerek sorulardaki ifadeler Türkçeye uygun şekilde düzenlenmiştir. 5 ve 6 yaşında iki çocuk ile görüşme yapılarak anlaşılması zor maddeler belirlenip görüşme formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Gözlem formu da yine araştırma sorularından yola çıkılarak oluşturulmuş ve konu alanı uzmanı ile birlikte düzenlenmiştir.

Tablo 3.8.

Veri Toplama Araçlarında Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik/ Güvenirlik	Alınan Önlemler
	Veri toplama araçlarındaki sorular alanyazından yola çıkılarak oluşturulmuştur
Geçerlik	Veri toplama aracı alan uzmanı ile birlikte geliştirilmiştir Veri toplama aracı araştırmacı ile aynı akademik düzeydeki öğrenci tarafından kontrol edilmiştir Veri toplama aracı Türkçe ve Anasınıfı öğretmeni tarafından kontrol edilmiştir
Güvenirlik	Veri toplama araçları araştırma sorularından yola çıkılarak oluşturulmuştur

3.6.2. Çalışmanın geçerliliği ve doğruluğu

Nitel çalışmalarda geçerlik araştırmacının araştırdığı konuyu olduğu gibi ve yansız bir şekilde ortaya koyması, gözlemlemesi anlamına gelmektedir (Golafshani, 2003). Nitel araştırmada elde edilen bilgiler geçerli ise, benzer araştırmalarda tamamen aynı olmasa da benzer bilgiler elde etme ihtimali yüksektir. Bu bakımdan nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirliğe göre daha öncelikli olmaktadır. Araştırmada geçerliliğin sağlanabilmesi için veri çeşitlemesi, meslektaş teyidi (Yıldırım ve Şimşek, 2013) gibi stratejiler kullanılmıştır. Ayrıca araştırma alanına yakınlık, birebir görüşmeler yoluyla ayrıntılı bilgi sağlanması ve olayın doğal ortam içinde gözlemlenmesi çalışmada geçerliği sağlamada etkili olmuştur.

Çalışmada görüşülen bireylerin ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiş ve bunlardan yola çıkarak sonuçlar açıklanmıştır. Mümkün olduğu kadar fazla doğrudan alıntılara yer verilerek okuyucuya yalın haliyle toplanan verileri inceleyebilme ve varılan sonuçların geçerliğini saptayabilme imkanı sunulmuştur.

Çalışmada hem anneyle hem de çocuklarla görüşülerek verilerin alınması ve gözlem formunun da kullanılması araştırmada “veri çeşitlemesi” sağlamıştır. Değişik yöntemlerin birlikte kullanılması ve değişik kaynaklardan bilgi alınması nitel çalışmalarda çalışmanın doğruluğunu ve geçerliğini artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Nitel araştırmalarda algıların önemli olması ve bireylerin içinde bulunulan ortama göre sürekli değişim içerisinde olması araştırma sonuçlarının tekrarlanmasını mümkün kılmamaktadır. Bu bakımdan nitel araştırmalarda güvenilirlik boyutu nicel araştırmalara göre farklı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel çalışmalarda güvenilirliği sağlamak adına bazı önlemler alınabilmektedir. Bu çalışmada bilgi alınan bireyler ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Ayrıca araştırmacının rolü ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu sayede benzer araştırmalarda araştırmacılara fikir sağlanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın veri analizinde kullanılan kodlar ve temalar araştırmanın temelindeki kuramsal çerçeveden, risk tanımlarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Araştırma sorularına göre oluşturulan temalar, verilerin kodlanmasında ve sınıflandırılmasında bir yapı oluşturmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma sürecinde belirlenen tema ve kodlar veri işleme sürecinde geliştirilmiş ve değiştirilmiştir.

Araştırma sorularından yola çıkılarak düzenlenen temalar için araştırmacı dışında bir araştırmacı tarafından da görüş alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için veriler yazılı olarak kodlanmıştır. Daha sonra yapılan kodlamalar karşılaştırılmış ve Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği güvenilirlik formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})}$) kullanılmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir. Veriler ayrı ayrı kodlandıktan sonra kodlayıcılar arası güvenilirlik % 81,53 olarak bulunmuştur.

Araştırmada verilerin araştırmacı tarafından elde edilmesinin araştırma sonucunun nesnellliğini olumsuz yönde etkilememesi açısından standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan (Yıldırım ve Şimşek, 2013) görüşme formu ve gözlem formu kullanılmıştır. Araştırmacının rolü açık bir biçimde belirlenmiş ve veriler varsayım ve

önyargılardan arındırılarak olduğu gibi sunulmaya çalışılmıştır. Araştırmacının öznel görüşlerine yorumlama aşamasında yer verilmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2013) nicel araştırmalardaki geçerlik ve güvenirlik kavramlarının nitel araştırmadaki karşılığını bir tablo halinde sunmuşlardır. Bu tablodan yola çıkılarak çalışmanın geçerlik ve güvenirliği için alınan tedbirler Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 3.9.

Çalışmada Geçerlik ve Güvenirlik

Nicel Araştırma	Nitel Araştırma	Çalışmada Alınan Önlemler
İç Geçerlik	İnandırıcılık	Verilerin toplanmasında katılımcı gönüllülüğüne dikkat edilmiştir Veri toplama aracı geliştirilmesinde uzman görüşü alınmıştır Veriler doğal ortam içerisinde alınmıştır Bulgularda görüşmelerden direk alıntılara yer verilmiştir
Dış Geçerlik	Aktarılabirlik (Transfer Edilebilirlik)	Çalışma grubu ve seçim şekli detaylı açıklanmıştır Kullanılan yöntemin gerekçesi açıklanmıştır Veri toplama süreci detaylı açıklanmıştır Veri analizi süreci detaylı açıklanmıştır
İç Güvenirlik	Tutarlılık	Hem ebeveyn hem de çocuktan veri alınmıştır Veriler uzman tarafından da kontrol edilmiştir
Dış Güvenirlik	Teyit Edilebilirlik	Araştırma verileri gözlem ve görüşme formu kullanılarak belirli bir

---

standartta alınmıştır

Yapılan tüm görüşmeler kayıt altına alınmıştır

(Erlandson, Harris, Skipper ve Allen, 1993; Yıldırım ve Şimşek, 2013)

3.7. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı bilgi toplama sürecinde yer alabilmektedir. Araştırmacı alanda vakit geçirmekte, çalışma gruplarıyla doğrudan iletişim kurmakta ve verilerin analizinde alanyazından elde ettiklerinden de faydalanabilmektedir. Bu durumda araştırmacı sürecin doğal bir parçası olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada da araştırmacı sürecin içinde bilgi toplayıp, alanda zaman harcayarak alanı yakından tanımış ve araştırma grubu bireyleriyle iletişim kurmuştur. Yani araştırmada araştırmacının birebir görüşmeleri ve gözlemleri yer almaktadır. Ebeveynler ve çocuklar ile yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Görüşme verilerinin yazıya dökülmesi işi bir başkası tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazıya dökülen veriler araştırmacı tarafından kategorilendirilerek sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Nitel araştırmalarda araştırmacının sadece veriyi sunan kişi değil, çalışılan bireylerle doğrudan görüşen kişi olması araştırmanın nesnelliği hakkında kuşku duyulmasına sebep olabilmektedir. Ancak bilimsel araştırmaların hiçbirinde tam nesnellik mümkün olmamaktadır (Patton, 2005). Bu açıdan nitel araştırmalarda alanı iyi bilen araştırmacının daha geçerli bilgiler elde edebileceği düşünülerek sürecin içinde yer alması büyük bir olumsuzluk olarak görülmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ayrıca Cresswell (2013), nitel araştırmalarda araştırmacıyı araç olarak tanımlamıştır. Cresswell'e göre araştırmacılar katılımcılarla bizzat görüşerek veri toplarlar. Diğer araştırmacılar tarafından geliştirilen anket veya araçlara güvenmeyerek, açık uçlu sorular ile araçlarını geliştirirler. Bu araştırmada verilerin elde edilmesi için standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan (Yıldırım ve Şimşek, 2013) görüşme formu ve gözlem formu kullanılmıştır. Tamamen serbest sohbet tarzı görüşme yerine,

yapılandırılmış görüşmenin tercih edilmesi verilerin toplanmasında görüşmeci yanlılığını veya öznelliğini azaltmıştır.

Çalışmada katılımcı bir rol oynayan araştırmacı, öznelliği ve kendi görüşlerini veriler analiz edildikten sonra sonuç ve yorumlama aşamasında belirtmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde belirlenen araştırma soruları çerçevesinde alınan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma soruları alt başlıklar halinde verilerek veriler incelenmiştir.

4.1. 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet ve Mobil Teknolojilerle Tanışmaları

Çocukların mobil teknolojiler ile nasıl tanıştıklarını tespit etmek amacıyla ebeveynlere çocukların ilk kullanımlarının ne şekilde olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre Tablo 4.1. elde edilmiştir.

Tablo 4.1.

İlk Kullanım

İlk Kullanım (Tanışma)	0-4 yaş (f)	5-8 yaş (f)
Ebeveyn yönlendirmesi/ Ebeveynde görerek	22	10
Kardeşlerden görerek	-	1
Evde yaşayan aile büyüklerinin yönlendirmesi	1	1
Akranlardan görerek	-	4
Hatırlanmıyor	-	2
Toplam	23	18

41 ebeveynden 39'u ilk kullanımı hatırlarken, 2'si çocuklarının mobil cihazlarla nasıl ve ne zaman tanıştığını hatırlamamaktadır. Ebeveynlerden alınan cevaplara göre Tablo 4.1.'deki gibi kategoriler elde edilmiştir. Aynı soru 5-8 yaş grubundaki çocuklara sorulduğunda çocuklardan çoğu ilk kullanımlarını hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. 0-4 yaş grubundaki çocuklarda büyük çoğunluğun aile büyükleri ve ebeveynlerden görerek mobil cihazlarla tanıştıkları görülürken, 5-8 yaş grubunda mobil cihazlarla tanışma şekilleri çeşitlilik göstermektedir. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu çocukları ile zor anlar yaşadıklarında bir kurtarıcı olarak, onları sakinleştirmek veya çocuklara istenilen davranışı yaptırmak için mobil cihazlarla çocukların tanıştırdıklarını belirtmişlerdir;

“...huysuzlukla işte yemek yedirmek, can sıkıntısını gidermek, oyalamak amaçlı açtığım bir çocuk şarkısı ile birlikte tanıştı.”(A1,18 ay)

“Yani doğduğu günden diyebilirim. Zaten hani yemek yedirmek için yanlış oluyor ama genellikle telefonu kullanıyorum. Çocuk hep televizyonun, bilgisayarın karşısında telefon elinde sürekli yani doğduğu günden beli elinde.” (A2,19 ay)

“Evet. [mobil cihazla] Biz tanıştırdık. Çok hareketliydi. Birazcık daha sakinleşsin otursun, bizde biraz rahat edelim diye filmlerle tanıştırdık. Film izleterek.” (A9,7.5 yaş)

Ebeveynlerden alınan cevaplara göre daha çok yemek yedirme anında mobil cihazlara başvurulduğu görülmektedir. Bunun yanında ebeveynler kurtarıcı olması için ve oyalanmasını sağlamak için çocukları mobil cihazla tanıştırmaktadır.

Ebeveynlere, çocukların mobil cihaza verdikleri ilk tepkiler sorulmuş ve Tablo 4.2. deki gibi cevaplar alınmıştır.

Tablo 4.2.

Mobil Cihaza Verilen İlk Tepki

İlk Tepki (Tanışma)	0-4 yaş (f)	5-8 yaş (f)
İşık, ses, hareketli ekrana ilgi gösterme (oyuncak gibi)	11	7
Çok sevinme, mutlu olma	-	2
Dikkatli şekilde odaklanma	2	1
Şarkılarla ritim tutma	1	1
Oyunun akışına kapılarak karakteri taklit etme	-	1
İşıktan korkma	1	-
İlgi göstermeme	2	-
Hatırlanmıyor	6	6
Toplam	23	18

Tabloya göre çocukların mobil cihazları ilk kullanımda verdikleri tepkiler çeşitlilik göstermektedir. Bebekler (0-4 yaş) genel olarak mobil cihazların önce ışığı ve sesine ilgi göstermekte ve daha sonra işlevlerini fark etmektedir. Bebeklik çağında

mobil cihazlara, herhangi bir oyuncuğa veya yeni fark edilen bir nesneye verilen tepki verilmektedir. Ebeveynlerin bu konuda verdiği cevaplarda bir bebeğin yeni gördüğü bir nesneye verdiği tepki ile mobil cihaza verdiği tepkinin benzer olduğu görülmektedir;

“- Çocuğunuzun mobil cihaza verdiği ilk tepki ne idi?

- Ağzına götürmek... ” (A39, 9 ay)

“Verdiği ilk tepki merakı. Yani böyle dokunmak istedi, ekranda parmaklarını gezdirdi. Gerçi şuan her şeyi merak ediyor.”(A41, 11 ay)

“...kullanmıyor zaten. Onun için oyuncak gibi bir şey gibi, herhangi bir nesne gibi hani.”(A5,1.5 yaş)

“Tabi ilk başta çok ilgisini çekti. Ondan sonra da elinden bırakmadı.” (A8,6 yaş)

Tablo 4.2.'ye göre çocukların çoğunluğunun mobil cihazlara verdiği ilk tepkilerin olumlu yönde olduğu görülmektedir. Mobil cihaza olumsuz tepki veren ve ilgi göstermeyen çocuk sayısının az olduğu görülmektedir. Ancak ilk kullanımda mobil cihazlara ilgi göstermeyen çocukların, mobil cihazları anlayıp bu cihazlara alışmasında ebeveynlerin belli bir çabası olduğu görülmüştür. Ebeveynler mobil cihaza ilgi göstermeyen çocuklarının ilgisini çekmesi için çeşitli uygulamalar açtıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda bir ebeveyninden alınan cevap aşağıdaki gibidir;

“İlk tepkisi, sürekli böyle baktı falan... Yani dikkatini... İlk başta çok anlamadı fırlatıyordu telefonu sürekli. Daha sonra bu İnternet'ten bazı siteler falan, çocuk ilgilendiren siteler onlara girince ilgisini çekmeye başladı.” (A19,2 yaş)

Benzer şekilde çocukların ilgisini fark eden aileler de mobil cihazı çocuğa karşı kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir;

“Evet çok dikkatli bir şekilde gözlerini açarak baktı yani daha aylıktı diyebilirim. İşte onun o tepkisinden dolayı bizde onu kullanmaya başladık. Şimdi de gayet şey, ilgili yani sürekli peşimde.” (A2,19 ay)

Cihaz çocuğun ilgisini çektiğinden aile zor durumda kaldığında cihaza başvurmaktadır. Bunun sonucu olarak çocuk bir süre sonra sürekli cihazı istemektedir.

4.2. 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet ve Mobil Teknolojiler Üzerinde Yaptığı Etkinlikler

Mobil cihazlarda yapılan etkinlikler ve beceriler hem ebeveynlere hem de çocuklara sorularak Tablo 4.3. elde edilmiştir.

Tablo 4.3.

Mobil Cihazda Etkinlikler

Etkinlikler	0-4 yaş (f)	5-8 yaş (f)
Video izleme (çizgi film, video klip)	21	17
Oyun oynamak	10	17
Sosyal medya kullanımı	1	5
Ödev ve okul işleri / Araştırma	-	7

Tablo 4.3.'e göre çalışma grubunun mobil cihazlarla yaptığı etkinliklerin büyük payının oyun oynama ve video izleme olduğu görülmektedir. 0-4 yaş grubu çocuklar genelde ebeveynlerinin mobil cihazlarında yüklü olan oyunları oynamaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar ebeveynlerin de yönlendirmesi ile daha çok video (çizgi film) izlemektedir. Çocukların mobil cihazlarda oyunlara ilgi gösterdikleri algısı yaygın olmasına rağmen video izleme etkinliğinin oyunlara göre ön planda olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilinmemesi ve bebeklik çağında olunmasından dolayı sosyal medya kullanımı ve İnternet'te araştırma gibi etkinlikleri yapamamaktadırlar. Sosyal medya kullanan bir çocuk, ebeveynin mobil cihazında bulunan uygulamaya girerek ana sayfada gezinmekte ve fotoğraflara bakmaktadır. Tüm çalışma grubundan farklı olarak bu çocuğun oyun indirme ve mobil cihazın farklı işlevlerini de kullanma becerisine sahip olduğu görülmektedir;

“Oyun indiriyor, İnternet kullanımı çok güzel yapabiliyor. Wifi'yi açıp kapatabiliyor. Engelleme modunu kullanabiliyor. Mesela telefonu vermek istemediği zaman çalmasını diye engelleme modunu açıyor.” (A15, 4 yaş)

0-4 yaş grubu çocuklarla yapılan gözlemler sonucu bu yaş grubu çocukların oyundan çok videolara ve mobil cihazın kendisine ilgi duydukları görülmüştür. Mobil cihaz çocuklar tarafından televizyon gibi görülmektedir. Mobil cihazı kullanma becerisi olarak da fotoğraf ve videoları değiştirip oynatabilirken, oyunları amacına uygun şekilde oynayamadıkları da görülmüştür. Ayrıca bu yaş grubundaki çocukların mobil cihazda yaptığı etkinlikler aile yönlendirmesi ile şekillenmektedir. Çocuklar ebeveynlerin gösterdiği veya açtığı etkinlikleri yapabilmektedir;

“Yani resim bölümünü açığında parmakları ile kaydırarak bakabiliyor. Yalnız benim yardımımla açtığım İnternet’ten şarkıları dinleyebiliyor.”(A1,18 ay)

“Resimleri oynatabiliyor birde videoları açabiliyor. Hani oyun göstermedim hiç. Göstersem onu da açar.” (A14, 2 yaş)

“Neler yapıyor. Şu an çok anlamadığı için sadece müzikle veya bir çizgi film izlediği zaman biliyor. Yemek yedirmek amaçlı.”(A24, 2 yaş)

“Şu anda tatilde olduğumuz için bir oyun yükledim onu oynuyorlar ama tatil dışında oyun oynamalarını izin vermiyorum. Sadece fotoğraflara bakmayı o fotoğraflar şekillendiriyorlar, boyuyorlar. Onları seviyorlar.” (A27,4 yaş)

Aileler genellikle kendi yükledikleri oyunların çocuklar tarafından oynandığını, kendi açtıkları videoların izlendiğini belirtmektedirler.

5-8 yaş grubunda mobil cihazlarda oyun oynayan her çocuk çizgi film ve video klip de izlemektedir. Sosyal medyada vakit geçiren çocuklardan yalnızca bir tanesinin kendine ait sosyal medya hesabı bulunmaktadır. İnternet’i ödev için kullanan az sayıda çocuk olduğu görülmüştür. Araştırma yapan çocukların da daha çok ilgilerini çeken görselleri ve çeşitli oyunları araştırmayı sevdikleri görülmüştür;

“Oğlumda hayvanlara çok merakı var. Şu an 7 yaşında ya artık o çizgi filmde ziyade işte ata köpeğe bakmak amaçlı kullanıyor...”(A25,7 yaş)

“İnternet üzerinde çeşitli oyun sitelerine girip oyun bulabiliyorlar kendilerine. Film açabiliyorlar, video izleyebiliyorlar.”(A9, 7.5 yaş)

“Genelde oyun oynamak için kullanıyor. Şu zamana kadar birkaç kere İnternet’te ödevi oldu. Belirli gün ve haftalarla ilgili resimler yazılar araştırdı. Bunun dışında hep oyun için alıyor.”(A37,7 yaş)

Çocuklar küçük yaşta olduklarından İnternet üzerinde araştırma etkinliğinin oldukça az bir paya sahip olduğu görülmektedir. İnternet’te araştırmayı ödev amacıyla yapan çocuk sayısının oldukça az olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.

Ebeveynlerin Mobil Teknolojilerde Etkinlikleri

Etkinlikler	f
İletişim / Sohbet Programları	25
Sosyal medya kullanımı	22
İnternet’te gezinti/Araştırma	16
Alışveriş	10
İş	9
Haber takip etme	7
TV	1

0-8 yaş grubu çocukların ebeveynlerinin mobil teknoloji ve İnternet etkinlikleri incelendiğinde ebeveynlerin birincil amaçlarının iletişim olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin verdiği cevaplar genelde sohbet programları üzerinden iletişim anlamına gelmektedir. Ebeveynlerin de mobil teknolojileri günlük hayatta İnternet’te ve sosyal medyada gezinti gibi amaçlarla kullandıkları, iş için kullanan ebeveynlerin az olduğu görülmektedir. İnternet’te yapılan araştırmalar genel olarak günlük yaşam ile ilgili olmaktadır (yemek tarifi vb.);

“Yani daha çok Facebook, Twitter, Instagram kullanıyorum telefonda. Bu şekilde haberleri, dünyada olup bitenleri, yeni trendleri falan takip edebiliyorum.” (A41,11 ay)

“İnternet’i kullanarak her türlü bilgiye ulaşıyorum. İnternet sayesinde bir çok fikir ediniyorum. Instagramdan sürekli yeni bir şeyler keşfedip öğreniyorum. Ev hayatı hakkında olsun, sağlık olsun bu gibi şeyler.”(A39,9 ay)

“Arada Facebook’a giriyoruz işte eş, dost akrabayı takip etmek için onun dışında işte İnternet’ten bilgi işte okul işlemleri olunca giriyoruz.”(A6, 5 yaş)

Ebeveynlerden alınan cevaplara göre ebeveynler, sosyal medyayı dünya ve ülke gündeminden haberdar olmak ve yakın çevreyle iletişim kurmak amacıyla kullanmaktadırlar.

4.3. 0-8 Yaş Grubu Çocuklarda Sosyal Medya Kullanım Durumu

Ebeveynlerden ve çocuklardan alınan cevaplara göre 0-8 yaş arasındaki çocukların sosyal medya kullanım durumu Tablo 4.5. deki gibidir.

Tablo 4.5.

Sosyal Medya Kullanım Durumu

Sosyal Medya Kullanımı	0-4 yaş (f)	5-8 yaş (f)
Sosyal medyayı bilmeme	22	7
Kullanmama	-	6
Ailenin sosyal medya hesabını kullanma	1	4
Kendine ait sosyal medya hesabı	-	1
Toplam	23	18

Tablo 4.5.’e göre 0-8 yaş grubundaki çocuklardan sosyal medya kullananların sayısının az olduğu görülmektedir. 0-4 yaş grubundaki çocuklardan yalnızca bir tanesinin ailesine ait sosyal medya hesabında gezinti yaptığı, diğerlerinin sosyal medyanın varlığından habersiz olduğu görülmektedir. 5-8 yaş grubundaki çocuklardan yalnızca bir tanesinin kendisine ait sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Diğer çocuklar ebeveynlerine ait sosyal medya hesaplarını kullanarak akraba ve arkadaşları ile iletişim kurmakta veya ve sosyal medyada gezinti yapmaktadırlar. Ancak sosyal medyada uzun

süre vakit geçirmemekte ve sosyal medyayı nadiren kullanmaktadırlar. Sosyal medyayı kullanan çocuklar ailelerinin bilgisi ve kontrolü dahilinde kullanmaktadırlar;

“- ... Babamın var ondan kullanıyorum.

- Peki, herhangi bir şey paylaşıyor musun orada?

- Paylaşıyorum bazenleri.

- Ne paylaşıyorsun?

- Arkadaşlarımla görüşüyorum.”

Yaş grubunun küçük olmasından dolayı ebeveynler çocukların sosyal medya etkinliklerini kolaylıkla takip edebilmektedirler.

4.4. 0-8 Yaş Grubundaki Çocukların Mobil Teknolojilerdeki Farklı Uygulamaları (Oyunlar, Sosyal Medya, Videolar) Tercih Önceliği

Çocukların mobil cihazlar üzerinde yapmayı en çok sevdikleri etkinlikleri belirlemek için 0-4 yaş grubu çocuklardan gözlem yolu ile, 5-8 yaş grubu çocuklardan da görüşme ile alınan veriler Tablo 4.6.'daki gibidir.

Tablo 4.6.

Farklı Uygulamaları Tercih Önceliği

Tercih Edilen Uygulamalar	0-4 yaş (f)	5-8 yaş (f)
Oyunlar	7	17
Video izleme (çizgi film, video klip)	16	1
Sosyal medya kullanımı	-	-
Ödev ve okul işleri	-	-
Toplam		

Çocuklara mobil cihaz üzerinde yaptıkları etkinlikler içinde en sevdiklerinin hangisi olduğu sorulmuştur. Çocukların gelişim özelliklerine göre tercihlerin değiştiği görülmektedir. 0-4 yaş grubu çocuklarda oyunlara olan ilginin hareketli ve sesli görüntülere göre daha az olduğu görülmektedir. 5-8 yaş grubunda ise çocuklar mobil cihazda oyun oynamayı sevmektedirler. Çocukların mobil cihazlarda yaptığı

etkinliklerden sosyal medya kullanımı ve ödev yapma ise hiçbir çocuk tarafından öncelikli olarak tercih edilmemektedir.

4.5. Ebeveynlere Göre İnternet ve Mobil Teknolojilerde Çocuklarını Bekleyen Riskler

Ebeveynlere şimdi ve gelecekte çocukların İnternet ve mobil teknolojiler üzerinde karşılaşabilecekleri sorunların neler olabileceği sorulmuş ve alınan cevaplar Tablo 4.7.'deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 4.7.

Ebeveynlere Göre Riskler

Riskler	f
Zararlı içeriklerle karşılaşma	27
Kötü niyetli kişilerle tanışma, iletişim kurma	11
İnternet ve Oyun Bağımlılığı	9
Okul çağında derslere engel olma/ Dikkat dağıtıcı unsur	3
Özel bilgilerin (kişisel bilgiler, kredi kartı vb.) başkalarıyla paylaşılması	4
Ahlaki problemlere yol açma/ Sosyal iletişimi zayıflatma	3
Bilinçaltı mesajlara maruz kalma	3
Sağlık problemleri	2
Cihaza virüs bulaştırma	1
Zaman kaybına neden olma	1

Ebeveynlerin çocukları için endişelendikleri durumlar genel olarak zararlı (yaşlarına uygun olmayan cinsel içerikler) içeriklerle karşılaşma, kötü niyetli kişilerle iletişim kurma olarak görülmektedir. Zararlı içeriklere genelde çocukların oyunlarda çıkan reklamlar yoluyla ulaşacaklarından endişelendiklerini belirtmişlerdir;

“İnternet’te ben en çok reklamlardan hani şikayetçiyim. Çünkü sürekli oyunların altında reklam var. Bilmeden eli değişiyor hani bu sitelere girebiliyor bazen ve kendi yaşından, kendi yaşının üs seviyesinde siteler. Bazen hani

müstehtecen siteler olmuş oluyor. Ya ilerde de böyle hani şeylerle karşılaşabileceğini düşünüyorum. Yani onun için zararlı olabilir.”(A29,7 yaş)

“Ya en büyük sorun güvenliği. Ben onu düşünüyorum. Yani İnternet’te en büyük korkumdu zaten. Başı boş kaldığı zaman uygun olmayan siteye girmesi veya uygun olmayan insanlarla bir şekilde tanışması. Onların bazı yönlendirmelerine maruz kalması en büyük korkum bu. Hem şiddet içerikli, hem cinsel içerikli şeyler bahsettiğim şeyler.”(A20, 11 ay)

Cihazların zarar görmesi veya çeşitli sağlık problemleri gibi fiziksel olarak karşılaşılabilir sorunlar üzerinde aileler çok fazla durmamaktadır. Ayrıca bağımlılık konusunda endişeleri olan aileler olduğu görülmektedir;

“Yani eğer bunu çok fazla kullanırsa bağımlılık haline gelmesinden korkuyorum. Mesela büyük oğlum o Clash Of Clans mıdır nedir bir tane oyun oynamıyor. Şu an bana söz verdi ki Teog sınavına kadar oynamayacağım. Teog dan sonra oynayacağım diye. Ama her akşam 5-10 dakika İnternet’imiz var ona baktığını 5 dakikadan bir şey olmaz sadece köye bakayım ne yapıyorlar çıkıyorum diyor mesela. O da kendine ve bana verdiği sözü tutamıyor. Engel olamıyor kendine mutlaka giriyor. Aynı şeyin küçük için de olmasından korkuyorum”(A21, 7 yaş)

Ailelerden birkaçı sosyal medyada veya web sitelerindeki içeriklerin bilinçaltı mesajlar verdiklerini ve çocukların bunlardan etkilenerek büyüyeceklerini düşünmektedirler;

“Uygun olmayan sitelere girebilir, en çok benim için tehlike arz eden şeyler onlar. Bilinçaltı mesajlar, içerikler olabilir. Benim ilk önce tehlike olarak gördüğüm” (A7, 3 yaş)

“O kadar kirli bir dünya ki İnternet bilemiyorum biraz kısıtlama gerekiyor sanırım.” (A27,4 yaş)

Ebeveynlerin İnternet üzerinde çocukları bekleyen bir çok tehlike bulunabileceğinin farkında olduğu ancak bunun için neler yapılabileceği konusunda

fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Ebeveynlerin bir çoğunun aklına gelen çözüm çocukların mobil teknoloji kullanımını kısıtlamak olmaktadır.

4.6. Ebeveynlerin İnternet ve Mobil Teknoloji Güvenliği İle İlgili En Sık Karşılaştıkları Sorunlar

Ailelerin mobil cihaz ve bunlar üzerinde kullanılan İnternet ile ilgili en sık karşılaştıkları sorunlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.8.

Mobil Teknolojilerde Karşılaşılan Sorunlar

Yaşanan Sorunlar	f
Teknik problem/Cihaza zarar verme	13
İnternet ve Oyun Bağımlılığı	8
Yanlışlıkla mesaj gönderilmesi	6
Zaman kaybına neden olma	4
Cihaza virüs bulaştırma	4
Özel bilgilerin (kişisel bilgiler, kredi kartı vb.) başkalarıyla paylaşılması	3
Ailenin bilgisi dışında uygulama indirme	1
Zararlı içeriklerle karşılaşma	1

Ailelerin endişe duydukları sorun çocukların zararlı içeriklerle karşılaşması olmasına rağmen (Tablo 4.7.) en sık karşılaşılan sorunun teknik problemler ve cihaza zarar verme olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin endişe duydukları zararlı içeriklerle karşılaşma ise 0-8 yaş grubu çocuklarda çok sık karşılaşılan bir sorun olarak görülmemektedir. Ailelerin belirttiği mobil cihazlara bağımlılık gösteren çocukların dışında, ebeveynlerin belirtmediği ancak bağımlılık belirtisi görülen çocuklar da bulunmaktadır. Bu çocuklar mobil cihazlar ellerinden alındığında ağlama, kavgaya girme gibi çeşitli tepkiler göstermektedir. Örneğin bir ebeveyn konu ile ilgili “*Virüs çok bulaştı telefonlarımıza. Yükladıkları oyunlar yüzünden. Bağımlılık bizim benim çocuğumda olmadı ama ablamın çocuğunda vardı diye ben oyunun hiç yüklenmesini istemedim. Bir oyun vardı. Çocuk başından kalkmak istemiyor. Biz ona engel olduk. Hiç*

oynamadılar.” (A9, 7,5 yaş) ifadelerini kullanmasına rağmen, çocukların her gün mutlaka oyun oynadıklarını, mobil cihazı alamadıklarında ise sorun çıkardıklarını da başka bir soruda belirtmiştir. Ailelerin bağımlılık ile ilgili yaşadıkları sorunlar içerisinde mobil cihazı alamayınca sinirlenme veya kullanım süresine sürekli olarak uymama gibi davranışlar bulunmaktadır;

“b: Şey yapıyor. İlk önce bana şart koşuyor mesela 5 dakika daha oynayayım 10 dakika daha oynayayım. İşte ödevimi bitireyim öyle oynayayım. Biraz daha oynayayım. Kaç dakika izin veriyorsun? İşte böyle sınırlamalar bu şekilde yani.

a: Yani cihazı almak istediğinizde ilk başta hemen vermek istemiyor.

b: Vermiyor hayır. Hiç bir zaman ilk ben söyler söylemez vermedi yani.” (A21, 7 yaş)

Tablo 4.8. de gösterilen Kişisel bilgilerin paylaşılması sorunu ile karşılaşan ebeveynler sosyal medyada aileden habersiz fotoğraf paylaşılması olarak durumu belirtmektedirler. Ayrıca küçük yaşlardaki çocukların yanlışlıkla sohbet programları aracılığıyla başkalarına mesaj ve medya gönderdikleri de belirtilmiştir;

“Şöyle bir şey oldu. Benim fotoğrafımı bizim grupta (Gülme) Benim ekli olduğum bir gruba gönderdi ondan sonra onunla konuştum artık bu şekilde bana sormadan izinsiz kullanmayacağını anlattım. Ondan sonra başka bir olay olmadı çok şükür.” (A29, 7 yaş)

Ailenin belirttiği duruma göre ebeveyn çocuk ile konuşarak yapmaması gereken davranış hakkında bilgilendirmiş ve bu da yaşanan sorunun çözümünde etkili olmuştur.

4.7. Çocukların Mobil Cihazda Farklı İnternet Araçlarını Kullanırken Gösterdikleri Riskli Davranışlar

0-4 yaş grubu çocuklar genel olarak sosyal medyayı bilmemekte ve kullanmamaktadırlar. Bu açıdan 5-8 yaş grubu çocukların sosyal medya üzerinde gösterebilecekleri riskli davranışlar, çocuklardan alınan cevaplara göre aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.9.

5-8 Yaş Grubu Çocukların Gösterebilecekleri Muhtemel Riskli Davranışlar

Riskli Davranışlar	5-8 yaş (f)
Kişisel bilgilerin gizliliğini önemsememe	9
Reklamlara ilgi gösterme, inanma	8
Yabancılarla iletişim	8
Oyunlara karşı bağımlılık gösterme	8
Aileden gizleme davranışı	2
Sosyal medyaya karşı bağımlılık gösterme	-

Çocuklardan yalnızca bir tanesinin sosyal medya hesabı bulunması ve ailesinin kontrolünde kullanmasından dolayı sosyal medyada gösterdiği riskli bir davranış bulunmamaktadır. Ancak sosyal medya hesabı olmadığı halde çocuklara sosyal medya hesabı açarlarsa nasıl davranışlar sergileyecekleri sorulmuş ve Tablo 4.9.'daki gibi cevaplar elde edilmiştir. Bu sorular gelişim özelliklerinden dolayı yalnızca 5-8 yaş grubundaki çocuklara yöneltilmiştir. Tablo 4.9.'da çocukların sosyal medya kullanımında göstermeleri muhtemel riskli davranışlar sunulmaktadır. Bir çocuğun gösterebileceği birden fazla riskli davranış olabilmektedir.

Çocuklara tanımadıkları kişilerden gelen mesajlara tepkilerinin ne olacağı sorularak yabancılarla iletişim kurma davranışı ölçülmeye çalışılmıştır. Bir çok çocuk tanımadığı kişilerle iletişim kurmayacağını belirtmiştir. Ancak riskli davranışlarla ilgili sorular yöneltilirken soru şekli değiştirildiğinde farklı cevaplar alınabilmektedir. *"Tanımadığın biriyle konuşur musun?"* sorusuna cevap *"hayır"* iken, *"Biri sana mesaj atsa ona kim olduğunu sorar mısın?"* sorusuna cevap *"evet"* olabilmektedir (Ç8, 6 Yaş). Ayrıca ortak arkadaşların bulunması da çocukları tanınmayan kişilerle iletişim kurmaya yöneltebilmektedir.

Bazı çocuklarda yabancıardan gelen mesajları yok saymak yerine olumsuz da olsa cevap verme eğilimi olduğu görülmektedir;

"-Peki, daha önce tanımadığın birinden mesaj alsan mesela Whatsapp ya da Facebook'dan. Sana sorsa "Merhaba sana bir şey sorabilir miyim?" Ne yaparsın? Cevap verir misin?"

-Hıhı. Derim ki sorma"

Çocukların büyük kısmı kişisel bilgilerini sosyal medya hesaplarında yalnızca arkadaşlarının görebileceği şekilde ayarlayacaklarını belirtirken, oyunlarda ilerlemek için kişisel bilgilerin verilmesi gerekirse verebileceklerini belirtmişlerdir.

İnternet üzerindeki reklamlara ilgi gösteren çocuklar da bulunmaktadır. Çocuklara İnternet üzerinde pahalı marka bir telefonun çok ucuza satıldığını gösteren bir reklama karşı tepkilerinin ne olacağı sorulmuştur;

“...[reklamda gösterilen ürünü] *hemen almam ama belki de doğrudur. Doğru olabilir, televizyonda da var onlara bakarım*” çocuklar reklamın sahte olabileceğinin farkında olmakta ancak yine de almayı deneyeceğini, verilen numara olursa arayacağını söylemiştir.

Çocuklarda kendilerine ait hesapları olmadığından sosyal medyaya karşı bağımlılık görülmemektedir. Bu yaş grubu çocuklarda genel olarak oyunlara karşı bağımlılık olduğu görülmektedir. Farklı olarak iki çocuk İnternet üzerindeki reklamları araştırmak ve oyunlara ödeme yapmak ile ilgili ailelerinden gizleme davranışı gösterebileceklerini belirtmiştir.

4.8. 0-8 Yaş Grubu Çocuklar Bilgisayar Teknolojilerini Kullanırken, Bir Sorunla Karşılaştıklarında Çözümleri

Herhangi bir sorunla karşılaşıldığında veya çocukların mobil cihaz üzerinde başaramadıkları bir durum olduğunda kimden yardım aldıkları, sorunlarını nasıl çözdükleri hem ebeveynlere hem de çocuklara sorularak Tablo 4.10. elde edilmiştir.

Tablo 4.10.

Sorunları Çözüm Yolu

Çözüm yolu	0-4 (f)	5-8 (f)
Anneden yardım alma	11	13
Babadan yardım alma	2	6
Kendi kendine çözmeye çalışma	5	3
Kardeşlerden yardım alma	3	2
Problemin farkına varmama	5	-
Bağırıp ağlama gibi tepkiler verme	-	1
Evdeki büyükler / akrabalardan yardım alma	1	-

0-8 yaş grubundaki çocuklar genelde cihaz üzerinde yapamadıkları bir etkinlik olduğunda ebeveynlerden yardım almaktadır. Bu yaş grubu çocuklar ebeveynlerden anne ile daha fazla vakit geçirdiğinden anneden yardım alan çocuk sayısı babadan yardım alan çocuk sayısına göre fazla olmaktadır. Birden fazla yol ile problemini çözmeye çalışan çocuklar da bulunmaktadır. Evde kendisinden büyük kardeşi olan çocuklar yaşanan problemlerde kardeşlerine de danışabilmektedir.

Sorunu kendi kendine çözmeye çalışan çocuk sayısı 0-4 yaş grubunda daha fazla görülmektedir. Bu yaş grubu çocuklarda sorunun tam olarak ne olduğunu anlamama da bu tutumda etkili olmaktadır;

“Yok kendisi çözmeye çalışıyor. Şarjı bittiğinde kendisi telefona takıyor. Açabiliyor, tuş kilidini bile dört yaşındaki kızım açabiliyor. Zaten halledemeyeceği büyük sorunlar yaşamadı.” (A11, 3 yaş)

“Kendi kendine uğraşiyor. Oyunda mesela donma, bir sıkıntı çıktıysa orta tuşa sürekli olarak basıyor. Uygulamalara karışık olarak basıyor falan. Kimisini sildi ama sildiğinin sorun çıkardığının farkında olmadığı için kurcalıyor sürekli”(A34, 3 yaş)

Ayrıca sorunu kendi kendine çözmeye çalışan çocuklarda ebeveyne sorduğu zaman telefonun elinden alınacağı korkusu olduğundan dolayı da ebeveyne danışmama davranışı olduğu belirtilmektedir; *“Yok yok kendi kendine halletmeye çalışıyor. Çünkü getirdiği zaman telefonu elinden alacağımı düşünüyor.” (A15,4 yaş)*. Çocuğun mobil cihazla sorun yaşadığında kendi kendine çözmeye çalışması mobil cihazı kullanma becerisinden değil, elinden alınması korkusundan kaynaklanmaktadır;

“Önce kendi kendine virüsleri temizlemeye çalışmıştı mesela. Ondan sonra başaramayınca bize söyledi. Tabi tepki alınca biraz korktu ama sonrasında yine paylaştı. Sıkıntı olmadı bu durumda.”(A10, 8 yaş)

Ailenin belirttiği gibi mobil cihazlarda yaşanan sıkıntılara ebeveynlerin tepki göstermesi çocukları korkutabilmektedir.

4.9. Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet ve Mobil Teknolojileri Kullanımları Sırasında Gösterdikleri Arabulucu Davranışlar

Çocukların mobil cihazı kullanımları ile ilgili ebeveynlere yanlış olduğunu düşündükleri davranışları sorulmuş ve Tablo 4.11. elde edilmiştir.

Tablo 4.11.

Ebeveynlere Göre Yanlış Davranışları

Davranışlar	(0-4)f	(5-8)f
Kurallarda esnek davranma (otorite boşluğu)	5	5
Ailenin mobil cihazla fazla vakit geçirmesi	5	3
Erken yaşta mobil cihazla tanıştırma	1	3
Mobil cihazın oyuncak olarak alınması	1	-
Kalabalık ortamda başkalarını rahatsız etmemesi için	1	1
Koz (ödül) olarak kullanma	2	3
Çocuğun aileden uzaklaşmasını sağlama	2	2
Çocuk ile sosyal etkinlik yapmama	3	-
Yanlış davranışı olduğunu düşünmeme	5	3

Ebeveynlerin çoğunluğu çocukların mobil cihazı kullanımları ile ilgili koyulan kuralların uygulanmasında kararlı davranmadıklarını, çocukların da bu durumu kullandıklarını belirtmişlerdir; “...*Hani verdiğim süre sonunda bazen işim oluyorsa ya da ne bileyim şey yapmam gerekiyorsa o süreyi uzatabiliyorum ya çocukta ister istemez tabi ki o esnekliği kullanıyor, başka zamanda bunu yapabileceğini düşünüyor*”(A4, 6 yaş). Ebeveynler çocukların bu otorite boşluğunu kullandıklarını ve özellikle süre kısıtlamalarına uymadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler kimi zaman da tutarsız davrandıklarını dile getirmektedirler. Çocuğun mobil cihaz kullanımına kimi zaman izin vermeyip, kimi zaman da verince çocuklar kuralların neler olduğunu anlayamamaktadırlar; “*Hani bir [telefonu] eline oyalamak için verdiğim zaman, başka zaman [istediğinde] vermeyince ona fırsat vermediğim zaman bu tutarsızlık onun davranışını etkiliyor tabi*” (A20, 11 ay). Ebeveynler çocuklar mobil cihazla oyalanırken süre uzadığında müdahale etmemelerinin, koyulan kurallarda kararlı olmamalarının ve tutarsız davranışlar sergilemelerinin yanlış olduğunu düşünmektedirler.

Ebeveynler kendilerinin mobil cihazlarla çok fazla zaman geçirmelerinin de yanlış bir davranış olduğunu düşünmektedirler. Mobil cihazlarla çok fazla zaman geçiren ebeveynler, çocuklarının da kendilerini gözlemleyerek aynı davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. “... yani biz de boş vaktimizin çoğunu akıllı telefonlarla geçiriyoruz. Bu durumda çocukların da tabletle, telefonla vakit geçirmesine bir şey diyemiyoruz ” (A31,8 yaş). Mobil cihazla gereğinden fazla vakit geçiren ebeveynler çocuklarını bu konuda uyarma haklarının olmadığını düşünmektedirler.

Mobil cihaz ayrıca çocuğun bir süre aileden uzaklaşması için, günlük işlerden dolayı çocukları oyalaması için, kalabalık ortamlarda çocukların sorun çıkarmaması için kullanılmaktadır. Ebeveynler bu nedenlerle çocukların mobil cihazlara yönlendirilmesinin yanlış olduğunu düşünmelerine rağmen mobil cihazları bu şekilde kullanmaya devam etmektedirler. Çocukların erken yaşta mobil cihazlarla tanıştırılmaları da aynı nedenlerden dolayı olmaktadır.

Mobil cihazın ödül olarak kullanılması aslında bir çok ebeveynin yaptığı bir davranış olmasına rağmen, ebeveynlerin bir kısmı yanlış gördükleri davranışları içerisinde belirtmemişlerdir. Ebeveynlerden biri mobil cihazı çocuğun yemek yemesi için ve çocuğu sakinleştirmek için kullandığını belirtirken, herhangi bir yanlış davranışı olduğunu düşünmediğini de belirtmiştir (A2, 1,5 yaş). Kimi ebeveynler de mobil cihazı ödül olarak kullanmadığını belirtirken, çocuğun ev dışındayken sorun çıkarmaması için mobil cihazların verildiğini söylemektedirler. Bu durumda mobil cihaz çocuğun uslu olmasına karşılık verilen bir ödül konumuna gelmektedir.

Ayrıca herhangi bir yanlış davranışı olduğunu düşünmeyen ebeveynlerden bir kısmı, mobil cihaza ilginin çağın bir gereği olduğu ve bunun önüne geçilemeyeceğini belirtmektedirler.

Yapılan görüşmelerden yola çıkılarak araştırmacı tarafından elde edilen, ebeveynlerin belirtmediği, çocukların mobil teknolojileri kullanmalarına karşı gösterdikleri bir takım davranışları Tablo 4.12.’deki gibidir.

Tablo 4.12.

Araştırmacı Tarafından Elde Edilen Ebeveyn Davranışları

Davranışlar	(0-4)f	(5-8)f
Çocuk ile dijital ortamda vakit geçirmeme	20	13
Koz (ödül) olarak kullanma	16	13
Mobil cihazı kullanım kuralı koyma	14	17
Anne – Baba davranışları arasındaki farklılık	2	-

Ebeveynlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre ebeveyn davranışları incelendiğinde ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocukların mobil cihazı kullanımları ile ilgili kuralları olduğu görülmektedir. Bu kuralların büyük bir kısmını süre kısıtlaması oluşturmaktadır. 0-4 yaş grubu çocuklarda kullanım kuralları belirleyen ebeveyn sayısının 5-8 yaş grubu ebeveynlerine göre daha az olduğu görülmektedir.

Mobil cihazları çeşitli davranışlara karşı ödül veya ceza olarak kullanma sayısının her iki yaş grubunda da fazla olduğu görülmektedir. 0-4 yaş grubunda ebeveynler genelde yemek yemeleri için açtıkları hareketli görüntüler ile mobil cihazı kullanmaktadırlar. Veya ağladıklarında ve topluluk içerisindeyken sakinleşmeleri için mobil cihazlar kullanılmaktadır.

Çocukların küçük yaşta olmalarına ve mobil cihazlara ilgi duymalarına karşın ebeveynler çocuklarla birlikte dijital ortamda vakit geçirmemektedirler. Çocuklar çoğu zaman mobil cihazlarla baş başa kalmaktadır. Ebeveynlerin çoğu çocukların mobil cihaz üzerindeki etkinliklerini sürekli takip ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak çocukları ile birlikte mobil cihaz üzerinde etkinlik yapmamaktadırlar.

4.10. Ebeveynlerin İnternet ve Mobil Teknolojileri Kullanımıyla İlgili Çocuklarına Yönelik Aldığı Önlemler

Ebeveynlerin çocuklar mobil cihazlarla vakit geçirirken aldığı önlemler Tablo 4.13.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.13.

Ebeveynlerin Aldığı Önlemler

Alınan önlemler	(0-4)f	(5-8)f
Sürekli kontrol etme	11	6
İnternet filtresi	9	4
İnternet’i kapatma	4	2
Süre kısıtlaması	4	-
Şifre ile koruma	1	1
Mobil cihazı yasaklama	4	2
Oyun tercihlerini yönlendirme	2	2
Konuşarak uyarma/ bilgilendirme	-	2
Herhangi bir önlem almama	4	5

Ebeveynlerin çocukların mobil teknolojileri kullanımıyla ilgili aldığı önlemler incelendiğinde birçok ebeveynin çocukları sürekli kontrol edip, etkinliklerinden haberdar olmaya çalıştıkları görülmektedir. Kimi ebeveynler İnternet filtresi kullanırken, kimi ebeveynler de küçük yaştaki çocuklar için İnternet’i tümünden kapatarak mobil cihaz kullanımına izin vermektedir. Ancak çocuklar İnternet’i açmayı öğrendiğinde bir çok ailenin aldığı bu önlem işe yaramayacaktır.

Mobil cihaz kullanımına izin vermediğini belirten aileler olmasına rağmen bu ailelerin çocukları da mobil cihazlarla vakit geçirmektedirler. 0-8 yaş grubu çocuklar mobil cihazları genelde ev ortamında ve ailenin yanındayken kullandığından bu çocuklarda mobil cihaz kullanımı ve bu cihazlar üzerinde yapılan tüm etkinlikler aileler tarafından kolaylıkla kontrol edilebilmektedir. Aileler mobil cihaz kullanımında süre kısıtlaması, yüklenen oyunları belirleme gibi önlemler de almaktadır;

“...İşte oyun oynamayı da biz kısıtlıyoruz işte sadece zekâsını geliştirecek işte Puzzle bulmaca yani o tarz oyunları oynatmaya çalışıyoruz.” (A6,5 yaş)

“Küçük çocuğum ilk başlarda oyun oynamak için kullanıyordu. Daha sonra biz ona daha eğitici oyunlar indirmeye başladık. Hafıza kartları falan indirmeye başladık. Daha sonra mandala resim yapma oyunları hani boyama çizme iste matematiksel

semboller ya da geometrik şekiller falan onları öğrenmek amacıyla daha sonradan yavaş yavaş biz onlara geçtik.”(A29,7). Aileler çocukları için oyunlar seçerek mobil cihaz üzerinde oyun oynama etkinliğini eğitici bir etkinliğe dönüştürmek istemektedirler.

Tüm ebeveynlerin cevapları incelendiğinde çocuklarıyla konuşarak bilgilendiren ve onları tehlikeler hakkında uyarın çok az aile olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların yaşlarının küçük olmasından dolayı herhangi bir önlem almayan aileler de bulunmaktadır.

İleride alınabilecek önlem olarak da aileler genelde filtre kullanımını düşünmektedir. Ancak birçok riskli durum filtre ile engellenemeyebilir. Örneğin İnternet’in filtreli olması bir çocuğun yabancı biriyle iletişim kurmasını engelleyememektedir.

Özet olarak çalışmanın bulguları incelendiğinde;

- 0-8 yaş arası çocukların büyük bir bölümü ebeveynlerinden görerek veya ebeveynlerinin yönlendirmesi ile mobil cihazlarla tanışmaktadır. 0-4 yaş arası çocukların tamamının mobil cihazla tanışmasında aileler etkilidir.
- Çocukların mobil cihazlara verdikleri ilk tepkiler değişiklik göstermektedir ancak büyük bir kısmı öncelikle mobil cihazın ışığına ve hareketli ekranına tepki vermektedir.
- Çocukların mobil cihazlar üzerinde yaptıkları etkinliklerin büyük bir bölümünü video klip izleme oluşturmaktadır. Sonrasında ise oyun oynama etkinliği gelmektedir. 0-4 yaş grubunda oyunlar video kliplere göre daha az tercih edilmektedir. Sosyal medya kullanımı ve İnternet’i ödev ve okul işleri için kullanımına 0-8 yaş grubunda diğer etkinliklere göre daha az rastlanmaktadır.
- Ebeveynler ise mobil cihazlarda en çok sohbet/iletişim programlarını ve sosyal medyayı kullanmaktadır. İnternet’in iş için kullanımının diğer etkinliklere göre az olduğu görülmektedir.
- 0-4 yaş grubu çocukların neredeyse hiçbiri sosyal medyayı bilmemektedir. 5-8 yaş grubu çocuklarda da kendine ait sosyal medya hesabı bulunma durumu yok denecek kadar azdır.

- Ebeveynler mobil cihaz ve İnternet kullanımında en çok çocuklarının zararlı içeriklerle karşılaşmalarından endişe duymaktadır. Kötü niyetli kişilerle iletişim kurma ve İnternet bağımlılığı da ebeveynlerin endişe duydukları riskler arasındadır.
- Ebeveynlerin en fazla endişe duydukları zararlı içeriklerle karşılaşma durumu bugüne kadar neredeyse çalışma grubundaki hiçbir çocuğun başına gelmemiştir. En sık rastlanan sorunun mobil cihazlarda teknik problemlere (cihazın bozulması, kırılması, virüs bulaşması gibi) yol açma olduğu görülmüştür.
- Genel olarak çocukların sosyal medya araçlarını kullanmadıkları görülmüştür. Ancak sosyal medyayı kullanımlarında gösterebilecekleri riskli davranışlar incelendiğinde kişisel bilgilerin gizliliğini önemsememe, yabancılarla iletişim kurma ve reklamlara ilgi gösterme olmaktadır.
- 0-8 yaş grubu çocuklar mobil cihazlarda yaşadıkları problemlerin çözümü için çoğunlukla ebeveynlerden yardım almaktadırlar.
- Ebeveynler çocukların mobil cihaz kullanımı konusundaki kurallarda esnek davranma ve kendilerinin mobil cihazla gereğinden fazla vakit geçirme davranışlarının yanlış olduğunu düşünmektedir. Ayrıca ebeveynlerin mobil cihazı çocuklara karşı ödül olarak kullanma davranışının da fazla olduğu görülmektedir.
- Ebeveynler mobil cihazlardaki risklere karşı önlem olarak en çok çocukları sürekli kontrol etme ve İnternet filtresi kullanmayı düşünmektedir. Ebeveynlerde genel olarak önlem almak için çocukları bilgilendirici yönde değil, kısıtlayıcı bir yönde davranış hakimdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmadan elde edilen sonuçların, alan yazın ve benzer çalışmaların sonuçları açısından değerlendirilmesi sunulmuştur.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada 0-8 yaş arasındaki çocukların ve ebeveynlerinin İnternet ve mobil teknolojileri kullanımlarının, karşılaştıkları olumsuz durumların, İnternet'teki faaliyetlerinin, maruz kaldıkları tehditlerin ve İnternet kullanımındaki riskler ile ilgili ebeveynlerin farkındalıklarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaçla Erzurum İlindeki 0-8 yaş arası çocuklar üzerinde kendi ev ortamlarında gözlem yapılmış ve İnternet ve bilgisayar kullanımları ile ilgili ebeveynleri ile görüşmeler yapılmıştır. Nitel bir tarama çalışması olan araştırma, 41 ebeveyn ve çocuktan görüşme ve gözlem yoluyla toplanan verilerden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir.

5.1.2. Mobil teknolojilerin kullanımı

Günümüz çocuklarında mobil cihazlarla tanışma çok küçük yaşlarda olmaktadır. Bir çok bebek daha iki yaşına gelmeden akıllı telefon veya tabletlerle tanışmaktadır (Genç, 2014). Yapılan çalışma sonucunda çalışmaya katılan çocuklardan büyük çoğunluğunun mobil cihazlarla ebeveynlerinden görerek veya onların yönlendirmesi ile tanıştığı ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedeni çeşitli sebeplerle açıklanabilir. 0-8 yaş grubu çocukların günün büyük bir bölümünü ebeveynleriyle geçirmesi (O'Neill, 2014), bu yaş grubundaki çocuklar üzerinde en fazla ailenin etkili olması, sebeplerden biri olarak düşünülebilir. Bu yaş grubundaki çocuklarda mobil cihazla tanışmada ebeveynler etkili olduğu halde, ebeveynler daha sonra çocukların kullanımını kısıtlamaya çalışmakta ve mobil cihazlara ilginin çok fazla olmasından tedirgin olmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin çocukların mobil cihazlara alışması için çaba harcadığı da görülmüştür. Bu durum küçük yaş grubu çocukların sürekli oyun oynama isteğinden ve ebeveyne ihtiyaç duymasından da kaynaklanabilmektedir. Mobil cihazlar ebeveynlerin de dikkatlerini sürekli üzerlerinde tuttuklarından aileler mobil cihazları kullanırken çocukların davranışlarını kontrol etme konusunda zorlanabilmektedir (Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015). Çocuklar ise ebeveynler meşgul olduklarında eğlenmek ve günlük

hayattaki boşlukları doldurmak için dijital cihazlara yönelebilmektedir (Livingstone, 2014). Ebeveynler de çocukların odaklanarak uzun süreler geçirdiği mobil cihazları bir kurtarıcı olarak görebilmektedir.

0-4 yaş grubu çocuklarda akranlardan görerek mobil cihazla tanışma hiç olmamasına karşın 5-8 yaş grubunda akranlarda görerek de mobil cihazla tanışmaların olduğu görülmüştür. Bu farklılığın nedeni çocukların 5 yaşından sonra sosyal ortamlara girmesi ve arkadaşlıklar kurması olarak düşünülebilir (Marsh ve diğerleri, 2015a). Bu yaşlardan sonra ebeveynler ve çocuklar akranların mobil cihaz kullanımı ile karşılaştıklarından, çocukların mobil cihaza alışmasında ve cihazlarla tanışmasında akranların da etkisi olduğunu düşünebilmektedir. DigiLitEy projesinin final raporuna göre çocuklar mobil cihazlara öncelikle evlerinden, daha sonra aile büyüklerinin evlerinden ve ilerleyen zamanlarda ise okul veya başka ortamlardan ulaşmaktadırlar (Marsh ve diğerleri, 2015b). Çocukların mobil cihazlarla tanışmasında ebeveynlerin etkili olması mobil cihazı ilk olarak evde görmelerinden kaynaklanabilir.

Küçük çocuklar mobil cihazlara ilk olarak herhangi bir oyuncaya verdikleri tepkiyi vermektedirler. Bu dönemde çocuklar çevrelerinde olan bitenlere oldukça ilgilidir (Bertan vd., 2009). Mobil cihazlar da çocukların çevrelerinde olan uyarıcılardan biridir. Bu açıdan mobil cihazların öncelikli olarak ışığı ve sesli olması dikkat çekmektedir. Çocukların çoğunluğunun mobil cihazlara verdiği ilk tepkiler olumlu yöndedir. Yani çocuklar mobil cihazları almak, kullanmak istemekte ve cihazları görünce sevinmektedirler. Mobil cihaza olumsuz tepki veren ve ilgi göstermeyen çocuk sayısı ise oldukça azdır. Ancak ilk kullanımda mobil cihazlara ilgi göstermeyen çocukların, mobil cihazları anlayıp bu cihazlara alışmasında ebeveynlerin çabası olduğu görülmüştür. Bu durumun yine ebeveynlerin mobil cihazı susturucu olarak kullanmak istemesinden kaynaklandığı düşünülebilir (Genç, 2014). Çünkü mobil cihazlar çocukların kendi kendilerine oyun oynamalarına ve oyalanmalarına imkân sağlamaktadır (Verenikina ve Kervin, 2011). İlk kullanımda mobil cihaza verilen tepki yeni tanınan her nesneye verilebilecek bir tepki olmasına karşın, çocukların mobil cihaza olan ilgilerinin artarak devam etmesinin mobil cihazın özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Erken çocukluk döneminde Piaget'e göre eylemler motor etkinliklerden elde edilen haz ile tekrarlanmakta ve sonrasında amaçlı eylemlere

dönüşmektedir (Nicolopoulou, 2004). Buna bağlı olarak görsel tasarım, ses efektleri ve sürekli yenilenen etkileşimli içerik çocukların mobil cihazlara olan ilgisini canlı tutmaktadır (Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015). Sürekli değişen ve tekrar etmeyen özelliklerin bulunması mobil cihazı herhangi bir oyuncaktan daha ilgi çekici hale getirmektedir.

Araştırma bulgularına göre, 0-8 yaş grubu çocuklarda mobil cihaz üzerinde en çok yapılan etkinliklerin oyun oynama ve video izleme olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Chiong ve Shuler (2010)'de çalışmalarında küçük çocukların en çok oyun oynama, video klip izleme ve fotoğraf çekme ve görüntüleme etkinliklerini yaptıklarını belirtmektedirler. Çocukların mobil cihazlarda oyunlara ilgi gösterdikleri bilgisi yaygın olmasına rağmen 0-4 yaş grubu çocuklarda video izleme etkinliğinin oyunlara göre ön planda olduğu görülmektedir. Holloway, Green ve Livingstone (2013)'a göre de küçük yaş grubu çocukların ilk ziyaret ettiği siteler video paylaşım siteleri olmaktadır. Bunun nedeni 0-4 yaş grubundaki çocukların henüz oyun oynama ve oyunun kurallarını anlama becerisine sahip olmaması olarak düşünülebilir (Childwise, 2012; Teuwen, Groff ve Zaman, 2012). Bu nedenle oyun oynayan çocuklar da oyunlardan çok çabuk sıkılmaktadırlar. Bu yaş grubu çocuklar amaçlı etkinlikler gerçekleştirmeye yeni başladıkları bir dönemde olduklarından (Nicolopoulou, 2004), belirli kuralları ve amacı bulunan oyunları anlamakta ve oynamakta zorluk yaşıyor olabilirler. 0-4 yaş grubu çocuklar ebeveynlerinin mobil cihazlarındaki yüklü olan oyunları oynayabilmektedirler. Video izleme etkinliğinin büyük bir paya sahip olmasının nedeni de aslında mobil cihazın televizyon olarak kullanılması ve İnternet üzerinden çizgi film izlenmesi olabilir (Plowman vd., 2012). 0-4 yaş grubundakiler, 5-8 yaşa göre mobil cihazları daha pasif bir şekilde kullanmaktadır. Okuma yazma becerisinin olmaması ve bebeklik çağında olmalarından dolayı da 0-4 grubu çocuklar sosyal medya kullanımı ve İnternet'te araştırma gibi etkinlikleri yapamamaktadırlar. Bu yaş grubu çocuklar aslında mobil cihaz içerisinde yer alan oyunlardan çok mobil cihazın kendisine ilgi duymaktadırlar. Keşfetme çağında oldukları için (Nicolopoulou, 2004), mobil cihaza dokunma, ekran değiştirme, görüntüler arasında gezinme için bu yaş grubunun daha çok ilgisini çekmektedir. Duyusal-Motor dönemi de denilen bu dönemde çocuklar insanların davranışlarını taklit ederek, döngüsel yani sürekli tekrar eden tepkilerde bulunur (Şişman, 2011). Ebeveynlerden ve çevreden gördükleri mobil cihaz kullanma

davranışını çocuklar taklit ederek öğrenmekte ve ilk yaşlarda mobil cihazın kendisine ilgi göstermektedirler.

5-8 yaş grubu çocuklarda oyun oynayan her çocuk mobil cihaz üzerinde video da izlemektedir. Gelişim özelliklerinden dolayı bu yaş grubunda oyuna olan ilginin arttığı düşünülmektedir. Toplumda genelde küçük yaşta sosyal medya kullanımının çok olduğuna dair bir algı olmasına rağmen (Ulusoy ve Bostancı, 2014), ayrıca bazı araştırmalara göre 9 yaşın altındaki çocuklarda sosyal medya kullanımı azımsanmayacak derecede çok olmasına rağmen (Holloway, Green ve Brady, 2013) katılımcıların hemen hemen hiçbiri sosyal medya kullanmamaktadır. Yalnızca bir katılımcının kendine ait sosyal medya hesabı var iken, sosyal medyayı bilmeyen çocuk sayısının da oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum da yine çocukların gelişim özelliklerine bağlı olarak yorumlanabilir. Yaşlarının küçük olmasından dolayı çocukların etkinlikleri ebeveynlerin izin verdiği ölçüde şekillendiğinden sosyal medya kullanımının fazla olmadığı söylenebilir. Ayrıca çocukların sosyal medya kullanımında ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyi, çocukların mizaçları, ebeveynlerin yaşam tarzı gibi bir çok faktör etkili olabilir (Radesky, Schumacher ve Zuckerman, 2015). 0-4 yaş grubu çocuklarda zaten okuma yazma becerisinin olmaması ve bu çocukların İnternet’i aktif bir şekilde kullanmaması sosyal medya kullanımını engellemektedir. 5-8 yaş grubu çocukların da genel olarak ebeveynlerinin sosyal medya hesaplarında gezindikleri ve aktif olarak paylaşımda bulunmadıkları görülmüştür. Holloway, Green ve Brady (2013) çalışmalarında, sosyal öğelerin önem kazandığı dönemin 7-8 yaşlar olduğunu belirtmişlerdir Bu yaş grubu çocuklarda sosyal medya yeni yeni tanınmakta ve diğer etkinlikler kadar ilgi çekmemektedir. Bu durumun nedenlerinden biri sosyal medyada kendi çevrelerinden arkadaşlarının da az olması veya hiç olmaması gösterilebilir. Çocuklar sosyal medya üzerinden genel olarak yalnızca akrabaları ve büyükleri ile iletişim kurmaktadır. Kendi sosyal çevrelerinin sosyal medya platformunda bulunmamasından (Holloway, Green ve Livingstone, 2013) dolayı sosyal medyanın çocukların ilgisini çekmediği düşünülebilir.

9-16 yaş grubunun en çok yaptığı etkinlikler ödevler ve İnternet’te araştırma iken (Livingstone vd., 2011) 0-8 yaş grubunun mobil cihazları ödev ve okul işleri için çok fazla kullanmadıkları görülmüştür. Benzer şekilde Akbulut (2013) da sekiz yaşından

küçük çocukların İnternet ve mobil teknolojileri genel olarak oyun oynamak ve eğlenceli vakit geçirmek için kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca Ceyhan ve Ceyhan (2011), çocukların İnternet ve mobil cihaz kullanımında okul ile ilgili işlerdeki kullanımın ikinci planda kaldığını, daha çok güncel gelişmeleri takip etme, müzik dinleme, oyun oynama gibi amaçlar için kullanımının ön plana çıktığını ifade etmektedir. Bu durumun yaş grubu ve okul seviyesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İlkokuldan itibaren çocukların yaşlarının ilerlemesi ve okuma-yazma ve sosyal becerilerin gelişmesi ile çocukların mobil cihaz üzerindeki etkinlikleri ve talepleri farklılaşabilmektedir. Nitekim çocukların yaşları arttıkça İnternet kullanımının arttığı bilinmektedir (Gürcan ve Uslu, 2008). 0-8 yaş grubu çocuklarda okuma yazma öğrenme yaşı 5-6 yaşlar olmaktadır. Bu yaş grubu öncesi mobil cihaz ve İnternet üzerinde araştırma yapamamakta ve mobil cihaz kullanımı gerektiren ödevleri olmamaktadır. Holloway, Green ve Livingstone (2013) yaptıkları araştırmada benzer şekilde bu yaş grubu çocukların İnternet üzerinde daha çok video klip izlediklerini belirtmişlerdir. Küçük çocuklar yaşları biraz büyüdükçe online oyunlar oynamakta, ev ödevleri ve araştırma yapmak için de İnternet'i kullanmaktadırlar.

0-8 yaş grubu çocuklar için İnternet kullanımı tercih edilen bir etkinlik değildir. Çocukların İnternet kullanımı ile ilgili elde edilen sonuçlar Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Türkiye verileri ile karşılaştırıldığında benzer bir sonucun elde edildiği görülmektedir. Projeden elde edilen verilere göre 7 yaşından önce İnternet kullanmaya başlama oranı Avrupa'da Türkiye'nin yaklaşık 5 katı olarak görülmektedir (Kaşıkçı vd., 2014). Bu durumun ülkemizdeki okuma yazma yaşı ve okul seviyesinden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bir diğer neden ise ebeveynlerin yeterli destek ve bilgiyi sağlayamaması da olabilir. DigiLitEY (2015) projesinde çocukların çoğunluğunun birçok etkinliği rahatça gerçekleştirebilirken, İnternet üzerinde arama yapma ve uygulama arama becerisini %61'inin yapamadığı, %25'inin bir rehber ihtiyacı duyarak yapabildiği, %14'ünün kendi kendine bu etkinliği gerçekleştirebildiği sonucu çıkmıştır (Marsh vd., 2015b).

Çocukların mobil cihazları ödev ve okul işlerinde oldukça az kullanmalarının yanı sıra ebeveynlerin de mobil cihazlar üzerindeki etkinlikleri incelendiğinde mobil cihazları işleri için kullanan ebeveyn sayısının oldukça az olduğu görülmektedir.

İnternet’te yapılan araştırmalar ise genellikle günlük yaşam ile ilgili olmaktadır. Mobil cihaz ebeveynler için öncelikli olarak iletişim ve eğlence amacıyla kullanılmaktadır. Ebeveynlerin mobil cihazı boş vakitlerde dinlenmek için ve eğlence amacıyla kullanmasının sonucu olarak da, ebeveynleri model alan çocukların da mobil cihazları oyun ve video klipler için kullandıkları söylenbilir. Ayrıca ebeveynlerin de mobil cihazları eğlenme amaçlı kullanması, mobil cihazın eğitsel değerini tam anlamıyla bilmediklerinin göstergesi olabilir. Bu açıdan çocukların kullanımını başarılı bir Şekilde ynlendiremiyor olabilirler.

5.1.3. Çocukların mobil cihaz ve internet kullanımında riskler

Ebeveynlere Şimdi ve gelecekte çocuklarını mobil teknolojiler ve bunlara bağlı İnternet üzerinde ne gibi tehlikelerin bekleyebileceği sorulmuştur. Ebeveynlerin büyük bir kısmı çocuklarının zararlı içeriklerle karşılaşmasından tedirgin olduklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin çocukları için en çok endişelendikleri durumunu zararlı içeriklerle karşılaşma olması oyunlardaki reklamlarla açıklanabilir. İnternet üzerinde oynanan oyunlarda ve mobil cihazlara yüklenen oyunlarda birçok reklamın bulunması ebeveynleri tedirgin edebilmektedir. Ebeveynler zararlı içeriklerle karşılaşmaya benzer olarak, çocukların evrimii ortamda kötü niyetli kişilerle de karşılaşmalarından tedirginlik duymaktadırlar. Ebeveynlerin en çok endişe duydukları zararlı içeriklerle karşılaşma neredeyse hiçbir çocuğun başına gelmemiştir. Bugüne kadar hiç karşılaşılmayan bir sorunun ebeveynleri daha çok endişelendirmesinin nedenlerinden biri medyada çocuklarla ilgili çıkan haberler ve evrimii ortamın çocuklar için her zaman zararlı olduğu ve hiçbir yönüyle uygun olmadığı algısından ötürü de olabilir. Ayrıca ebeveynler aslında kendi başlarına gelen problemlerden dolayı çocukları için endişeleniyor olabilirler. Bunun dışında karşılaşılan durumla endişe duyulan durum arasındaki fark ebeveynlerin veya çocukların bu durumu belirtmemelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Zararlı içeriklerle karşılaşma durumu yaşayan bir ocuk bunu görüşme sırasında belirtmemiş olabilir. Ya da karşılaşılan bir içerikteki rahatsız edici durumların ocuk tarafından algılanamayışından dolayı da karşılaşılan problemler arasında gösterilmeyebilir.

Büyük oğunluk zararlı içeriklerden tedirgin olurken ebeveynlerin endişe ettikleri diğer durumlar çeşitlilik göstermektedir. İnternet’in ahlaki problemlere yol açabileceği,

çeşitli bilinçaltı mesajlar verebileceğinden endişe duyan ebeveynler de olmaktadır. Ebeveynlerin herhangi bir mesaj fark etmesi veya somut olarak böyle bir olayla karşılaşması söz konusu değilken, bilinçaltı mesajlardan endişe duymasının da yine medyada okunanlardan kaynaklandığı söylenebilir. Doğruluğu kanıtlanmayan bilinçaltı mesajların varlığı konusundaki medyada çıkan efsaneler ebeveynleri tedirgin edebilmektedir.

Önemli bir sorun olabilmesine karşın sağlık problemlerinden endişe duyan ebeveyn sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Genç (2014), çalışmasında ebeveynlerin radyasyon gibi zararlı etkilerden endişelendiklerini belirtirken, bu çalışmada ebeveynlerin fiziksel sağlıktan ziyade, çocuklarının ahlaki değerlerinin daha çok tehlikede olduğunu düşündükleri söylenebilir. Ebeveynlere göre İnternet ortamındaki bilgi kirliliği ve her türlü bilgiye çocukların kolay bir şekilde ulaşabiliyor olmaları onlar için yarar sağlamanın yanında birçok zarara da neden olabilir.

0-8 yaş grubu çocuklarda bugüne kadar gerçekte en sık karşılaşılan sorunun cihaza zarar verme ve teknik problemler olduğu görülmüştür. Bu durum çocukların çok küçük yaşta olmalarından kaynaklanmaktadır. Mobil cihazların doğru kullanımını bilmediklerinden dolayı çeşitli problemlere yol açabilmektedirler. Ancak ebeveynler sık karşılaşılan sorunlar içinde olan cihaza zarar verilmesi davranışından endişe duymamaktadırlar. Ebeveynlerin endişe duydukları bir çok risk bulunmasına rağmen, gerçekte çocukların başına gelen çok fazla sorun olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni çocukların mobil cihazları her yönüyle tam aktif şekilde kullanmamaları ancak ebeveynlerin medyada gördüğü veya kendilerinin karşılaştığı sorunların çocuklarının da başına gelebileceği endişesi olabilir. Bu farklılığın bir başka sebebi ise çocukların yaşadıkları sorunları görüşme sırasında söylememeleri veya sorunun farkında olmamaları da olabilir.

Mobil cihazlar ve bunlar üzerindeki İnternet'in kullanımında küçük çocukları bekleyen birçok tehlike bulunmaktadır. Çevrimiçi ortamda çocuklar birçok risk karşısında riskli davranışlar sergileyebilmektedir. Ancak İnternet ve mobil teknoloji kullanımında tanımlanan her risk 0-8 yaş grubu çocuklar için tehlikeli olmayabilmektedir (Livingstone vd., 2011). Araştırmada 0-8 yaş grubu çocuklarda sosyal medya kullanımının yaygın olmadığı görülmüştür. Çalışma grubundaki 0-4 yaş

arası 23 çocuktan yalnızca biri sosyal medyanın ne olduğunu bilmektedir. Bu açıdan 0-4 yaş arası çocuklarda sosyal medya kullanımında her hangi bir davranış incelenememiştir. Sosyal medya kullanımının 0-8 yaş grubunda yaygın olmamasından dolayı sosyal medyada karşılaşılabilecek her risk çocuklar için tehlike arz etmeyebilir. Birkaç çocukta ebeveyne ait sosyal medya hesabında ebeveynin haberi olmadan fotoğraf paylaşılması durumu yaşanmıştır. Bu durumda sosyal medyayı bilen çocukların sosyal medyada paylaşımların yapıldığının farkında olduğu ancak neleri paylaşabileceği konusunda yeterli bilgisinin olmadığı söylenebilir.

5-8 yaş grubu çocuklarda da sosyal medyaya ilginin az olduğu görülmektedir. Ancak sosyal medyayı bilen, kullanan çocuklarla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilere göre çocukların gösterebileceği, göstermesi muhtemel çeşitli davranışlar ortaya çıkmaktadır. En sık karşılaşılabilecek riskli davranışların kişisel bilgilerin gizliliğini önemsememe, yabancılarla iletişim kurma ve reklamlara ilgi gösterme olduğu görülmüştür.

Çocuklara tanımadıkları kişilerden gelen mesajlara tepkilerinin ne olacağı sorularak yabancılarla iletişim kurma davranışı ölçülmeye çalışılmıştır. Birçok çocuk tanımadığı kişilerle iletişim kurmayacağını belirtmiştir. Ancak soru şekli değiştirilerek sorulduğunda farklı cevaplar alınabilmektedir. Örneğin; *“Tanımadığın biriyle konuşur musun?”* sorusuna cevap *“hayır”* iken, *“Biri sana mesaj atsa ona kim olduğunu sorar mısın?”* sorusuna cevap *“evet”* olabilmektedir. Bu durum genel olarak bilinen, yapılmaması gereken davranışlarda çocukların beklenen ve doğru bulunan cevapları vermek istemesinden kaynaklanıyor olabilir. Çocuklardan alınan cevaplardaki tutarsızlığın sebeplerinden biri de çocukların soyut düşünme becerilerinin de yeni geliyor olmasından kaynaklanabilir (Nicolopoulou, 2004). Çocuklara *“sen olsan ne yapardın?”* türünde sorular sorulduğunda başlarına gelmeyen bir olay hakkında net bir cevap vermekte zorlanabilmektedirler. Ayrıca yabancılarla iletişimde ortak arkadaşların bulunması da çocukları tanınmayan kişilerle iletişim kurmaya yöneltebilmektedir. Bu durumda çocukların ortak tanıdığı birinin olması karşı tarafa güven duymasında etkili olabilir. Sonuç olarak çocukların sosyal medyada yakın çevreden gelebilecek tehditlere karşı açık oldukları söylenebilir.

Çocukların büyük kısmı kişisel bilgilerini sosyal medya hesaplarında yalnızca arkadaşlarının görebileceği şekilde ayarlayacaklarını belirtirken, oyunlarda seviye ilerlemek için kişisel bilgilerin verilmesi gerekirse verebileceklerini belirtmişlerdir. Bu durum yine sorunun sorulma şekli değiştirildiğinde ve örnek durum değiştirildiğinde cevapların da değiştiğini göstermektedir. Öte yandan çocuklar gerçekten sosyal medyada bilgi gizliliğine önem verirken, oyunlarda kişisel bilgileri vermenin sorun olmayacağını düşünebilmektedirler.

5.1.4. Risklerle başa çıkma ve ebeveyn rolü

Genel olarak 0-8 yaş grubu çocuklarda risklerle başa çıkmada en önemli yardımcılarının ebeveynler olduğu görülmektedir. Avrupa çevrimiçi çocuklar projesinin Türkiye bulgularında 9-16 yaş çocukların İnternet kullanımı ile ilgili yardıma ihtiyaç duyduklarında ebeveynlerden önce arkadaşlarına danıştıkları belirtilmesine rağmen, 0-8 yaş arası çocuklar öncelikli olarak ebeveynlerden yardım istemektedirler. Bu durum da 0-8 yaş arası çocukların ebeveynleriyle daha fazla vakit geçirmesinden ve sosyal arkadaşlarla görüşme ve yardım almak için yaşlarının küçük olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca bu yaş grubu çocuklar annelerinden babalarına göre daha fazla yardım almaktadır. Bu yaş grubu çocukların en çok ailelerinden yardım almalarına karşın, Muslu ve Bolşık (2009) çocukların İnternet'te yaptıkları etkinlikleri ve karşılaştıkları sorunları anne ve babalarına söylemek istemediklerini belirtmişlerdir. 0-8 yaş grubu çocuklarda aileden gizleme davranışının görülmemesinin nedeni çocukların genelde yapamadıkları etkinlikler için ebeveynlerine başvurmaları olabilir. Yapılan bazı araştırmalarda çocuklar karşılaştıkları sorunları öncelikle kendileri çözmeye çalışmakta, kendi kendine çözmeye çalışma davranışı sonuç vermediğinde ise öncelikle arkadaşlardan daha sonra yetişkinler ve ebeveynlerden yardım almaktadırlar (Livingstone vd., 2011; Ayas ve Horzum, 2012). Ancak 0-8 yaş grubu için yapılan bu çalışmada çocukların öncelikli olarak ebeveynlere başvurdukları görülmüştür. Küçük çocukların genel olarak sorunları ebeveynlerinden gizlememesi ve onlardan yardım alması çocuklara güvenli İnternet kullanımı bilinci kazandırmada bir avantaj olabilir (Oktik, 2013). Ebeveynlerin çocuklara yapıcı bir şekilde yardımcı olması ve sorunları birlikte çözmeleri, ileride çocukların sorunları gizleme davranışına engel olabilir. Nitekim görüşülen ebeveynlerden bir kaç çocukların mobil cihazla daha fazla vakit geçirebilmek için ve çıkan soruna kızabileceklerini düşündükleri için ebeveynlerin

yanına gitmediklerini, kendi kendilerine problemi çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Birden fazla yol ile problemini çözmeye çalışan çocuklar da bulunmaktadır. Evde kendisinden büyük kardeşi olan çocuklar yaşanan problemlerde kardeşlerine de danışabilmektedir. Buna dayanarak çocukların en çok vakit geçirdikleri kişilerden yardım aldıkları söylenebilir

Yaşanan sorunu kendi kendine çözmeye çalışma davranışının 0-4 yaş grubunda 5-8 yaş grubuna göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum cihaz üzerinde problemin ne olduğunun anlaşılmasından da kaynaklanabilir. Küçük çocuklar aslında mobil cihazın kendisine ilgi duymaktadırlar. Bu yüzden mobil cihazda oyun oynamak, bir uygulamaya ulaşmak gibi amaçlı etkinlikler yapamamaktadırlar. Mobil cihazı herhangi bir amaç için kullanmayan çocuklar cihazda bir problem olduğunda da fark edemeyebilirler. 0-4 yaş grubu çocuklar bir riskle karşı karşıya olduklarında fark edemeyebilirler ancak ilerleyen yaşlarda riskleri ailelerinden veya sosyal çevrelerinden öğrenmektedirler (Ey ve Cupit, 2011). Ayrıca bu çocuklar mobil cihazla daha fazla vakit geçirmek adına da ebeveyne başvurmayabilirler.

Çocukların mobil cihazı kullanımları ile ilgili ebeveynlere kendi davranışlarından yanlış olduğunu düşündükleri sorulmuştur. Ebeveynlerin çoğunluğu çocukların mobil cihazı kullanımları ile ilgili koyulan kuralların uygulanmasında kararlı davranmadıklarını, çocukların da bu durumu kullandıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler çocukların bu otorite boşluğunu kullandıklarını ve özellikle süre kısıtlamalarına uymadıklarını söylemişlerdir. Ebeveynler kimi zaman da tutarsız davrandıklarını dile getirmektedirler. Çocuğun mobil cihaz kullanımına kimi zaman izin vermeyip, kimi zaman da verince çocuklar kuralların ne olduğunu anlayamamaktadırlar. Çocukların mobil cihaza ilgi duymasında ve kullanımlarının pekişmesinde ebeveynlerin kararlı davranmaması ve her seferinde farklı davranması da etkili olabilir. Öğrenme psikolojisinde yer alan değişken aralıklı pekiştirme yapılan davranışlara sunulan pekiştireçlerin zamanının ve miktarının belli olmamasına denir (Eripek, 1998). Bu şekilde pekiştirme alan davranışlar sürekli devam etmektedir. Ebeveynlerin çocukların mobil cihazları kullanmasına her seferinde farklı tepkiler vermesi, kimi zaman kızıp kimi zaman kızmamaları veya süre koyup bu süreyi sürekli esnetmeleri çocukları

değişken oranlı pekiştirmenin sonucunda olduğu gibi yaptıkları davranışı sürdürmeye yönlendiriyor olabilir.

Ebeveynler kendilerinin mobil cihazlarla çok fazla zaman geçirmelerinin de yanlış bir davranış olduğunu düşünmektedirler. Mobil cihazlarla çok fazla zaman geçiren ebeveynler, çocuklarının da kendilerini gözlemleyerek aynı davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. Mobil cihazla gereğinden fazla vakit geçiren ebeveynler çocuklarını bu konuda uyarma haklarının olmadığını düşünmektedirler. Bu durumda ebeveynlerini model alan çocuklar da mobil cihazlarla fazla vakit geçirmeye başlayabilirler. Ayrıca bu yaş grubu çocuklar ebeveyn ile vakit geçirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Ebeveynler ise çocuklarla değil, mobil cihazlarla vakit geçirdiğinde çocuklar da kendileri için mobil cihazları tercih edebilirler.

Mobil cihaz ayrıca çocuğun bir süre aileden uzaklaşması, günlük işlerden dolayı çocukları oyalaması, kalabalık ortamlarda çocukların sorun çıkarmaması için kullanılmaktadır (Genç, 2014). Ebeveynler bu nedenlerle çocukların mobil cihazlara yönlendirilmesinin yanlış olduğunu düşünmelerine rağmen mobil cihazları bu şekilde kullanmaya devam etmektedirler. Çocukların erken yaşta mobil cihazlarla tanıştırılmaları da aynı nedenlerden dolayı olmaktadır. Hemen hemen çoğu ebeveynde aynı davranışın olduğu görülmektedir. Çocukların mobil cihaza olan ilgilerinin canlı kalmasında ebeveynlerin bu tutumlarının etkili olduğu da söylenebilir. Çocuklar ebeveyni memnun edecek her etkinliği mobil cihaza ulaşma yolu olarak görebilir. Radesky ve arkadaşları (2014) da çalışmalarında benzer şekilde günlük rutinleri yerine getirirken, yemek yerken, araba sürerken çocukları meşgul etmek için mobil cihazların susturucu oyuncak olarak kullanılmasının giderek arttığını belirtmektedirler. Benzer şekilde McQueen, Cress ve Tothy, (2012) de akıllı telefon ve tabletlerin çocukları oyalamak için kullanıldığını belirtmişlerdir. Mobil teknolojilerin kendini sakinleştirmek için bir araç olarak öğretilmesinin küçük çocukların sosyal-duygusal gelişimine zarar verebileceği düşünülmektedir.

Mobil cihazın ödül olarak kullanılması aslında birçok ebeveynin yaptığı bir davranış olmasına rağmen, ebeveynlerin bir kısmı yanlış gördükleri davranışları içerisinde belirtmemişlerdir. Ebeveynlerden biri mobil cihazı çocuğun yemek yemesi için ve çocuğu sakinleştirmek için kullandığını belirtirken, herhangi bir yanlış davranışı

olduğunu düşünmediğini de belirtmiştir. Kimi ebeveynler de mobil cihazı ödül olarak kullanmadığını belirtirken, çocuğun ev dışındayken sorun çıkarmaması için mobil cihazların verildiğini söylemektedirler. Bu durumda mobil cihaz çocuğun uslu olmasına karşılık verilen bir ödül konumuna gelmektedir. Mobil cihazların küçük çocuklar tarafından kullanılmasına ilişkin pediatrik kuralların net olarak belli olmamasından dolayı (Radesky, Shumacher ve Zuckerman, 2015) ebeveynler davranışlarını yanlış olarak görmeyebilir. Mobil cihazların ebeveyn tarafından çocuklara ödül olarak tanıtılması aslında çocukların mobil cihaza ilgilerini artırıcı bir yönde etki edebilir. Ebeveynler mobil cihaza ilgiden şikayet ederken, bir yandan da çocukları için susturucu bir cihazın olmasından memnun olabilmektedirler. Ayrıca çoğu ebeveynin çocukları ile dijital ortamda vakit geçirmedeği görülmüştür. Ebeveynler çocuklarının etkinliklerinden genelde haberdar olmakta ancak onlarla birlikte vakit geçirmemektedirler. Ebeveynler çocuklarına İnternet erişimini sağladıklarında görevlerinin bittiğini düşünerek (Cömert ve Kayıran, 2010), çocuklarının deneyimlerini iyileştirmek için çaba sarf etmemektedirler (Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007). Radesky ve arkadaşlarına (2015) göre mobil teknolojilerdeki etkileşimli medya ebeveyn ve çocuk arasında etkileşim sağlayarak öğrenmeyi teşvik etmek için büyük bir potansiyele sahiptir. Çalışmada ebeveynlerin etkileşimli medyaları çocukları ile birlikte kullanmalarının yararları vurgulanmaktadır. Ebeveyn ve çocukların dijital ortamda birlikte vakit geçirmelerini sağlayacak etkileşimli eğitsel uygulamalar çocukların öğrenme etkinliklerini olumlu yönde etkileyecektir.

Herhangi bir yanlış davranışının bulunmadığını düşünen ebeveynler de bulunmaktadır. Bu ebeveynler İnternet'i günümüz dünyasının ve çağdaş yaşamın bir gereği olarak görmekte ve kendi tutumlarının etkili olmayacağını düşünmektedirler (Kabakçı ve Odabaşı, 2008). Ebeveyn cevapları incelendiğinde ebeveynlerin çoğunluğunun yanlış davranışlarının farkında olduğu ancak düzeltmek için ne yapmaları gerektiğini bilmedikleri veya herhangi bir düzeltme yoluna gitmedikleri görülmektedir.

Ebeveynlerin çocukların mobil teknolojileri kullanımıyla ilgili aldığı önlemler incelendiğinde birçok ebeveynin çocukları sürekli kontrol edip, etkinliklerinden haberdar olmaya çalıştıkları görülmektedir. Kimi ebeveynler İnternet filtresi kullanırken, kimi ebeveynler de küçük yaştaki çocuklar için İnternet'i tümünden kapatarak

mobil cihaz kullanımına izin vermektedir. Ancak çocuklar İnternet'i açmayı öğrendiğinde birçok ailenin aldığı bu önlem işe yaramayacaktır. Ebeveynler çocukların mobil cihaz kullanımına süre kısıtlaması da getirmektedir. Holloway, Green ve Brady (2013) de çocukların ekran zamanının kısıtlanmasını önermektedir. Ancak ebeveynlerin aldığı önlemler genelde kısıtlama ve yasak koyma yönünde olmaktadır.

Ebeveynler alınan önlem olarak genelde sürekli çocukları takip etmektedirler. Genel olarak ebeveynler küçük çocukların sürekli yanında bulunduğunu söylüyor, telefonu kullanmayı bilen çocukları sürekli olarak takip etmeyebiliyorlar. Bu durumda ailelerin küçük çocukları sürekli gözetim altında tutmalarının nedeni aslında çocukların zarar görmesi olmayabilir. Çocuk cihazı bilmediği için cihazın bozulmasından endişe etmek de olabilir.

Tüm ebeveynlerin cevapları incelendiğinde çocuklarıyla konuşarak bilgilendiren ve onları tehlikeler hakkında uyararak çok az aile olduğu görülmektedir. Aslında çocukları bilinçlendirmenin ve nasıl davranmaları gerektiğinin anlatılması ebeveynler için en uygun davranış olarak önerilmektedir. Ancak ebeveynler bilgi eksikliğinden kaynaklandığı için de çocukları bilgilendirme yoluna gitmiyor olabilirler. Nitekim ebeveynlerin küçük çocukların İnternet ortamında karşılaştıkları herhangi bir riskli durumda doğru davranışın ne olduğunu ve karşılaşılan risklerle nasıl baş edileceğini bilmedikleri araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Cömert ve Kayıran, 2010).

İlerde alınabilecek önlem olarak da aileler genelde filtre kullanımını düşünmektedir. Ancak birçok riskli durum filtre ile engellenemeyebilir. Örneğin İnternet'in filtreli olması bir çocuğun yabancı biriyle iletişim kurmasını engelleyememektedir. Bu durumda ebeveynlerin önlem almak için yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları da söylenebilir. Ancak ebeveynlerin İnternet kullanımı konusunda teknik bilgi ve becerilere sahip olması çocukların destek alabilmeleri açısından önemli görülmektedir (Livingstone ve Helsper, 2008). Bu bakımdan ebeveynlerin üst düzey bilgiye gerek duymadan çocuklarına yardımcı olabilecekleri çözümlere ihtiyaçları olmaktadır (Kaşıkçı vd., 2014).

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın amacı 0-8 yaş arasındaki çocukların ve ebeveynlerinin İnternet kullanımlarının, İnternet'teki faaliyetlerinin, maruz kaldıkları tehditlerin ve İnternet kullanımındaki riskler ile ilgili ebeveynlerin farkındalıklarının ortaya koyulmasıdır. Bu kapsamda çocukların ve ebeveynlerinin mobil teknolojileri kullanım alışkanlıkları, bu teknolojiler üzerindeki etkinlikleri, karşılaşılan problemler ve bu problemlerle başa çıkma şekilleri araştırılmıştır. Bu bölümde elde edilen sonuçlara göre güvenli İnternet kullanımı konusunda kurumlara, araştırmacılara ve ailelere yönelik öneriler yer almaktadır.

Bu çalışmada 0-8 yaş arası çocukların mobil cihaz ve bu cihazlar üzerindeki İnternet'i kullanımlarına ilişkin önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçların Güvenli İnternet Kullanımı konusunda çalışacak kurumlara rehberlik edeceği düşünülmektedir. Bu amaçla Güvenli İnternet konusunda çalışacak olan kurumlara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur. Sunulan öneriler aşağıdaki gibidir;

- Öncelikli olarak ebeveyn davranışları incelenirken, alanyazında küçük çocukların mobil cihazları kullanımına ilişkin doğru ve yanlışların açıkça belirtildiği pediatrik kuralların olmadığı görülmüştür. Buna bağlı olarak bu alanda çok yönlü çalışmaların desteklenmesi sağlanarak mobil cihaz ve güvenli İnternet kullanımı konusunda pediatrik kuralların belirlenmesi gerekmektedir.
- Ebeveynlerin çocukların İnternet kullanımı konusundaki riskleri tanımlayabildikleri ancak bu risklerle nasıl baş edeceklerini bilmedikleri görülmüştür. Ebeveynler çözüm olarak mobil cihazların kullanımını yasaklama eğilimindedir. İnternet ve mobil teknolojilerin kullanımının çağın bir gereği olduğundan yasak koymak yerine doğru kullanımının öğretilmesi, 0-8 yaş grubu çocukların bilinçli bir kullanıcı olabilmesi, ebeveynlerinin bilinçli olmasına bağlıdır. Öncelikli olarak ebeveynlere mobil cihazlar ve İnternet'in doğru kullanımı, karşılaşılabilecek riskler ve bu risklerle nasıl başa çıkılabileceğine yönelik devlet desteği ile eğitimciler ve araştırmacılar işbirliğiyle gerekli bilgilendirmeler okullar ve medya yoluyla yapılmalıdır. Ebeveynler için okul öncesi eğitim kurumlarının düzenleyeceği toplantılar ve bilgilendirme

seminerleri yararlı olabilir. Ayrıca herhangi bir sorunla karşılaşan ebeveynlerin bilgi alabileceği kamuya ait bir kanal (Web sayfası) oluşturulabilir.

- Devlet tarafından destekli, okul öncesi eğitim kurumları ve ilkokullar ile işbirliği içinde eğitimler verilerek, riskler ve risklerle başa çıkma konusunda çocuklar bilgilendirilebilir.
- Çocuklar mobil teknolojileri eğitsel amaçlar ve ödev yapma amaçlı kullanmaktadırlar. Bu yüzden uygulama geliştiriciler bu ortamlarda çocukların gelişimlerini destekleyici etkinlikler sunabilirler. Bu şekilde çocukların mobil cihazı kendileri için faydalı bir şekilde kullanımı sağlanabilir.
- Araştırmada ebeveynlerin dijital ortamda çocukları ile vakit geçirmediği görülmüştür. Ancak mobil teknolojilerdeki etkileşimli medya ebeveyn ve çocuk arasında etkileşim sağlayarak öğrenmeyi teşvik etmek için büyük bir potansiyele sahiptir. Ebeveynlerin etkileşimli medyaları çocukları ile birlikte kullanmalarının yararları vurgulanmaktadır. Ebeveyn ve çocukların dijital ortamda birlikte vakit geçirmelerini sağlayacak etkileşimli eğitsel uygulamalar çocukların öğrenme etkinliklerini olumlu yönde etkileyecektir (Radesky vd., 2015).. Çocuklar için üretilen eğitsel uygulamaların çocuk ile ebeveyn işbirliğini desteklemesi sağlanarak çocuk ve ailenin kaliteli zaman geçirmesine katkıda bulunulabilir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar dikkate alındığında 0-8 yaş grubu çocukların güvenli İnternet kullanımına yönelik bundan sonra yapılacak çalışmalar için araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Sunulan öneriler aşağıdaki gibidir;

- Çalışma nitel bir çalışma olarak yürütüldüğünden ve her bir ebeveyn ve çocuktan görüşme yolu ile veri alındığından büyük bir çalışma grubu ile araştırma yapılamamıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda nicel veri sağlayacak olan veri toplama araçları ile daha fazla sayıda çocuk için veri alınarak daha büyük çalışma grupları ile Türkiye'deki 0-8 yaş arası çocukların mobil cihaz ve İnternet kullanımları incelenebilir.
- Mobil cihazlarda yapılan etkinliklerin çocukların yaşlarına göre farklılık gösterdiği belirlenmiş, ancak bu farklılığın nedenleri çocukların gelişim özellikleri açısından detaylı tartışılmamıştır. Çocukların mobil cihaz üzerindeki

etkinlik tercihleri incelenerek gelişim özellikleri ile karşılaştırılabilir. Bu açıdan gelişim psikolojisi alanı ile çalışılabilir.

- Yapılan araştırmada ebeveynlerin büyük bölümü sosyo-ekonomik düzey bakımından iyi ve yarısından fazlası da Üniversite ve üzeri mezundur. Çalışma sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ebeveynler ve çocukları ile ilgili yeterli bilgi vermemektedir. Yapılacak çalışmalarda ebeveynler daha heterojen seçilerek eğitim durumu farklı ailelerin çocuklarının mobil cihaz kullanma becerileri arasında fark olup olmadığı araştırılabilir.
- 7-8 yaş grubu çocukların sosyal çevreleri oluşmaya başladığından ve okuma yazma bildiklerinden sosyal medya ve İnternet kullanımı bu yaşlarda artmaktadır. Bu durumda İnternet ortamındaki bir çok risk faktörü 0-8 yaş grubundaki çocukları en çok bu yaşlarda etkileyebilmektedir. 0-8 yaş grubunu inceleyen çalışmalarda 7-8 yaşlardaki çocuklarda fazla sayıya ulaşılması verilerin çeşitliliği ve İnternet risklerinin ortaya koyulabilmesi açısından önemli gözükmektedir.
- Ebeveynlerin bilinçaltı mesajlar gibi kanıt bulunmayan ancak medyada sıklıkla yer alan konulardan ötürü de tedirginlik yaşadıkları görülmüştür. Bu konu ile ilgili bilimsel olarak kanıt sunan çalışmalar gerçekleştirilerek ebeveynlerin tedirginlikleri giderilebilir.
- Uzun vadede yürütülebilecek projelerde çocuklarda güvenli İnternet kullanımı konusunda bilinç oluşturmak adına bir öğretim tasarımı geliştirilerek eğitimler verilebilir.

Çalışma sonuçları ve ebeveyn davranışları dikkate alınarak ebeveyn desteği ve güvenli İnternet kullanımına yönelik ebeveynlere sunulan öneriler aşağıdaki gibidir;

- Ebeveynler mobil cihazları ve İnternet'i çocuklar için bir oyuncak ve ödül olarak görmektedir. Buna bağlı olarak çocuklar da davranışlarını şekillendirirken mobil cihaza ulaşmayı hedefleyebilir. Yani ödüle ulaşmak adına istedik davranışlar sergileyebilir ve buna bağlı olarak bağımlılık geliştirebilir. Bu açıdan ebeveynler mobil cihazı çocukların ve kendilerinin hayatını kolaylaştıracak bir araç olarak görmeli, mobil cihazı hayatlarının merkezine almamalıdır. Bu sayede çocukların mobil cihazı kullanım alanları geliştirilebilir.

- Ebeveynler çocukları ile boyama etkinlikleri, oyuncaklar ile oynama gibi sosyal oyunlar oynayarak kaliteli vakit geçirebilir. Bu sayede çocukların oyun ihtiyaçlarını karşılayabilir. Ayrıca mobil cihazlar üzerinde de çocukları ile birlikte vakit geçirerek güvenli bir ortam oluşturabilir.
- 0-8 yaş grubu ebeveynleri çocukların mobil cihaz kullanımı ile ilgili kurallar çocukları ile birlikte oluşturarak, bu kurallar konusunda kararlı davranmalıdır. Bu sayede çocukların alışkanlıklarının şekillendiği yaşta gerekli bilincin kazandırılması sağlanabilir.
- Ebeveynler kendi mobil cihaz kullanımlarıyla çocuklara rol model olduklarının bilincindedir. Ayrıca görüşmeler sonunda ebeveynlerin de mobil cihazları eğlenme, boş zaman değerlendirme aracı olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin de mobil cihazları çocuklara model olduklarını düşünerek hayatlarının merkezi haline getirmemeleri önerilebilir.

5.2.1. Sınırlılıklar

Araştırmada 0-8 yaş grubu ile çalışıldığından ve bu yaş grubu çocukların okuma-yazma becerilerinin olmaması veya az düzeyde olmasından kaynaklı olarak veriler görüşme ve gözlem yolu ile elde edilmiştir. Görüşme sorularının bazılarında çocukların soruları anlama konusunda zorlandıkları görülmüştür. Bu yaş grubu ile yapılan çalışmalarda çocukların bilişsel düzeyleri daha dikkatli incelenerek veri toplama araçları geliştirilmelidir.

Araştırmada ebeveyn ve çocukların tutarsız cevapları olmuştur. Herhangi bir durum ile ilgili çocukların cevapları ile ebeveyn cevaplarının uyuşmadığı durumlarla karşılaşmıştır. Örneğin; çocuk mobil cihazı istediği zaman rahatlıkla kullanabildiğini belirtirken, ebeveyn mobil cihaz kullanımına izin vermediğini belirtmiştir. Ebeveynler ve çocuklar davranışları konusunda eksik bilgi verebilmektedir.

Normalde bu yaştaki çocuklar gerçekten mobil cihazda neler yaptığını tam olarak yansıtamayabilir. Ya da yaptığı etkinlikleri gizleme davranışı içerisinde de olabilir. Bu açıdan konu ile ilgili çocuklardan gerçekten kullanımları ile bilgileri almak zor olmaktadır. Bu açıdan bu çalışma ebeveyn ve çocuklardan alınan ve doğru kabul edilen cevaplarla sınırlıdır.

Çalışmada veriler çocukların ev ortamında alındığından ve çocuklar genelde anneleriyle vakit geçirdiğinden sadece annelerle görüşülmüştür. Ebeveyn görüşleri ile alakalı elde edilenler annelerin görüşleri ile sınırlıdır. Ayrıca ebeveynlerin büyük bir bölümünün üniversite mezunu olması da çalışmanın sınırlılıkları arasındadır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-68.
- Akbulut, Y., Sahin, Y. L., and Eristi, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology & Society*, 13(4), 192-201.
- Arslan, E., Bütün, P., Doğan, M., Dağ, H., Serdarzade, C., & Arıca, V. (2014). Personal Computer and İnternet Usage in Childhood. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 4(3), 195-201.
- Aslan, A. (2016). Türkiye’de Çocukların Güvenli İnternet Kullanımında 2010-2015 Yılları Arasındaki Değişimler Ve Uygulamaların Yansımaları. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ezurum
- ASAGEM - T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2008). *İnternet Kullanımı ve Aile*. Dizgi Baskı, Ankara.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Bal, H. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemi* (1). Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bar-on ME & Broughton DD. (2001). Media Violence. *Pediatrics*, 108(5): 1222-1226.
- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Koln, P., Yurdakök, K., & Güçiz, B. D. (2009). Ülkemizde Erken Çocukluk Gelişimine İlişkin Yapılan Çalışmaların Derlenmesi (2000-2007). *Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Dergisi*, 52(1), 1-8.
- Bogdan R. & Biklen S. K. (1992). *Qualitative Research For Education: An İntroduction to Theory and Methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Burnukara, P., ve Uçanok, Z. (2010). Ergenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanım Olanakları İle Sanal Ortamda Meydana Gelen Zorbalığa İlişkin Betimsel Bir İnceleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2), 47-62.
- Büyüköztürk, S., Kilic Çakmak, E., Akgün, O. E., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Gazi Üniversitesi Politeknik Dergisi*, 10(1).

- Canbek, G., & Sağiroğlu, Ő. (2007). Kötücül ve Casus Yazılımlar: Kapsamlı Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Ceyhan, E. ve Ceyhan, A. A. (2011). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve İnternet kullanımının gelişimsel sonuçları. A. Kuzu (Ed.), *Bilgisayar II* (ss.165-188). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Childwise. (2012). *The Monitor Pre-school Report 2012: Key behaviour patterns among 0 to 4 year olds*. Norwich.
- Chiong, C., & Shuler, C. (2010). Learning: Is There An App For That. In *Investigations of Young Children's Usage and Learning With Mobile Devices and Apps*. New York: The Joan Ganz Cooney Center At Sesame Workshop.
- Chisholm, J. F. (2006). Cyberspace Violence Against Girls and Adolescent Females. *Annals Of The New York Academy Of Sciences*, 1087(1), 74-89.
- Corbin, J. & Strauss, A., (2008). *Basics of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- COST (2016). "The digital literacy and multimodal practices of young children". Erişim Tarihi: 07.01.2017; http://www.cost.eu/COST_Actions/isch/IS1410
- Cömert, I. T., & Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve Ergenlerde İnternet Kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., Kaşıkçı, D. N., Cankar, I. & Bayzan, S. (2011). The Use Of Social Networks Among Children İn Turkey, Paper Presented İn Eu Kids Online II Final Conference, London, UK, 22-23 September, 2011.
- Çakır, Ö., Ayas, T., & Horzum, M. B. (2011). Üniversite öğrencilerinin İnternet ve oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 44(2).

- Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların İnternet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11)*. İnönü Üniversitesi, Malatya, 2, 4.
- Davidson, J., and Martellozzo, E. (2013). Exploring young people's use of social networking sites and digital media in the İnternet safety context: a comparison of the UK and Bahrain. *Information, Communication & Society, 16(9)*, 1456-1476.
- DigiLitEY (2015). "The Dıgıtal Literacy And Multimodal Practices Of Young Children". Erişim Tarihi: 07.01.2017; <http://digilitey.eu/about/>
- Ekici, S., ve Uçak, N. Ö. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet'te bilgi arama davranışları. *Türk Kütüphaneciliği, 26(1)*, 78-96.
- Eripek, S. (1998). Öğrenci davranışlarını değiştirme. *Eğitim bilimlerinde yenilikler*.
- Ey, L.A., & Cupit, C. G. (2011). Exploring Young Children's Understanding Of Risks Associated With İnternet Usage And Their Concepts Of Management Strategies. *Journal Of Early Childhood Research, 9(1)*, 53-65.
- Genç, Z. (2014). Parents' Perceptions about the Mobile Technology Use of Preschool Aged Children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 146*, 55-60.
- Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability And Validity İn Qualitative Research. *The Qualitative Report, 8(4)*, 597-606.
- Güler, A. Halıcıoğlu, M.B., & Tařđın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (1)*. Ankara: Seçkin.
- Gürcan, A., Özhan, S., & Uslu, R. (2008). Dijital Oyunlar Ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara*, 1-50.
- Gwen, S. & Pearson, K. (2011) The Impact of Social Media on Children, Adolescents and Families, Official Journal of the American Academy of Pediatrics.

- Henkoğlu, H. Ő., Mahiroğlu, A., Ve Keser, H. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Bilgiye Erişim Aracı Olarak İnternet'e Yaklaşımları: Betimleyici Bir alıŐma. *Turkish Online Journal Of Qualitative Inquiry*, 6(1), 72-110.
- Holloway, D. J., Green, L. R., & Brady, D. J. (2013). 0-8: Young Children's İnternet Use.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). Zero To Eight: Young Children And Their İnternet Use.
- Idate., and Technopolis. (2013). *Benchmarking of Safer İnternet policies in Member States and policy indicators*. European.
- Jansen, H. (2010). The logic of qualitative survey research and its position in the field of social research methods. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 11, No. 2).
- Kabakci, I., Odabasi, H. F., & Coklar, A. N. (2008). Parents' Views About İnternet Use Of Their Children. *International Journal Of Education And İnformation Technologies*, 2(4), 248-255.
- Karakaya, İ. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Abdurrahman Tanrı Öğen (Edt.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde (S. 55-84). Ankara: Anı.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- KaŐıkci, D. N., ağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye Ve Avrupa'daki ocukların İnternet Alışkanlıkları Ve Güvenli İnternet Kullanımı. *Education & Science/Eğitim Ve Bilim*, 39(171).
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E., & Anderson, D. R. (2009). The İmpact Of Background Television On Parent–Child İnteraction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359.
- Klieber P. (2009). Document Classification Through Data Mining Social Media Networks, s.8.

- Kuzu, A. (2011). İnternet ve aile. *Aile ve Toplum Dergisi Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(27), 9-31.
- Lauricella, A. R. (2013). Çocukların Medya Katılımı (A. Aksakal, Çev.). 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi: 14-15 Kasım 2013 - Bildiriler Kitabı Cilt 2 (s.117-137). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Lievens, E., Dumortier, J., and Ryan, P.S. (2006). The coprotection of minors in new media: a European approach to coregulation. *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy*, 10, 97–151.
- Livingstone, S. (2001). Online Freedom And Safety For Children.
- Livingstone, S., And Helsper, E. J. (2008) Parental Mediation And Children's İnternet Use. *Journal Of Broadcasting And Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Livingstone, S.,Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks And Safety On The İnternet. The Perspective Of European Children. Final Findings From The EU Kids Online Survey.
- Livingstone, S.,Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Disadvantaged Children And Online Risk.
- Livingstone, S.,Marsh, J., Plowman, L., Ottovordemgentschenfelde, S., & Fletcher-Watson, B. (2014). Young Children (0-8) And Digital Technology: A Qualitative Exploratory Study-National Report-UK.
- Livingstone, S., Marsh, J., Plowman, L., Ottovordemgentschenfelde, S., & Fletcher-Watson, B. (2015). Young Children (0-8) and Digital Technology.
- Madden, M.,Lenhart, A., Duggan, M., Cortesi, S., & Gasser, U. (2013). Teens And Technology 2013. Washington, DC: Pew İnternet & American Life Project.
- Marsh, J., Plowman, L., Yamada-Rice, D., Bishop, J.C., Lahmar, J., Scott, F., Davenport, A., Davis, S., French, K., Piras, M., Thornhill, S., Robinson,P. and Winter, P. (2015a) Exploring Play and Creativity in Pre-Schoolers' Use of Apps: Report for Early Years Practitioners.

- Marsh, J., Plowman, L., Yamada-Rice, D., Bishop, J.C., Lahmar, J., Scott, F., Davenport, A., Davis, S., French, K., Piras, M., Thornhill, S., Robinson, P. and Winter, P. (2015b) Exploring Play and Creativity in Pre-Schoolers' Use of Apps: Final Project Report.
- McQueen, A., Cress, C., & Tothy, A. (2012). Using A Tablet Computer During Pediatric Procedures: A Case Series And Review Of The "Apps". *Pediatric Emergency Care*, 28(7), 712-714.
- Monks, C.P., Robinson, S., and Worlidge, P. (2012). The Emergence Of Cyberbullying: A Survey Of Primary School Pupils' Perceptions And Experiences. *School Psychology International*, 33(5), 477-491
- Montgomery, K., Gottlieb-Robles, B., & Larson, G. O. (2004). Youth As E-Citizens: Engaging The Digital Generation.
- Muslu, G. K., & Boluşık, B. (2009). Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5).
- Nicolopoulou, A. (2004). Oyun, bilişsel gelişim ve toplumsal dünya: Piaget, Vygotsky ve sonrası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 137-169.
- Odabaşı, H. F. (2005). Parent's Views On İnternet Use. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 4(1), 38-45.
- Odabaşı, H. F., Çoklar, A. N., & Kabakçı, I. (2007). Yeni Dünya: İnternet-Ailelerin Yeni Dünyadaki Sorumlulukları Nelerdir?, 8. Aybastı-Kabataş Kurultayı.
- O'Keeffe, G. S. & Pearson, K. C. (2011) The Impact Of Social Media On Children, Adolescents, And Families, *Pediatrics*, 127, s: 800-801
- Oktik, N. (2013). Sosyal Kontrol, Çocuk Ve İnternet. 1. Türkiye Çocuk Ve Medya Kongresi: 14-15 Kasım 2013 - *Bildiriler Kitabı Cilt 1* (S.297-309). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

- O'Neill, B. (2014). Policy Influences And Country Clusters: A Comparative Analysis Of İnternet Safety Implementation. LSE, London: EU Kids Online.
- Orhan, F. & Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 107-116.
- Pala, F. K., & Erdem, M. (2011). Dijital oyun tercihi ve oyun tercih nedeni ile cinsiyet, sınıf düzeyi ve öğrenme stili arasındaki ilişkiler üzerine bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 53-71.
- Park, Y. J. (2011). Digital Literacy and Privacy Behavior Online. *Communication Research*, 40(2), 215–236.
- Patchin, J.W., and Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169
- Patrick, K., Griswold, W. G., Raab, F., & Intille, S. S. (2008). Health And The Mobile Phone. *American Journal Of Preventive Medicine*, 35(2), 177.
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative Research. John Wiley & Sons, Ltd.
- Plowman, L., Stevenson, O., Stephen, C., & McPake, J. (2012). Preschool Children's Learning With Technology At Home. *Computers & Education*, 59(1), 30-37.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On The Horizon*, 9(5), 1-6.
- Radesky, J. S., Kistin, C. J., Zuckerman, B., Nitzberg, K., Gross, J., Kaplan-Sanoff, M., ... & Silverstein, M. (2014). Patterns Of Mobile Device Use By Caregivers And Children During Meals İn Fast Food Restaurants. *Pediatrics*, peds-2013.
- Radesky, J. S., Schumacher, J., & Zuckerman, B. (2015). Mobile And İnteractive Media Use By Young Children: The Good, The Bad, And The Unknown. *Pediatrics*, 135(1), 1-3.

- Rossmann, G. B., & Rallis, S. F. (2011). *Learning In The Field: An Introduction To Qualitative Research*. Sage.
- Shuler, C. (2009). *Pockets of potential: Using mobile technologies to promote children's learning*. New York, NY: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.
- Sherman, R. R., & Webb, R. B. (1988). Qualitative Research In Education: A Focus. *Qualitative Research In Education: Focus and methods*, 2-21.
- Staksrud, E., Ólafsson, K., and Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm? *Computers in Human Behavior*, 29(1), 40-50.
- Subrahmanyam, K., and Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146.
- Suoninen, A. (2011). Children's Media Use As Described By Their Parents. In S. Kotilainen (Ed.), *Children's Media Barometer 2010: The Use Of Media Among 0-8-Year-Olds In Finland* Finnish Society On Media Education. Helsinki.
- Şahin, F. (2007). İnternet Ve Çocuk İstismarı. Sosyal Pediatri Günleri "Basın Yayında Çocuk Sağlığı Sempozyumu".
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., ve Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Şişman, M. (2011). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi.
- Teuwen, J., De Groff, D., and Zaman, B. (2012). Flemish Preschoolers Online: A mixed-method approach to explore online use, preferences and the role of parents and siblings. Paper presented at the Etmaal van de Communicatiewetenschap, Leuven, Belgium.

- Topçu, Ç., Yıldırım, A., and Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber Bullying @ Schools: What Do Turkish Adolescents Think? *International Journal For The Advancement Of Counselling*, 35(2), 139-151.
- TTNET (2008), Dünyada ve Türkiye’de Oyunların Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkilerinin Analizi, İstanbul.
- TÜİK (2014). “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”. Erişim Tarihi: 28.05.2015; <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198>
- TÜİK (2016). “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”. Erişim Tarihi: 05.01.2017; http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028
- Ulusoy, A. & Bostancı, M. (2014). Çocuklarda Sosyal Medya Kullanımı ve Ebeveyn Rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28, s: 559-572.
- Verenikina, I., & Kervin, L. (2011). iPads, Digital Play and Pre-schoolers. *He Kupu*, 2(5), 4- 19.
- Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2009). Social Consequences Of The İnternet For Adolescents A Decade Of Research. *Current Directions İn Psychological Science*, 18(1), 1-5.
- Yenilmez, Y., ve Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal Zorbalık Ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış. *Eğitim Ve Bilim*, 38(169): 420-432.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yurdakul, K. I., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, F. H. (2013). Dijital Ebeveynlik Ve Değişen Roller. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 12(4), 883-896.

EKLER

Ek-1

EBEVEYN GÖRÜŞME FORMU

Görüşme Konusu: 0-8 yaş grubu çocukların ebeveynlerinin güvenli İnternet algısı üzerine görüşme formu

Görüşülen kişi ya da kişiler / grup:

Görüşmeci:

Tarih ve saat (başlangıç - bitiş):

Yer:

GİRİŞ

Merhaba. Yapacağımız bir araştırma için sizlerin yardımına ihtiyaç duymaktayız. Burada belirteceğiniz görüşler yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak ve kişilerin isimleri saklı tutulacaktır. Bu nedenle gerçek düşüncelerinizi belirtmeniz özel bir anlam taşımaktadır.

- Bize görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğümüz bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağız.
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyoruz. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Bu görüşmenin yaklaşık 20 dakika süreceğini tahmin ediyoruz. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyoruz.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Öğrenim düzeyiniz nedir?
- 2) Mobil cihazınız var mı? Evde toplam kaç tane İnternete bağlanan ya da bağlanmayan mobil cihaz var?
- 3) Cep telefonu, tablet gibi araçları hangi amaçlar için, ne sıklıkla kullanırsınız?

- 4) Mobil cihazlar hayatınızı hangi yönlerden kolaylaştırıyor veya hangi yönlerden zorlaştırıyor?
- 5) Kaç çocuğunuz var? Yaşları nedir?
- 6) Çocuklarınızla günde kaç saat berabersiniz?
- 7) Çocuğunuz mobil cihaz ile nasıl tanıştı?
- 8) İlk tepkisini hatırlıyor musunuz?
- 9) Çocuğunuz İnternet/mobil cihazları ne amaçla kullanıyor? Mobil cihazda ve İnternet üzerinde neler yapabiliyor? (Beceri)
- 10) Çok işiniz olduğunda ve onunla oynayamadığınızda çocuğunuz ne tür etkinlikler yapıyor?
- 11) Telefon/tablet i elinden almak istediğinizde ne yapıyor, nasıl tepki veriyor?
- 12) Çocuğunuzun İnternet/telefon kullanımı ile ilgili koyduğunuz kurallar var mı? Çocuğunuzun bu kurallara tepkisi nedir?
- 13) Çocuğunuzun sizin istediğiniz bazı şeyleri yapmasını sağlamak için mobil cihazları kullandığınız olur mu? (Yemek yemesi, odasını toplaması vb.) Bu durumda nasıl kullanırsınız? (Oyun açma, müzik – video açma vs).
- 14) Çocuğunuzun mobil cihazları kullanımında yaşadıkları sorunların oluşumunda sizin tutumlarınızın etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Bu süreçte hangi davranış ve tutumlarınızın yanlış olduğunu hissediyorsunuz?
- 15) Çocuğunuz ilk oyun oynayışında nasıl bir davranış gösterdi?
- 16) Çocuğunuz ilk olarak neden oyun oynadı? (Çocuğunuzun mobil cihazdaki oyunlarla tanışması nasıl oldu?)
- 17) Çocuğunuz mobil cihazlarda oyun oynuyor mu, ne sıklıkla oynuyor?
  - a. Oyun oynamaya nasıl alıştı?
- 18) Onun oynadığı oyunları siz de oynadınız mı? Çocuğunuzla dijital ortamda vakit geçiriyor musunuz?
- 19) Çocuğunuzun sosyal medya hesabı var mı? Kim tarafından oluşturuldu? Bunu ne sıklıkla kullanıyor?
- 20) Çocuğunuzun sosyal medyadaki paylaşımlarını ve arkadaşlıklarını kontrol ediyor musunuz?
- 21) Çocuğunuzun sosyal medyada diğer kişilerle yaşadığı herhangi bir sorun var mı? Bunun çözümü için neler yaptınız?

- 22) Çocuklarınızın mobil teknolojileri ve bunların üzerindeki İnternet’i kullanırken karşılaşılabilecekleri sorunlar neler olabilir? Bunlar için önlemler alıyor musunuz?
- 23) Çocuğunuz bilgisayar/İnternet üzerinde oyun oynarken onların güvenliği için ne tür önlemler aldınız?
- 24) Bugüne kadar çocuğunuzun mobil cihazlarda İnternet ve diğer uygulamaların kullanımı ile ilgili karşılaştığınız sorunlar var mı? Bunlar nelerdir? (Oyun bağımlılığı, Cihazların bozulması, virüs bulaştırılması gibi teknik sorunlar, sosyal ağ ortamlarında özel bilgi paylaşımı)
- 25) Çocuğunuz mobil cihazları kullanırken problemle karşılaştığında nasıl çözmeye çalışıyor? Bu süreçte ona nasıl destek oluyorsunuz?

Notlar:

Yaşanılan Muhit:

Yaşanılan evin fiziksel şartları (Çocuğın kendine özel odası olması vb.):

Yaşanılan yerde çocuğın dışarıya çıkma ve oynama imkanı:

Anne – Baba Çalışma Durumu:

Çalışan ebeveynlerin çocukları nerede zaman geçiriyor (Kreş, Bakıcı vb.):

Aile ile birlikte yaşayan akraba var mı? (Dede, Nine vb.):

*Ek-2***5-8 YAŞ GÖRÜŞME FORMU**

Görüşme Konusu: 5-8 yaş grubu çocukların güvenli İnternet algısı üzerine görüşme formu

Görüşülen kişi ya da kişiler / grup:

Görüşmeci:

Tarih ve saat (başlangıç - bitiş):

Yer:

GİRİŞ

Merhaba. Yapacağımız bir araştırma için sizlerin yardımına ihtiyaç duymaktayız. Burada belirteceğiniz görüşler yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak ve kişilerin isimleri saklı tutulacaktır. Bu nedenle gerçek düşüncelerinizi belirtmeniz özel bir anlam taşımaktadır.

- Bize görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğümüz bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağız.
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyoruz. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Bu görüşmenin yaklaşık 20 dakika süreceğini tahmin ediyoruz. Gerçek hayat problemlerinden yola çıkarak birkaç soru sorup konu ile ilgili fikirlerinizi öğreneceğiz.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

GÖRÜŞME SORULARI**Yaş:****Cinsiyet:****Okur-Yazarlık:**

- 1) Cep telefonu tablet gibi araçların var mı?
  - a. Anne-babanın cep telefonu ya da tabletini istediğin zaman kullanabilir misin?

- 2) Mobil cihazlarda ne tür etkinlikler yaparsın? Günde ne kadar kullanıyorsun?
Mobil cihazlarda yapmayı en sevdiğin etkinlikler nelerdir?
  - a. Oyun oynama
  - b. Müzik dinleme
  - c. İnternete girme
  - d. Resim çekme
  - e. Video izleme
- 3) Evde boş zamanlarını nasıl geçirirsin? Mobil cihazları bu boş zamanlarda kullanır mısın?
- 4) İlk kez mobil cihaz kullandığında ne hissettin, hatırlıyor musun? Neden kullanmıştın?
- 5) Evde anne ya da babanın mobil cihazını kullandığında sorun oluyor mu? Anne - baban bunu nasıl karşılıyor?
  - a. Kullanmanı destekliyorlar mı?
  - b. Sen istemediğinde onların sana verdiği oluyor mu?
  - c. İsteddiğinde olmaz cevabını alıyor musun?
  - d. Aldığında kızdıkları oluyor mu?
- 6) Anne ve babandan mobil cihazını istediğinde vermezlerse tepkin ne olur?
  - a. Sinirlenir misin?
  - b. Ağlamak, bağırarak tepkiler verdiğin oluyor mu?
  - c. Mobil cihazları sana vermediklerinde uğraşacak başka şeyler bulabiliyor musun?
- 7) Çok istediğin bir şeyi yapmak yerine, cep telefonu kullanmana izin verdiklerinde hangisini tercih edersin? (Tv izlemek, dışarıya çıkmak vb.)
- 8) Anne - baban mobil cihazlarla neler yapıyor?
  - a. Anne babanla birlikte mobil cihazları kullanır mısın?
  - b. Anne-Baban mobil cihazları kullandıklarında yanlarına gider misin?
  - c. Neler yaptıklarına bakar mısın?
  - d. Onlar mobil cihazlarını kullanırken onları izlediğinde ne tepki verirler?
- 9) Mobil cihazlarda oyun oynuyorsan hangi oyunları oynuyorsun? Neden bu oyunları seviyorsun? Günde ne kadar bu oyunları oynarsın?

- 10) Facebook ya da Instagram gibi sitelerde hesabın var mı? Kaç tane var? Günde ne kadar süre bunları kullanırsın?
- 11) Sosyal ağlarda neler paylaşırsın? (Video, resim, yazı vb.)
- 12) Facebook profili açmak istersen, bilgilerini doldururken;
- d. Gerçek Ad-Soyad mı yazarsın?
  - e. Yaşadığın şehir, ev adresin, ev telefonun gibi bilgileri de yazar mısın?
  - f. Bu bilgileri sadece arkadaşın olanlar mı görsün istersin, yoksa herkese açık olarak mı ayarlarsın?
- 13) Facebook'ta kuzeninle (arkadaşınla) ortak arkadaş olan biri sana arkadaşlık isteği gönderirse;
- d. Kabul eder misin?
  - e. Yakınına sorup onun kim olduğunu öğrenir misin?
  - f. Yakınının onun tanıdığı biri olduğunu söylerse kabul eder misin?
- 14) Facebook veya başka sitelerde takipçi sayın, arkadaş sayının çok olması önemli midir?
- 15) İnternet'te daha önce tanışmadığın birinden "Merhaba size bir şey sorabilir miyim?" gibi bir mesaj alırsan ne yaparsın?
- 16) İnternet'te bir oyunu oynarken bir sonra ki seviyeye geçmen için oyun senden TC kimlik numaranı isterse;
- d. Nüfus cüzdanını bulup TC kimlik numaranı yazar mısın?
  - e. Ailenden TC kimlik numaranı oyuna vermek için ister misin?
  - f. TC kimlik numaranı girmeyip başka bir oyun bulmayı dener misin?
- 17) Yakın arkadaşlarından birisi İnternet'te 20 TL ye telefon olduğunu, reklamını gördüğünü söyledi;
- d. Reklamı bulup telefonun nasıl alındığına bakar mısın?
  - e. Sence gerçekten satılıyor olabilir mi?
  - f. Baban kredi kartını verirse gidip o telefonu alır mısın?
- 18) Arkadaşın oynadığı bir oyunda yıldız kazanmak için babasının kredi kartıyla 1 TL lik bir ödeme yaptığını söyledi. Oyunda kullanıp ilerleyebileceği yıldız için ödeme yaptıklarını ve hiçbir sıkıntı çıkmadığını söyledi;

- c. Sen de almayı düşünür müsün?
- d. Babana almasını söyler misin?

19) Oyun oynarken oyundaki sohbet kısmında kötü sözlere şahit oldun.

- a. Oyunu oynamayı bırakır mısın?
- d. Sohbet panosunu okumayıp oyununa devam eder misin?
- e. Seni orada tanıyan biri yoksa sohbet panosundakileri okuyup sohbete dahil olur musun?

20) Bir gün içinde hiç Mobil cihazlarda oyun oynamadığında oynamayı özleyor musun?

- b. Dışarıdayken veya okuldayken eve gidip bir an önce oyun oynama planları yapıyor musun, hayalini kuruyor musun?

21) Anne-Babanın telefonunda oynadığın ve belli bir seviyeye geldiğin oyunu silseler ne tepki verirsin?

- c. Üzülür müsün?
- d. Sinirlenir misin?

22) Şimdiye kadar oyun oynarken ya da sosyal ağ kullanırken herhangi bir sorun yaşadın mı? Neler yaşadın?

23) Bu sorunu çözmek için neler yaptın? Sorun yaşadığında kime söyledin?(Anne, baba, arkadaş, abi, abla vb.)

24) Yaşadığın bir sorunu anne-babana söylediğinde onlar ne yaptılar?

Ek-3**0-5 Yaş Arası Çocukların Mobil Cihaz ve İnternet Kullanımı Gözlem Formu****Yaş:****Cinsiyet:**

Konuşabilme – Mimik - ifade kullanma – Motor beceriler	Mobil Cihazı görünce verdiği tepki	Anne-Baba mobil cihaz ile uğraşırken verdiği tepki	Mobil cihaz kilitli haldeyken verdiği tepki	Mobil cihazda açılan medyalara verdiği tepki
Mobil Cihaz üzerinde yaptığı bilinçli hareketler	Mobil cihazı elinden alınca verdiği tepki	Mobil Cihazda oyun oynama kabiliyeti	Mobil cihaz işlevlerinin farkında olma (Konuşma, resim çekme vb.)	Mobil cihazda ne açılmasını istedi

Gözlem Tarihi:

Notlar:

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Erzurum'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğretimini Erzurum'da tamamladı. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümündeki lisans eğitiminden 2013 yılında mezun oldu. Aynı yıl Erzurum Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Kocatepe Ortaokulu'nda Bilişim Teknolojileri öğretmeni olarak göreve başladı. Yine aynı yıl Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Öğretmenlik görevine Erzurum Necip Fazıl İmam Hatip Ortaokulu'nda devam etmektedir.

